ხაშურის მუნიციპალიტეტის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გეგმის შემუშავების მონაწილეობითი პროცესი

ხაშურის მუნიციპალიტეტის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გეგმის შემუშავება მოხდა ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის ,,იძულებით გადაადგილებულ პირთა და მასპინძელ თემთა სოციალურ-ეკონომიკური ინტეგრაციის მხარდაჭერა აქტიურ დიალოგში და გადაწყვეტილებების მიღებაში მათი ჩართვის გზით" ფარგლებში. პროექტს ახორციელებს ბრიტანული საქველმოქმედო ორგანიზაცია ,,ოქსფამი" (Oxfam GB), ,,საქართველოს ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაცია", ,,ველფეარ ფაუნდეიშენი" (Welfare Foundation) და ,,ინვალიდ ქალთა და ინვალიდ ბავშვთა დედათა ასოციაცია - დეა". ასევე პროექტში აქტიურად იყო ჩართული ამავე პროექტის ფარგლებში შექმნილი განვითარების კომიტეტი და ხაშურის მუნიციპალიტეტი.

2010 წლის მაისში ხაშურის მუნიციპალიტეტში ,,საქართველოს ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაციის" ინიციატივით შეიქმნა ,,განვითარების კომიტეტი", რომელშიც გაწევრიანდნენ ადგილობრივი და დევნილი მოსახლეობის წარმომადგენლები, ასევე ადგილობრივი ხელისუფლების (საკრებულოს და გამგეობის) წევრები. ,,განვითარების კომიტეტის" მიზანს წარმოადგენდა მუნიციპალიტეტის პროფილის განახლება, მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებული ინფრასტრუქტურის ობიექტების და მათი ტექნიკური მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მოძიება, პრიორიტეტების გამოვლენა და ადგილობრივი განვითარებისათვის წინადადებების მომზადება.

აღნიშნულ ჯგუფს ჩაუტარდა შესაბამისი ტრენინგები, რომელსაც ფასილიტაციას უწევდა ,,საქართველოს ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაცია".

ხაშურის მუნიციპალიტეტის განვითარების გეგმის დოკუმენტის მომზადებას კოორდინირებას უწევდნენ:

შოთა მურღულია - პროექტის ,,ერთად ჩვენ შევძლებთ" ექსპერტი
ოთარ კონჯარია - ,,საქართველოს ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაციის" ექსპერტი

გეგმაზე მუშაობდნენ, განვითარების კომიტეტის წევრები:

იოსებ ბუაძე - გამგეობის ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახურის უფროსი;
დიანა გელაშვილი - ხაშურის საბიბლიოთეკო გაერთიანების ხელმძღვანელი;
თენგიზ ჯაფარიძე - ქვიშხეთის ტერიტორიული ორგანოს სპეციალისტი;
ივანე სუთნიაშვილი - ქვიშხეთის ტერიტორიული ორგანოს სპეციალისტი;
დარეჯან ჭავჭავაძე - სურამის დევნილთა ჩასახლების სამობილიზაციო ჯგუფის წევრი;
შალვა ყაზახაშვილი - სურამის დევნილთა ჩასახლების სამობილიზაციო ჯგუფის წევრი;
ნათია ყაზახაშვილი - სურამის დევნილთა ჩასახლების სამობილიზაციო ჯგუფის წევრი;

გეგმის შედგენის პროცესი მოიცავდა შემდეგი ტიპის სამუშაოების შესრულებას:

ინფორმაციის მოძიება-ანალიზი;
მუნიციპალიტეტის ზოგადი პროფილის განსაზღვრა;

მოსახლეობის გამოკითხვა ანკეტირების საშუალებით;
გამოკითხვის შედეგების ანალიზი;
მუნიციპალიტეტის ხედვის ჩამოყალიბება;
განვითარებისათვის პრიორიტეტების განსაზღვრა;
პრიორიტეტების შესაბამისი სტრატეგიული მიზნების და ამოცანების განსაზღვრა;
გეგმის დოკუმენტის მომზადება.

შინაარსი

1. თვითმმართველობის სამართლებრივი საფუძვლები

1.1. ზოგადი სამართლებრივი საფუძვლები

1.2. სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გეგმის შედგენისა და განხორციელების სამართლებრივი საფუძვლები (ასპექტები)

2. მუნიციპალიტეტის პასპორტი

2.1. ძირითადი აქტორები

2.1.1. ადგილობრივი თვითმმართველობა

2.1.1.1. წარმომადგენლობითი ორგანო

2.1.1.2. აღმასრულებელი ორგანო

2.1.2. ცენტრალური ხელისუფლების ტერიტორიული ორგანოები

2.1.3. ბიზნესსექტორი

2.1.4. არასამთავრობო ორგანიზაციები

2.1.5. ადგილობრივი მედია

2.2. გეოგრაფიული მდებარეობა

2.3. ბუნებრივი რესურსები

2.4. ადამიანური რესურსები და სოციალური კაპიტალი

2.5. ინფრასტრუქტურა

2.5.1. სოციალური ინფრასტრუქტურა

2.5.2. ტურისტული და გასართობი ინფრასტრუქტურა

2.5.3. ტექნიკური ინფრასტრუქტურა

2.6. დარგობრივი ეკონომიკა

2.6.1. მრეწველობა

2.6.2. სოფლის მეურნეობა

2.6.3. ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა

2.6.4. ტურიზმი

2.6.5. ენერგეტიკა

2.7. სოციალური მდგომარეობა

2.7.1 სოციალურად დაუცველი მოსახლეობა

2.7.2 იძულებით გადაადგილებული პირები

2.7.3 პენსიონრები კატეგორიების მიხედვით

2.7.4. სხვა სოციალური ფენები

2.8. საჯარო ფინანსები (ადგილობრივი ბიუჯეტი)

2.8.1. ბიუჯეტის შემოსულობების ანალიზი

2.8.2. ბიუჯეტის გადასახდელები

2.9. ადგილობრივი ქონება

3. მოსახლეობის გამოკითხვის შედეგები

3.1. გამოკითხვის მეთოდოლოგია

3.2. ძირითადი მიგნებები

4. პროგრამის პრიორიტეტები, მიზნები და ამოცანები

4.1 პრიორიტეტების შერჩევის კრიტერიუმები

4.2 პრობლემების ანალიზი შერჩეული სფეროების (პრიორიტეტების) მიხედვით

4.2.1. **ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები**

4.2.1.1. ძირითადი პრობლემის აღწერა

4.2.1.2. ძირითადი პრობლემის გამომწვევი მიზეზები

4.2.1.3. ძირითადი პრობლემის უარყოფითი გავლენა გარემოზე

4.2.2. **წყალმომარაგება**

4.2.2.1. ძირითადი პრობლემის აღწერა

4.2.2.2. ძირითადი პრობლემის გამომწვევი მიზეზები

4.2.2.3. ძირითადი პრობლემის უარყოფითი გავლენა გარემოზე

4.2.3. **ერთჯერადი სოციალური დახმარებები**

4.2.3.1. ძირითადი პრობლემის აღწერა

4.2.3.2. ძირითადი პრობლემის გამომწვევი მიზეზები

4.2.3.3. ძირითადი პრობლემის უარყოფითი გავლენა გარემოზე

4.2.4. **მუნიციპალური ნარჩენების მართვა**

4.2.4.1. ძირითადი პრობლემის აღწერა

4.2.4.2. ძირითადი პრობლემის გამომწვევი მიზეზები

4.2.4.3. ძირითადი პრობლემის უარყოფითი გავლენა გარემოზე

4.3 პროგრამის მიზნები, ამოცანები და საქმიანობები

4.3.1. ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები - პრიორიტეტი №1

4.3.2. წყალმომარაგება - პრიორიტეტი №2

4.3.3. ერთჯერადი სოციალური დახმარებები - პრიორიტეტი №3

4.3.4. მუნიციპალური ნარჩენების მართვა - პრიორიტეტი №4

4.4 პროგრამის განხორციელების სავარაუდო გეგმა და რესურსები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის რუკა

<u>წყარო:</u> ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

1. თვითმმართველობის სამართლებრივი საფუძვლები

1.1. ზოგადი სამართლებრივი საფუძვლები

ადგილობრივი თვითმმართველობის განხორციელების საფუძველია საქართველოს კონსტიტუცია, ,,ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ" ევროპული ქარტია, საქართველოს ორგანული კანონი ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ და აქედან გამომდინარე სხვა ნორმატიული აქტები.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-7 პრიმა თავით (ძალაშია 2011 წლიდან) დადგენილია ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოთა შექმნის, წარმომადგენლობითი ორგანოების პირდაპირი წესით არჩევის, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და სახელმწიფო ორგანოებს შორის უფლებამოსილებების გამიჯვნის, დელეგირებული უფლებამოსილებების მატერიალურ-ფინანსური უზრუნველყოფის, თვითმმართველი ერთეულის მიერ საკუთარი ქონებისა და ფინანსების ფლობის, თვითმმართველობის ორგანოებზე სახელმწიფო ზედამხედველობის გონივრულ ფარგლებში, ზედამხედველობის მიზნების პროპორციულად განხორციელების სამართლებრივი გარანტიები.

2011 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით საქართველოში 69 თვითმმართველი ერთეულია. აქედან 64 - მუნიციპალიტეტია და 5 - თვითმმართველი ქალაქი. თვითმმართველ ქალაქებს შორის ერთ-ერთია საქართველოს დედაქალაქი - თბილისი. თბილისის განსაკუთრებული სტატუსის, ინსტიტუციური მოწყობისა და უფლებამოსილებების საკითხები რეგულირდება ,,საქართველოს დედაქალაქის - თბილისის შესახებ" საქართველოს კანონით.

,,ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ" საქართველოს ორგანული კანონი ადგილობრივ თვითმმართველობას განმარტავს, როგორც მოქალაქეთა უფლებას და შესაძლებლობას ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების მეშვეობით, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, მოაწესრიგონ და მართონ ადგილობრივი მნიშვნელობის საკითხები საკუთარი პასუხისმგებლობით და ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების შესაბამისად.

საქართველოში თვითმმართველობის განხორციელების ძირითადი პრინციპებია:

- მოქალაქეთა უფლება მონაწილეობა მიიღონ ადგილობრივი თვითმმართველობის განხორციელებაში;
- თვითმმართველობის ორგანოთა დამოუკიდებლობა კანონით მათ კომპეტენციას მიკუთვნებული საკითხების გადაწყვეტაში;
- საქართველოს მოქალაქეთა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა;
- თვითმმართველობის ორგანოების საქმიანობის საჯაროობა;
- ანგარიშვალდებულება მოქალაქეთა წინაშე;
- სახელმწიფოსა და თვითმმართველი ერთეულის ურთიერთთანამშრომლობა და დახმარება;
- სახელმწიფოსა და ადგილობრივი თვითმმართველობის გამიჯვნა;
- სახელმწიფოსა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოთა შორის დავის სასამართლოს წესით გადაწყვეტა;

თვითმმართველი ერთეულის საფინანსო-ეკონომიკური დამოუკიდებლობა.

თვითმმართველი ერთეული არის დამოუკიდებელი იურიდიული პირი, რომელსაც ჰყავს თვითმმართველობის წარმომადგენლობითი და აღმასრულებელი ორგანოები, გააჩნია საკუთარი საჯარო კომპეტენციები, ქონება და ბიუჯეტი.

თვითმმართველი ერთეულის ძირითადი ინსტიტუციაა წარმომადგელობითი ორგანო - **საკრებულო,** რომელსაც ირჩევს თვითმმართველი ერთეულის ტერიტორიაზე მცხოვრები (დადგენილი წესით რეგისტრირებული) საქართველოს მოქალაქეები ოთხი წლის ვადით, პირდაპირი წესით, შერეული საარჩევნო სისტემის საფუძველზე. შესაბამისად, საკრებულო შედგება მაჟორიტარული და პროპორციული წესით არჩეული წევრებისაგან. ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ საქართველოს ორგანული კანონი განსაზღვრავს საკრებულოს განსაკუთრებულ უფლებამოსილებებს, რომელთა გადაწყვეტა მხოლოდ საკრებულოს პრეროგატივაა და მათი დელეგირება თვითმმართველობის სხვა ორგანოებზე დაუშვებელია. აღნიშნული უფლებამოსილებებიდან შეიძლება გამოიყოს: ადგილობრივი ბიუჯეტის პროექტის განხილვა და დამტკიცება; საკრებულოს თავმჯდომარის, რომელიც თვითმმართველი ერთეულის უმაღლესი თანამდებობის პირია, არჩევა; ადგილობრივი გადასახადებისა და მოსაკრებლების შემოღება და სხვა. თუმცა, განსაკუთრებული უფლებამოსილებებიდან, შეიძლება ითქვას, უმთავრესია საკრებულოს უფლებამოსილება დაამტკიცოს როგორც საკუთარი, ისე აღმასრულებელი ორგანოს, მისი სამსახურებისა და ტერიტორიული ორგანოების დებულებები, ანუ მოახდინოს თვითმმართველი ერთეულის საკუთარი უფლებამოსილებების გადანაწილება თვითმმართველობის წარმომადგენლობით და აღმასრულებელ ორგანოებსა და თანამდებობის პირებს შორის.

საკრებულოში განსახილველი საკითხების წინასწარი მომზადების, მიღებული გადაწყვეტილებების აღსრულების ხელშეწყობისა და აღმასრულებელი ორგანოების კონტროლის მიზნით იქმნება საკრებულოს კომისიები. კომისიის დებულებასა და შემადგენლობას ამტკიცებს საკრებულო. კომისის თავმჯდომარე აირჩევა საკრებულოს მიერ, საკრებულოს წევრთაგან.

თვითმმართველი ერთეულის აღმასრულებელი ორგანოა **გამგეობა**. იგი შედგება სტრუქტურული ერთეულებისა (სამსახურები) და ტერიტორიული ორგანოებისაგან (რწმუნებულები). გამგეობის დებულებასა და სტრუქტურას ამტკიცებს საკრებულო. გამგეობისა და მისი სამსახურების უმთავრეს ფუნქციას საკრებულოს გადაწყვეტილებათა აღსრულება წამოადგენს.

1.2. სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გეგმის შედგენისა და განხორციელების სამართლებრივი საფუძვლები (ასპექტები)

,,ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ" საქართველოს ორგანული კანონის მე-16 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, თვითმმართველობის საკუთარ უფლებამოსილებებს განეკუთვნება: თვითმმართველ ერთეულში ინვესტიციების ხელშეწყობა, დასაქმების ხელშეწყობის მუნიციპალური პროგრამების დამტკიცება; თვითმმართველი ერთეულის კეთილმოწყობის, გამწვანებისა და საინჟინრო ინფრასტრუქტურის განვითარების პროგრამების დამტკიცება; თვითმმართველი ერთეულის სხვადასხვა მუნიციპალური პროგრამებისა და გეგმების შემუშავება და დამტკიცება.

ეს პროგრამები, მათი შინაარსიდან გამომდინარე სავსებით ლოგიკური და ეფექტიანია შემუშავდეს, დამტკიცდეს და განხორციელდეს არა ცალ-ცალკე, არამედ, ერთიანი **სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გეგმის** სახით, რადგანაც ყველა ეს პროგრამა თვითმმართველი ერთეულის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას ისახავს მიზნად. ერთიანი **სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გეგმის** შემუშავების, დამტკიცებისა და განხორციელების სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენს ,,ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ" საქართველოს ორგანული კანონის მე-16 მუხლის მე-3 პუნქტი, რომლის თანახმადაც გარდა საკუთარ კომპეტენციებში შემავალი საკითხებისა, თვითმმართველი ერთეული უფლებამოსილია მიიღოს გადაწყვეტილება ისეთ საკითხებზე, რომელიც კანონის თანახმად არ განეკუთვნება ხელისუფლების სხვა ორგანოს უფლებამოსილებას და არ არის აკრძალული თვითმმართველი ერთეულისთვის.

2. მუნიციპალიტეტის პასპორტი

2.1 ძირითადი აქტორები

2.1.1 ადგილობრივი თვითმმართველობა

ხაშურის მუნიციპალიტეტში ადგილობრივი თვითმმართველობა ხორციელდება წარმომადგენლობითი (საკრებულოს) და აღმასრულებელი (გამგეობა) ორგანოების მიერ. ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორია დაყოფილია 13 ტერიტორიულ ერთეულად, სადაც გაერთიანებულია 81 დასახლებული პუნქტი (სოფელი), დაბა სურამი და ქალაქი ხაშური. მთლიანად მუნიციპალიტეტი მოიცავს 58 520 ჰა ფართობს, აქედან ქ. ხაშურის ტერიტორიაა 1703,5 ჰექტარი. დასახლებული პუნქტები ჩამოყალიბებულია ქართლის ზონისათვის დამახასიათებელი განაშენიანებით, რომელიც მორგებულია კონკრეტულ გეოგრაფიულ გარემოს.

2.1.1.1 წარმომადგენლობითი ორგანო

ხაშურის მუნიციპალიტეტის საკრებულო წარმოდგენილია 23 წევრით. საკრებულოს თანამდებობის პირებია:

დავით ლომიძე - საკრებულოს თავმჯდომარე;

როსტომ გრიგალაშვილი- საკრებულოს თავმჯდომარის მოადგილე;

ზაზა აბაიაძე - იურიდიულ საკითხთა და ადამიანის უფლებათა დაცვის კომისიის თავმჯდომარე;

ოთარ ხაჩიძე - ჯანდაცვის, განათლების, სპორტის, კულტურისა და სოციალურ საკითხთა კომისიის თავმჯდომარე;

ნინო ლომიძე - ფრაქცია „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ თავმჯდომარე;

მერაბ გვარამაძე - ფრაქცია „მაჟორიტარის“ თავმჯდომარე;

თემურ ჩაჩანიძე - დარგობრივი ეკონომიკისა და კომუნალური მეურნეობის კომისიის თავმჯდომარე;

თამაზ ბურნაძე - საფინანსო-საბიუჯეტო და საინვესტიციო პოლიტიკის კომისიის თავმჯდომარე;

გურამ გელაშვილი - სოფლის მეურნეობისა და ბუნებრივი რესურსების საკითხთა კომისიის თავმჯდომარე;

ალექსანდრე ჩაჩანიძე - ფრაქცია „ოპოზიციური გაერთიანებას“ თავმჯდომარე.

2.1.1.2 აღმასრულებელი ორგანო

ხაშურის მუნიციპალიტეტის აღმასრულებელ ორგანოში 152 საშტატო ერთეულია. ყველაზე მეტი ადგილი ტერიტორიულ ორგანოებშია დაკავებული, ხოლო შემდეგ მოდის სახანძრო დაცვის სამსახური. დეტალური სტრუქტურა მოცემულია ქვემოთ (იხ. ცხრილი №1).

ცხრილი №1. ხაშურის მუნიციპალიტეტის აღმასრულებელი ორგანოს სტრუქტურა და დასაქმებულ ადამიანთა რაოდენობა

თანამდებობის დასახელება	საშტატო ერთეულების რაოდენობა
გამგებელი	1
გამგებლის მოადგილე	1
გამგებლის თანაშემწე	1
ადმინისტრაციული სამსახური	10
საფინანსო–საბიუჯეტო სამსახური	13
ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური	16
განათლების, კულტურის, სპორტისა და ახალგაზრდულ საქმეთა სამსახური	7
ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამსახური	5
ტერიტორიული ორგანოები	57
სახანძრო დაცვის სამსახური	29
სამხედრო აღრიცხვისა და გაწვევის სამსახური	12
სულ:	**152**

2.1.2 ცენტრალური ხელისუფლების ტერიტორიული ორგანოები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მოქმედებს ცენტრალური **ხელისუფლების შემდეგი ტერიტორიული ორგანოები:**

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ხაშურის სამმართველო;
- საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს ხაშურის სარეგისტრაციო სამსახური;
- სამოქალაქო რეესტრის სააგენტოს ხაშურის სამსახური;
- სურსათის უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის ხაშურის რაიონული სამმართველო;
- სოციალური მომსახურების სააგენტოს ხაშურის მომსახურების ცენტრი;
- გარემოს დაცვის ინსპექციის ხაშურის სამსახური;
- განათლების სამინისტროს ხაშურის საგანმანათლებლო რესურსცენტრი;
- გორის საგადასახადო ინსპექციის გადამხდელთა მომსახურების სამმართველოს ხაშურის ფილიალი;
- ხაშურის რაიონული სასამართლო;
- სახელმწიფო ქონების აღრიცხვის და პრივატიზების ხაშურის სამმართველო;
- ხაშურის საოლქო საარჩევნო კომისია.

2.1.3 ბიზნესსექტორი

ხაშურის მუნიციპალიტეტში ბიზნესსექტორი ძირითადად წარმოდგენილია სამშენებლო ორგანიზაციების, სამრეწველო ორგანიზაციებისა და მსხვილი ფერმერული ორგანიზაციების სახით (იხ. ცხრილი №2 და ცხრილი №3). 2010 წლის ივლისის მონაცემებით, მსხვილი ფერმერული მეურნეობების, ფერმერთა ასოციაციების, კოოპერატივების და სხვა გაერთიანებების რაოდენობა შეადგენს 56 ერთეულს.

ცხრილი №2. ხაშურის მუნიციპალიტეტში არსებული სამშენებლო ორგანიზაციები

№	ორგანიზაციის დასახელება	საქმიანობის პროფილი
1	შპს „სპეცმშენი’	წყალკანალი
2	შპს „ელექტრონი 2007“	განათება, ელ. მონტაჟი
3	შპს „ხაშური გზა“ ავთანდილ ხაჩიძე	საგზაო სამუშაოები
4	შპს „მშენბენი“ დავით ხაჩიძე	სამშ. სამუშაოები
5	ინდ. მეწარმე „მურმან შეყელაშვილი“	სამშ. სამუშაოები
6	მერაბ ხაჩიძე	სამშ. სამუშაოები
7	შპს „მაგისტრალი“ ა. მაღლაკელიძე	საგზაო სამუშაოები
8	ინდ. მეწარმე ვახტანგ (რეზო) ბარბაქაძე	სამშ. სამუშაოები
9	შპს „ალიანსი 2007“ ვახტანგ მაყიშვილი	სამშ. სამუშაოები
10	შპს „გეზი 09“ გოჩა ხაჩიძე	საგზაო სამუშაოები
11	ინდ. მეწარმე მერაბ ბუტულაშვილი	სამშ. სამუშაოები
12	ინდ. მეწარმე თენგიზ ღონღაძე	სამშ. სამუშაოები
13	ინდ. მეწარმე მურმან ლომიძე	სამშ. სამუშაოები
14	შპს „გზა ბაბი ჯორჯია“ გია ამაშუკელი	საგზაო სამუშაოები
15	ინდ. მეწარმე თემურ მელიქიძე	სამშ. სამუშაოები
16	კოოპერატივი „სოფლმშენკომპლექსი“ თემურ ლომიძე	სამშ. სამუშაოები
17	შპს „ალიონი–2009“ გივი მჭედლიძე	ელექტრო–სამონტაჟო სამუშაოები
18	ინდ მეწარმე გოგი მჭედლიშვილი	სამშ. სამუშაოები
19	შპს „გომი–98“ სულიკო ლომიძე	სამშ. სამუშაოები

<u>წყარო:</u> ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ცხრილი №3. ხაშურის მუნიციპალიტეტში არსებული მსხვილი სამრეწველო ორგანიზაციები

<u>წყარო:</u> ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

2.1.4 არასამთავრობო ორგანიზაციები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ფუნქციონირებს შემდეგი არასამთავრობო

№	ორგანიზაციის დასახელება	პროფილი, წარმოებული პროდუქცია
1	შპს „ელიტა“	საკონსერვო წარმოება (ჯემები, კონსერვები, მურაბები)
2	გომის არყისა და ლიქიორის კომპანია	სპირტი, სხვადასხვა სახეობის არყისა და ლიქიორის პროდუქციის წარმოება

ორგანიზაციები:

1. ,,ქართლი XXI";
2. „იძულებით გადაადგილებულ პირთა სათემო ორგანიზაცია „იმედი";
3. „სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება";
4. ბუღალტერთა ფედერაციის რაიონული ორგანიზაცია.

2.1.5 ადგილობრივი მედია

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მედია ორგანიზაციები მწირი სახითაა წარმოდგენილი. მუნიციპალიტეტის მასშტაბით მაუწყებლობს ტელეკომპანია ,,დია", ასევე მაუწყებლობს ტელეკომპანია „თრიალეთი".

ტელეკომპანია ,,დია"

ქალაქი: ხაშური
ლიცენზიის ნომერი: 216
მაუწყებლობის არხი: VHF 11
აუდიტორია: 62 000
საინფორმაციო პროგრამები: ,,დრო"- ახალი ამბები, ქართულ ენაზე. პროგრამის ეთერში გასვლის დღე და საათი (პროგრ. ხანგრძლივობა / წთ): ორშ. - 19.00 (10), 22:00 (10); ოთხშ. - 1900 (10), 22:00(10); პარ. – 19.00 (10), 22:00 (10).
საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის ,,პირველი არხის" საინფორმაციო გამოშვებების ,,მოამბის" და სხვა გადაცემების რეტრანსლაცია, ქართულ ენაზე. პროგრამის ეთერში გასვლის დღე და საათი (პროგრ. ხანგრძლივობა / წთ): ყოველდღე.
სხვა პროგრამები:
„შესანიშნავი შვიდეული" - ახალგაზრდულ-შემეცნებითი გადაცემა, ქართულ ენაზე. პროგრამის ეთერში გასვლის დღე და საათი (პროგრ. ხანგრძლივობა / წთ): შაბ - 19.10(35).
„ბარიერი" - საყმაწვილო - შემეცნებითი გადაცემა, ქართულ ენაზე. პროგრამის ეთერში გასვლის დღე და საათი (პროგრ. ხანგრძლივობა / წთ): პარ - 19.10.
ხელმძღვანელი: დავით ლომიძე, დირექტორი
მისამართი: 383650 ხაშური, თამარ მეფის ქ. 1
ტელეფონი: 8(268) 4-33-23
ელ.ფოსტა: tvdia@rambler.ru
თანამშრომელთა საერთო რაოდენობა: 10
მაუწყებლობის დასაწყისი: 1990 წელი
მაუწყებლობის საშუალო ხანგრძლივობა დღეში: 8:00 საათი

ტელერადიოკომპანია ,,თრიალეთი"

ტელეკომპანია ,,თრიალეთმა" მაუწყებლობა 1990 წლის ივნისში დაიწყო. ტელეკომპანიამ ნელ-ნელა დაიწყო განვითარება და დღესდღეობით რეგიონის მოსახლეობის 88 პროცენტი უყურებს, რასაც ადასტურებს სხვადასხვა ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული სოციოლოგიური გამოკითხვები. ტელერადიო კომპანია „თრიალეთი" ერთ-ერთი პირველი დაარსდა საქართველოს დამოუკიდებელ ტელევიზიებს შორის. „თრიალეთი" ეთერში გადის გორის ტელეანძიდან და გადაცემებს იღებს მთელი შიდა ქართლი. გორის, ქარელის, ხაშურის, კასპის, ცხინვალის რაიონებს მოიცავს მისი მაუწყებლობა და სულ დაახლოებით 450 ათასი ადამიანი უყურებს.

„თრიალეთს“ აქვს დღეში ხუთი საინფორმაციო გამოშვება პირდაპირ ეთერში, აქვს არაერთი თოქშოუ, საყმაწვილო, საბავშვო, რელიგიური და შემეცნებითი სახის გადაცემები. დაარსების შემდეგ მას არასოდეს შეუწყვეტია მაუწყებლობა და დროთა განმავლობაში იმაღლებდა მატერიალურ-ტექნიკურ შესაძლებლობებს. ტელეკომპანიას წინსვლაში ხელს სხვადასხვა პროექტებში გამარჯვება უწყობდა.

2.2 გეოგრაფიული მდებარეობა

ხაშურის მუნიციპალიტეტი მდებარეობს აღმოსავლეთ საქართველოში, ე.წ. ,,ზემო ქართლის ვალეზე”, მისი ტერიტორიის ფართობი შეადგენს 585,2 კვადრატულ კილომეტრს. მუნიციპალიტეტი შედგება ერთი ქალაქის, ერთი დაბისა და 81 სოფლისაგან, რომლებიც გაერთიანებულია თვითმმართველობის 13 ტერიტორიულ ერთეულში. ქალაქი ხაშური თბილისიდან დაშორებულია 120 კმ.-ით, ხოლო გორიდან 47 კმ.-ით.

SWOT ანალიზი:

გეოგრაფიული მდებარეობა	
ძლიერი მხარეები	**სუსტი მხარეები**
სტრატეგიული ადგილმდებარეობა საკურორტო ზონის არსებობა	ხაშურის მუნიციპალიტეტი მდებარეობს აქტიურ სეისმურ ზონაში, რაც მის ძირითად სუსტ მხარედ არის მიჩნეული
შესაძლებლობები	**საფრთხეები**
ხაშურის მუნიციპალიტეტის სპეციფიკური ადგილმდებარეობა საშუალებას იძლევა განვითარდეს ტურისტული ინფრასტრუქტურა	ხაშურის მუნიციპალიტეტი ახლოს იმყოფება კონფლიქტის ზონასთან, რაც რეალურ გარეგან საფრთხეს წარმოადგენს მისი განვითარებისთვის

2.3. ბუნებრივი რესურსები

კლიმატი (ჰავა)

მუნიციპალიტეტის კლიმატი ხასიათდება ზომიერად ტენიანიდან ზომიერად თბილისკენ გარდამავალი ჰაერით და ნაკლებადცხელი ზაფხულით. ჰაერის საშუალო წლიური ტემპერატურა 15^{0}C, შესაძლებელი მაქსიმუმია 40^{0}C, ხოლო შესაძლებელი მინიმუმი - 18^{0}C. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ჩამოედინება 3 მდინარე საერთო სიგრძით 33 კმ. ასევე მოედინება ბუნებრივი სამკურნალო წყლები და სუფთა წყაროს წყლები. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებობს ორი საკურორტო ზონა: დაბა სურამი და სოფელი ქვიშხეთი.

სანედლეულო-რესურსული პოტენციალი

ხაშურის მუნიციპალიტეტის სანედლეულო რესურსული პოტენციალი შემდეგნაირად გამოიყურება (იხ. ცხრილი №4).

ცხრილი №4. ხაშურის მუნიციპალიტეტში არსებული მინერალურ-რეკრეაციული რესურსები

№					
		ოქრო			
1	ჩორჩანის ოქრო	კგ.			
		კვარციტი, მინდვრის შპატიანი ქვიშები			
2	ქემფერის (47)	ათ.კუბ. მ	15000		
3	ბრილის (14)	ათ. ტონა	3248		
		სააგურე	თიხები		
4	ბრილის (18)	ათ.კუბ. მ.	1020		
5	ხცისის (19)	ათ.კუბ. მ.	1756		
		საფულუზე	**კირქვა**		
6	აბანოს (12)	ათ. ტონა	1700		
		დოლომიტი			
7	აბანოს (17)	ათ. ტონა	5800		
		ქიმიური	მრეწველობა		
8	ჩორჩანის ჯგუფი, თეთრი მინდორი, ქვაშავა, უწლევი, ჭეშორა (19)	ათ. ტონა	2331		
		მოსაპირკ.	**ქვები**		
9	უწლევის (45)გაბრო	ათ.კუბ. მ.	233		
		სამშენებლო	ღორღი და	ნამცეცი	
10	თეთრი მინდორის (11) სერპენტიტი	ათ.კუბ. მ.	2894		
		ბეტონის	**მსუბუქი**	**შემავსებლები**	
11	გომი II (33)	ათ.კუბ. მ.	10507		
12	ოსიაურის (32)	ათ.კუბ. მ.	8873		
13	ჭალაუბნის (31)	ათ.კუბ. მ.	11461		

<u>**წყარო:**</u> ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

წყლის რესურსები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე გაედინება მდ. მტკვარი – ქალაქის სამხრეთის მხარეს, მდ. სურამულა – უშუალოდ ქალაქის ცენტრში და მდინარე შოლა ქალაქისა და მუნიციპალიტეტის სამხრეთ–აღმოსავლეთ მხარეს. წყალუხვობით განსაკუთრებით გამოირჩევიან მდ. მტკვარი და მდ. შოლა, რაც შეეხება მდ. სურამულას, მის კალაპოტს 2008 წელს ჩაუტარდა ნაპირსამაგრი ბეტონის კედლების რეაბილიტაცია და ჯერჯერობით მისგან საიმედოდაა დაცული ქალაქის მოსახლეობა; მდ. შოლას კი ესაჭიროება კალაპოტის გაღრმავება და განივი კვეთის გაზრდა, რათა მოსალოდნელი წყალდიდობების შედეგად არ დაზარალდეს ქალაქის მოსახლეობა. ასევე ნაპირსამაგრი ნაგებობების მოწყობას საჭიროებს მდ. მტკვარი სოფ. ქვიშხეთისა და სოფ. ცხრამუხის მიმდებარე ზოლებში. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე გაედინებიან აგრეთვე მცირე მოცულობების მდინარეები, რომლებიც არ უქმნიან დიდ საშიშროებას მოსახლეობასა და სასოფლო–სამეურნეო სავარგულებს.

ტყის რესურსები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის სატყეო მეურნეობის მთლიანი ფართობია – 27863 ჰა, ტყით დაფარულია – 26393ჰა. მათ შორის: წიწვოვანი – 6000 ჰა; ფოთლოვანი – 20396 ჰა. ტყის ძირითად

შემქმნელ ჯიშებს წარმოადგენს წიფელი, მუხა, ნაძვი და რცხილა, რომელთაც უფრო მცირე სახით ერევა ფიჭვი, წაბლი, ვერხვი, მურყანი და სოჭი. ხელოვნურად კულტურების გაშენება არ ხდება. ბუნებრივი განახლება 1 ჰა 3000 ცალი. სამკურნალო მცენარეებიდან გავრცელებულია მოცვი, კრაზანა, ტყის ქონდარი, თეთრი გვირილა, უკვდავა, თავშავა, ძახველი, ღიღილო, ასკილი. გარეული ცხოველებიდან გავრცელებულია დათვი, მგელი, მელა, კვერნა, ირემი, ტურა, მაჩვი, ხალთა. ხოლო ფრინველებიდან ქორი, მიმინო, მწყერჩიტა, მყივანა არწივი, კაკაბი, ჩიტბატონა, მთის არწივი, შავი ყარყატი, ქედანი, ღალღა, კოდალა, ნიბლია, ჩხიკვი, შაშვი, როჭო და სხვა. წითელ წიგნში შეტანილია გარეული ღორი, კურდღელი, ციყვი, შველი. მდინარეებში გავრცელებულია შემდეგი ჯიშის თევზები: ხრამული, მურწა, ფეტვია, ქაშაპი, კალმახი, ციმორი. შეიმჩნევა ცხოველთა სამყაროს რაოდენობრივი კლება, რაც გამოწვეულია ბუნებრივი და ანთროპოგენული პირობებით (მეწყერი, წყაროების დაშრობა, ბუნებრივი გარემოს მოშლა). უნდა აღინიშნოს, რომ ცხოველთა აღრიცხვის მდგომარეობა ნაწილობრივ მოშლილია, ფაქტობრივად არ არსებობს ზუსტი მონაცემები ცხოველთა და ფრინველთა რაოდენობის შესახებ.

მინერალური წყლები

დაბა სურამი – კლიმატური ტიპის კურორტი სულფიდური მინერალური წყლებით, მდებარეობს ლიხის ქედის სამხრეთ კალთებზე, ქ. ხაშურის ჩრდილო–დასავლეთით 4 კმ.-ზე, ორი მნიშვნელოვანი გზის გასაყარზე, ზღვის დონიდან 900-1000 მეტრზე. ის, სარკინიგზო ხაზით, შეერთებულია ხაშურთან. სურამი სამთო-კლიმატური კურორტია. დაბა სურამში მოედინება მდ. სურამულა, რომელიც სათავეს იღებს ლიხის ქედის აღმოსავლეთით. გავრცელებულია ფიჭვნარ-ნაძვნარი სარტყელი. 1948 წელს სურამი გამოცხადდა რესპუბლიკური მნიშვნელობის კურორტად. იგი გამოირჩევა სამკურნალო მინერალური წყლების არსებობით. კერძოდ, სამკურნალოდ გამოიყენება ბუნებრივი გოგირდის მინერალური წყლები. აქ არის ლესია უკრაინკას სახელობის სახლ-მუზეუმი, მე-11 საუკუნის ისტორიული ძეგლი სურამის ციხე და ეკლესია.

ქვიშხეთი – კლიმატო-ბალნეოლოგიური კურორტი სულფიდური წყლის ტიპით. მდებარეობს ლიხის ქედის აღმოსავლეთ კალთაზე, ზღვის დონიდან 730 მეტრზე, რაიონის ცენტრიდან დაშორებულია 10 კმ.-ით. იგი სამთო კლიმატური კურორტია, მდებარეობს მტკვრის მარცხენა სანაპიროზე, შეფენილია ლიხის ქედზე. იგი მთლიანად მოქცეულია წიწვოვან-ნაძვნარ და შერეული ტყის შუაგულში. ქვიშხეთი ოდითგანვე ცნობილია საკურორტო ზონად. ქვიშხეთში მდებარეობს დიმიტრი ყიფიანის სახლ-მუზეუმი. მრავლად არის ისტორიული მნიშვნელობის ძეგლები, ეკლესიები. აქაური კლიმატი განსაკუთრებით სასარგებლოა მოზარდებისათვის. მდიდარია წყაროსა და მინერალური წყლებით.

მიწის ფონდი

2006 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით მუნიციპალიტეტის მიწის მთლიანი ფონდი შეადგენს 58526 ჰა-ს, აქედან ფართობის 49,3% (28903ჰა) უკავია ტყეებს, სადაც 2007 წლის 31 დეკემბრამდე ხე-ტყის დამუშავებისათვის საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს მიერ სხვა და სხვა სატყეო უბნების მიხედვით 10 სუბიექტზე გაცემულია 13 ერთეული ერთწლიანი ლიცენზია. რაც შეეხება დანარჩენ ფართობებს აღსანიშნავია, რომ

საერთო ფონდის 19,5% გადაცემულია კერძო საკუთრებაში, დანარჩენი კი კვლავ სახელმწიფოს საკუთრებაა.

მუნიციპალიტეტში არსებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების 55,5% გადაცემულია კერძო საკუთრებაში, მათ შორის ასევე კერძო საკუთრებაა სახნავი ფართობების 79,7%, მრავალწლიანი ნარგავების 88,4% მათ შორის ხეხილის ბაღების 85% და ვენახის 4%. რაც შეეხება სათიბებსა და საძოვრებს, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ფართობების უდიდესი ნაწილი კვლავ სახელმწიფოს საკუთრებაა.

კარიერები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებობს სხვადასხვა სახის კარიერები:

- დაბა სურამის სილის კარიერი;
- სოფ. ალის კირქვის კარიერი;
- სოფ. ნაბახტევის სილის კარიერი;
- სოფ. ჩორჩანის დოლომიტების კარიერი;
- სოფ. ხცისის სააგურე თიხის კარიერი;
- სოფ. ქემფერის სილის კარიერი.

SWOT ანალიზი:

ბუნებრივი რესურსები	
ძლიერი მხარეები	**სუსტი მხარეები**
სასმელი (მათ შორის მინერალური) წყლის რესურსების სიუხვე ბუნებრივ–რესურსული წიაღისეულის მრავალფეროვნება მდიდარი და მრავალფეროვანი ტყის რესურსები	სანედლეულო პოტენციალის მაქსიმალურად ეფექტურად გამოყენების ხელის შემშლელი ფაქტორები: მოუწესრიგებელი ინფრასტრუქტურა არაეფექტური მენეჯმენტი
შესაძლებლობები	**საფრთხეები**
სურამის მინერალური წყლების ბაზაზე საერთაშორისო სტანდარტების სამკურნალო–გამაჯანსაღებელი ცენტრის აშენება	სანედლეულო–რესურსული წიაღისეულის ამოწურვა ბაზარზე (როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო) არსებული რესურსების მიმართ მოთხოვნის შემცირება

2.4 ადამიანური რესურსები და სოციალური კაპიტალი

ხაშურის მუნიციპალიტეტში მოსახლეობის რიცხოვნობა 2000 წელს ოფიციალური სტატისტიკის მონაცემებით შეადგენდა 60400-ს, ხოლო 2010 წლის მონაცემებით მან 62300 ადამიანი შეადგინა. 2000-2010 წლებში ხაშურის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის რაოდენობა 1900 ადამიანით, ანუ თითქმის 3%-ით გაიზარდა. (იხ. დიაგრამა №1).

დიაგრამა №1 . ხაშურის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის რიცხოვნება

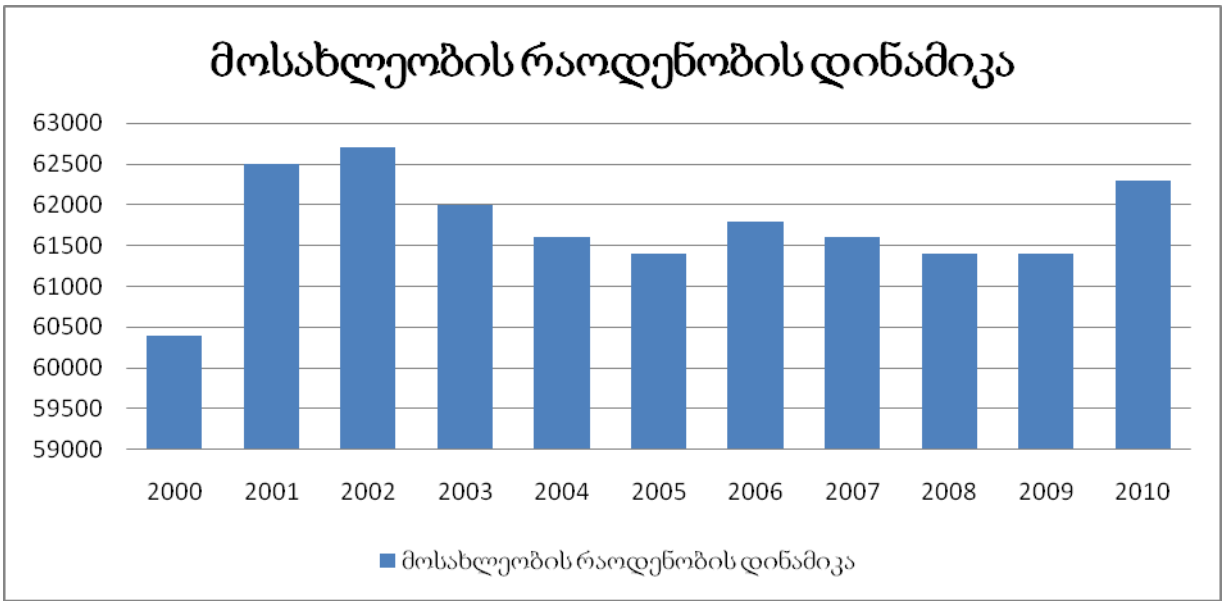

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

დემოგრაფიულ მონაცემებთან დაკავშირებით განსხვავებული ინფორმაცია მოიპოვება ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტში. ხაშურის უინიციპალიტეტში მოსახლეობა ასაკობრივი მაჩვენებლების, სქესობრივი სტრუქტურის, მოსახლეობის სოფელსა და ქალაქს შორის განაწილების (ურბანიზაციის) დონის, ეთნიკური შემადგენლობის, ეკონომიკური საქმიანობის მიხედვით დასაქმებულთა რიცხოვნობის, მიგრაციული სალდოს, ქორწინება–განქორწინების მაჩვენებლის და შობადობა–სიკვდილიანობის მიხედვით მოცემულია ქვემოთ (იხ. ცხრილები: №5, №6, №7, №8, №9, №10, №11, №12, №13).

ცხრილი №5. მოსახლეობის ასაკობრივი მაჩვენებლები

ასაკი	2002 წელი		2009 წელი	
	აბსოლუტური მაჩვენებელი (კაცი)	%	აბსოლუტური მაჩვენებელი (კაცი)	%
0-17 წ.	18573	29.2	16337	27.1
18-35 წ.	12758	20.2	12610	20.9
36-64 წ.	22710	35.6	21810	36.2
65 წ. და უფროსი ასაკი	9513	15.0	9443	15.8
სულ:	**63614**	**100**	**60200**	**100,0**

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ცხრილი №6. მოსახლეობის სქესობრივი სტრუქტურა

სქესი / წელი	სულ მოსახლეობა	კაცი	ქალი	%	კაცი	ქალი
2002	63600	29885	33715	100	47.0	53.0
2009	60200	27915	32285	100	46.4	53.6

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

დიაგრამა №2 . მოსახლეობის სქესობრივი სტრუქტურა

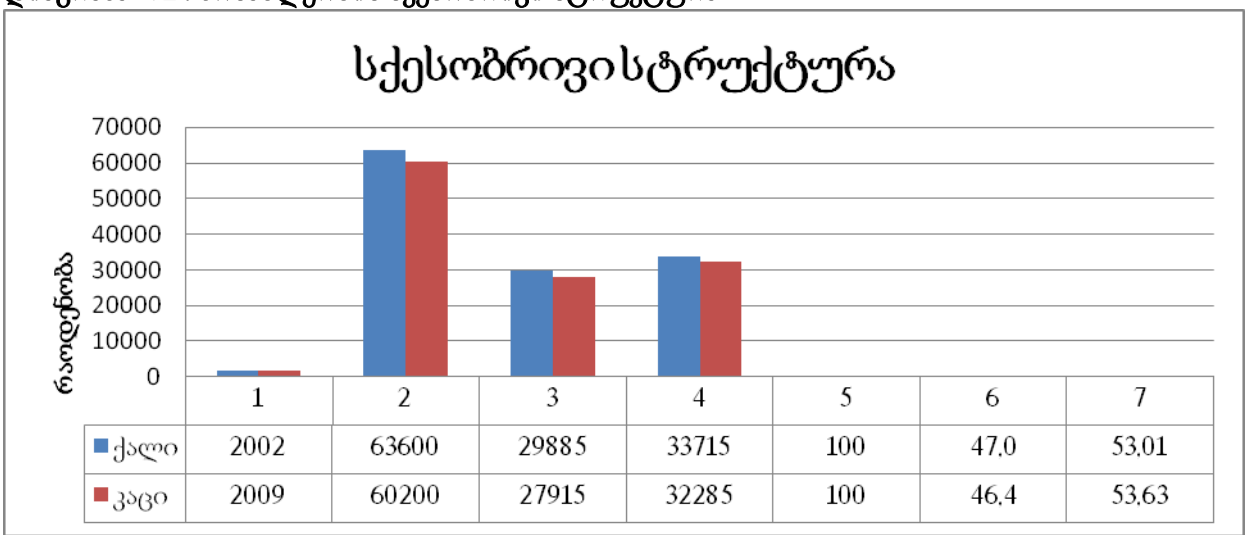

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ცხრილი №7. მოსახლეობის განაწილება ქალაქისა და სოფლის მიხედვით

სქესი / წელი	სულ მოსახლეობა (1000 კაცი)	მ.შ. ქალაქი	სოფელი	%	ქალაქი %	სოფელი %
2002	63.6	38.9	24.7	100	61.2	38.8
2009	60.2	39.1	21.1	100	64.9	35.1

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

დიაგრამა №3. მოსახლეობის განაწილება ქალაქისა და სოფლის მიხედვით

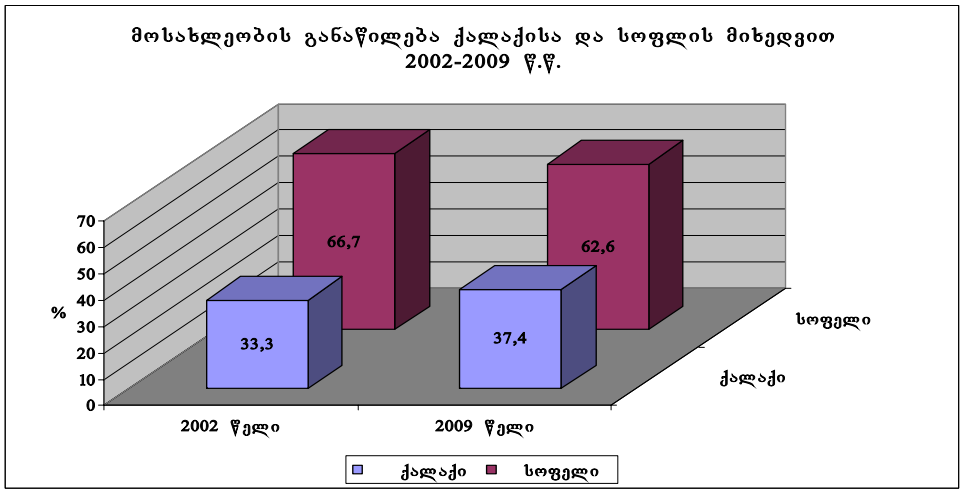

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ცხრილი №8. მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა

მოსახლეობა სულ	მათ შორის				
	ქართველი	ოსი	სომეხი	რუსი	სხვა
60200	58252	744	753	322	129

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ცხრილი №9. მოსახლეობის მიგრაციული სალდო

მიგრაციის სალდო	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	-54	-51	-156	-177	-217	-249	-256

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

დიაგრამა. №4. მოსახლეობის მიგრაციული სალდო

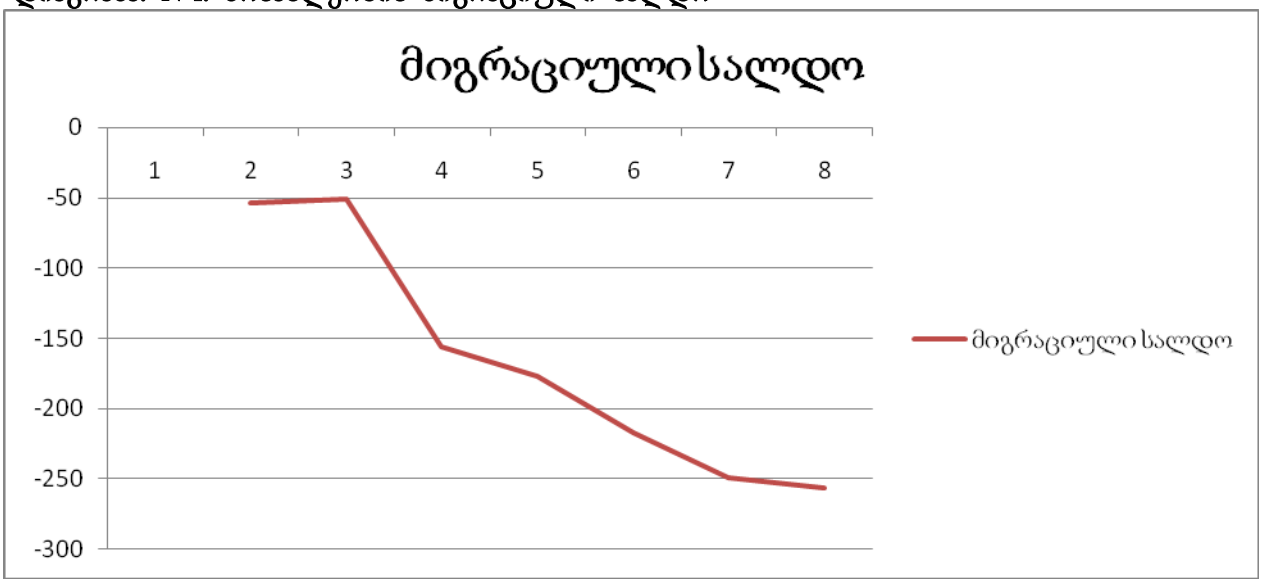

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ხაშურის მუნიციპალიტეტში შრომისუნარიანია 39000 ადამიანი. მათ შორის დასაქმებული (წარმოება დაწესებულებებში, სხვადასხვა სახის ორგანიზაციებსა და თვითდასაქმებულები) 23 200 ადამიანი, უმუშევარია – 15 800 ადამიანი (იხ. დიაგრამა №5).

დიაგრამა №5. ხაშურის მუნიციპალიტეტის შრომისუნარიანი მოსახლეობის დასაქმების მაჩვენებელი 2009 წლის მდგომარეობით

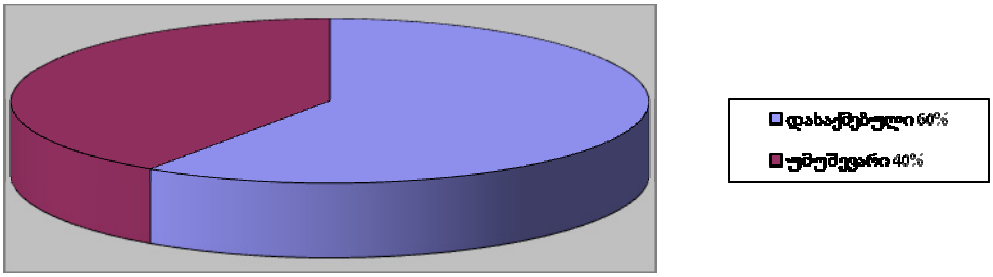

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

მოსახლეობის დასაქმების ძირითადი სფეროებია: სოფლის მეურნეობა, ვაჭრობა, ტრანსპორტი, მშენებლობა (მ.შ. საგზაო), საბიუჯეტო ორგანიზაციები. (იხ. ცხრილი №10 და ცხრილი №11).

ცხრილი №10. ხაშურის მუნიციპალიტეტის დასაქმებულთა რიცხოვნობა ეკონომიკური საქმიანობის მიხედვით

	2005	2006	2007	2008	2009
სამეწარმეო სფერო - სულ	16,7	17	18,4	20,5	23,2
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა, მეტყევეობა	8,7	8,7	8,5	9,2	9,3
მრეწველობა	0,7	0,7	1,6	2,2	2,5
მშენებლობა	1,0	1,2	1,5	1,8	2,5
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა	0,7	0,9	1,2	1,8	2,4
სასტუმროები და რესტორნები	0,4	0,4	0,5	0,6	0,7
ტრანსპორტი, სასაწყობო მეურნეობა და კავშირგაბმულობა	2,1	2,2	2,2	2,3	2,4
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და კომერციული საქმიანობა	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2
განათლება	1,9	1,6	1,7	1,7	1,9
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური მომსახურება	0,7	0,8	0,6	0,6	0,8
სხვა კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურება	0,2	0,2	0,3	0,1	0,5

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ცხრილი №11. ხაშურის მუნიციპალიტეტის დასაქმებულთა რიცხოვნობის ხვედრითი წილი ეკონომიკური საქმიანობის სახეობების მიხედვით (პროცენტებში)

	2005	2006	2007	2008	2009
სამეწარმეო სფერო - სულ	100	100	100	100	100
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა, მეტყევეობა	53	51,2	46,2	44,9	40
მრეწველობა	4,1	4,1	8,7	10,7	10,8
მშენებლობა	6,0	7,1	8,2	8,7	10,8
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა	4,1	5,3	6,5	8,8	10,3
სასტუმროები და რესტორნები	2,3	2,3	2,7	2,9	3,0
ტრანსპორტი, სასაწყობო მეურნეობა და კავშირგაბმულობა	12,3	12,9	12	11,3	10,5
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და კომერციული საქმიანობა	1,8	1,8	1,6	0,9	0,9
განათლება	11,3	9,4	9,2	8,3	8,2
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური მომსახურება	4,1	4,7	3,3	2,9	3,4
სხვა კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურება	1,0	1,2	1,6	0,6	2,1

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ცხრილი №12. შობადობა, მოკვდაობა და მოსახლეობის ბუნებრივი მატება

	სულ კაცი			1000 კაცზე გაანგარიშებით		
წლები	დაიბადა	გარდაიცვალა	ბუნებრივი მატება (+) /კლება(-)	შობადობა	მოკვდაობა	ბუნებრივი მატება (+) /კლება(-)
2002	111	37	+74	17.4	5.8	+11.6
2003	121	36	+85	19.3	5.7	+13.6
2004	75	36	+39	12.1	5.8	+6.3
2005	60	51	+9	9.8	8.3	+1.5
2006	51	86	-35	8.3	14.0	-5.7
2007	87	111	-24	14,3	18.2	-3.9
2008	780	762	+18	128.2	125.7	+2.5
2009	830	795	+35			
2010	523	511	+12			

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

დიაგრამა №6. შობადობა, მოკვდაობა და მოსახლეობის ბუნებრივი მატება

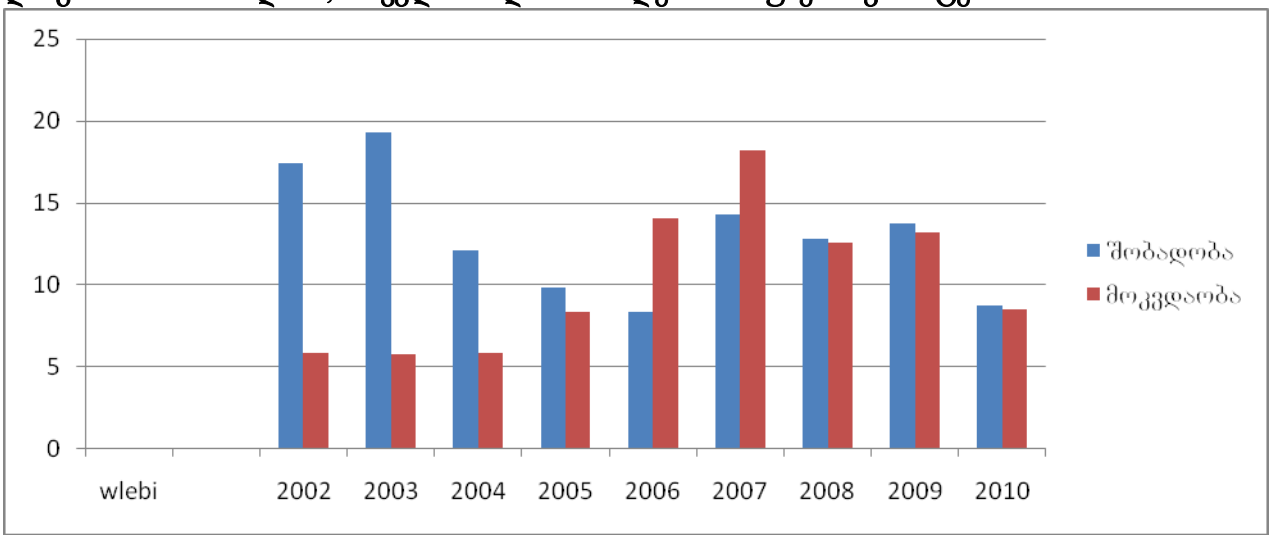

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ცხრილი №13. ქორწინება-განქორწინების მაჩვენებელი (ოჯახი)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ქორწინება	167	211	177	280	356	380	217
განქორწინება	13	10	16	24	182	21	15

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

დიაგრამა №7. ქორწინება-განქორწინების მაჩვენებელი (ოჯახი)

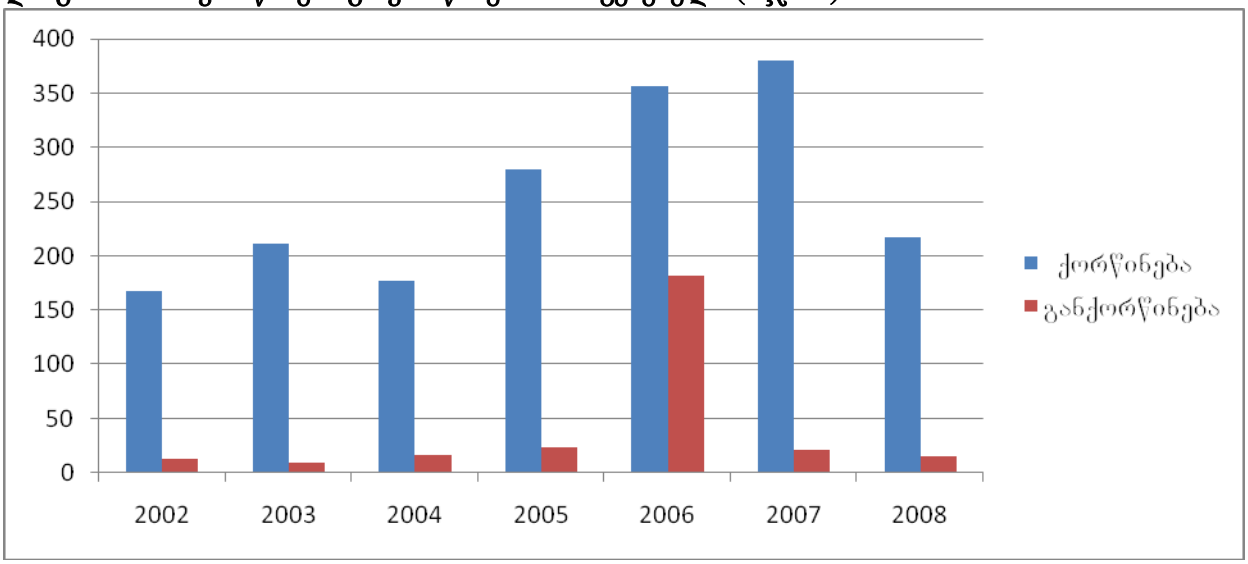

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

2.5 ინფრასტრუქტურა

2.5.1 სოციალური ინფრასტრუქტურა

ხაშურის მუნიციპალიტეტში 12 სასწავლო-აღმზრდელობითი დაწესებულება და 39 საჯარო სკოლაა, რომლის მაჩვენებლებიც 2010 წლის მდგომარეობით შემდეგნაირად გამოიყურება:

სკოლამდელი დაწესებულებები - 12;
მოსწავლეთა რაოდენობა - 10473;
სკოლამდელ აღსაზრდელთა რაოდენობა – 918;
პედაგოგების რაოდენობა - 1200.

რაც შეეხება პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებს, მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე სულ 3 ასეთი დაწესებულებაა (იხ. ცხრილი №14).

ცხრილი №14. ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებული საგანმანათლებლო დაწესებულებები

	დაწესებულების დასახელება	მისამართი	საკუთრების ფორმა
1	შპს ,,ი.ჭავჭავაძის სახ. კოლეჯი“	ხაშური, რუსთაველის ქ.№1	კერძო
2	ფილიპე გოგიჩაიშვილის სახ. თბილისის იურიდიულ–ეკონომიკური ინსტიტუტის სამი ფაკულტეტი	ხაშური, რუსთაველის ქ.№1	კერძო
3	ზაზა ფანასკერტელის სახელობის სახელოსნო–სამედიცინო პროფესიული განათლების სასწავლო ცენტრის ხაშურის ფილიალი	ხაშური, სააკაძის ქ.N2	კერძო

2.5.2 ტურისტული და გასართობი ინფრასტრუქტურა

ხაშურის მუნიციპალიტეტი მდიდარია კულტურული მემკვიდრეობით. აქ დაახლოებით 180-მდე ძეგლია დაფიქსირებული. ეს ისტორიისა და კულტურის სხვადასხვა დროის კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშებია. მათ შორის:

ხაშურის ციხე-კოშკი

არქიტექტურული ძეგლი აგებულია XVIII სს.-ში, რესტავრირებულია პირველად 1959 წელს და მეორედ 1999 წ. ოთხსართულიანია (დიამეტრი 9მ.) და აქვს ცილინდრული ფორმა. ნაგებია რიყის ქვით. შესასვლელი სამხრეთითაა, მიწიდან 3მ. სიმაღლეზე. კარი თაღოვანია. შესასვლელის თავზე, აგურის წყობაში ცისფერი მოჭიქული ქვებით გამოყვანილია ჩაღრმავებული ჯვარი. სართულები ერთმანეთს კედელში დატანებული კიბით უკავშირდება.

სურამის კოშკი (საჯვარე)

არქიტექტურული ძეგლი მდებარეობს იტრიის დასავლეთით 100მ.-ზე. აგებულია XVI-XVII სს.-ში. ოთკუთხაა (4,45X4,3მ.). ნაგებია ნატეხი რიყის ქვით.

სურამის ციხე

არქიტექტურულ-ისტორიული ძეგლი მდებარეობს დაბის სამხრეთით მდ. სურამულას ნაპირზე. კომპლექსში შედის გალავანი, ციხე, წმ. გიორგის ეკლესია, სასახლე. ციხე აგებულია XII-XIII სს.-ში კაპიტალურად შეკეთდა XVI სს.-ში. როგორც სტრატეგიული პუნქტი, მოხსენიებულია 1625 წელს. სააკაძემ გაამაგრა ირანელთაგან თავის დასაცავად. 1791 წელს აქ რუსის გარნიზონი ჩააყენეს. ციხის ფართობი 1200მ^2 (არასწორი მრავალგვერდაა).

დაბა სურამი

კლიმატური ტიპის კურორტი სულფიდური მინერალური წყლებით. მდებარეობს ლიხის ქედის სამხრეთ კალთებზე, ქ. ხაშურის ჩრდ-დას-ით 4 კმ.-ზე ორი მნიშვნელოვანი გზის გასაყარზე. ზღვის დონიდან 900-1000 მეტრზე. სარკინიგზო შტო ხაზით შეერთებულია ხაშურთან. სურამი სამთო-კლიმატური კურორტია. დაბა სურამში მოედინება მდ. სურამულა, რომელიც სათავეს იღებს ლიხის ქედის აღმოსავლეთით. გავრცელებულია ფიჭვნარ-ნაძვნარი სარტყელი. 1948 წელს სურამი გამოცხადდა რესპუბლიკური მნიშვნელობის კურორტად. იგი გამოირჩევა სამკურნალო მინერალური წყლების არსებობით. კერძოდ, სამკურნალოდ გამოიყენება ბუნებრივი გოგირდის მინერალური წყლები. აქ არის ლესია უკრაინკას სახელობის სახლ-მუზეუმი, მე-11 საუკუნის ისტორიული ძეგლი ,,სურამის ციხე" და ეკლესია.

ლესია უკრაინკას სახლ-მუზეუმი

ისტორიული მონუმენტური ძეგლი. ლარისა კოსაჩი (1871-1913) სურამში ცხოვრობდა. ამჟამად მოქმედი სახლ-მუზეუმია, რომელიც წარმოადგენს ქართველ და უკრაინელ ხალხთა საუკუნებრივ მეგობრობის ძეგლს.

დიმიტრი ყიფიანის სახლ-მუზეუმი

ისტ. ძეგლი მდებარეობს სოფ. ქვიშხეთში. აგებულია XIX-XX სს, სახლი ორსართულიანია, მეორე სართული შემკულია ხის ჭვირული ორნამენტებით, 1933 წელს სახლი გადაეცა მწერალთა კავშირს. ამჟამად იწოდება, როგორც დ. ყიფიანის სახლ-მუზეუმი.

ხაშურის სახლ-მუზეუმი

ხაშურის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი დაარსდა 1959 წელს. მუზეუმში დაცულია მხარის ეთნოგრაფიული, არქეოლოგიური და ფოტოდოკუმენტური მასალები, რომელიც ძირითადად მოიცავს ხაშურის რაიონს. მუზეუმში ამჟამად დაცულია 100 000-მდე ექსპონატი. მუზეუმში არსებული არაერთი ექსპონატი იქნა გატანილი საერთაშორისო დონის გამოფენებზე.

წმინდა მარინეს სახელობის ეკლესია

ეკლესია აშენებულია XVI-XVII სს.-ში, ხოლო შეკეთებულია გვიან ფეოდალურ ხანაში. დარბაზულია (10,4X6მ.). ნაგებია რიყის ქვითა და აგურით. ფასადებზე მკაფიოდ ჩანს დიდი ნატეხი ქვით ნაწყობი ორი პარალელური სარტყელი. კედელი მიწიდან სარტყელამდე რიყის ქვისაა, ხოლო მის ზემოთ ნატეხი ქვის. აღ. და დას. ფასადებზე სარკმლებს ზემოთ გამოყვანილია თითო ჯვარი.

კვირაცხოველის ეკლესია

არქიტექტურული ძეგლი მდებარეობს დაბის ჩრდილო-დასავლეთით. აგებულია 1998 წელს.

გუმბათოვანი ეკლესია სამრეკლო (წმინდა გიორგის ეკლესია)

არქიტექტურული. ძეგლი დგას დაბის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში. თარიღდება XVIII-XIX სს. 1968 წელს ძეგლს ჩაუტარდა რესტავრაცია. ეკლესია ჯვარ-გუმბათოვანია (11,5X17,2) ეკლესიის ინტერიერი შელესილი და მოხატულია.

ალის კვირაცხოვლის ეკლესია

ძეგლი აშენებულია 1810-20 წლებში. 1977 წ. იგი ადგილობრივ მოსახლეობას შეუკეთებია. ეკლესია გუმბათოვანია (14,35X10,62მ.). ნაგებია აგურითა და რიყის ქვით. სამხრეთ-დასავლეთით აქვს მინაშენი. იგი გუმბათოვანია, ეკლესიის აღმოსავლეთ ფასადზე სარკმლის თავზე დიდი რელიეფური ჯვარია გამოსახული.

დედაღვთისა

თარიღდება გვიანი ფეოდალური ხანით. ეკლესია დარბაზულია (9X6,2მ.) ნაგებია რიყის ქვითა და ქვიშაქვით. გადახურულია ცილიანდრიანი სახურავით. შესასვლელი სამხრეთიდანაა. ერთი სარკმელი საკურთხეველშია, მეორე ჩრდილოეთ კედელში.

ულუმბო

ულუმბო ალის დასახლებაში შემავალი სოფელია. არქიტექტურული ძეგლი დგას მდინარე ჭერათხევის ხეობაში, სოფელ ალიდან 15 კმ.-ზეა. ულუმბოს ეკლესია ღვთისმშობლის სახელითაა ცნობილი, შენობის სამხრეთის შესასვლელის თავზე მხედრული წარწერა მიგვანიშნებს, რომ ეკლესია 1871 წელს აღუდგენიათ ულუმბოს მონასტრის ადგილზე. აქ ახლა ულუმბოს მამათა მონასტერია.

ქვიშხეთი

კლიმატო-ბალნეოლოგიური კურორტი სულფიდური წყლის ტიპით. მდებარეობს ლიხის ქედის აღმოსავლეთ კალთაზე, ზღვის დონიდან 730 მეტრზე, მუნიციპალიტეტის ცენტრიდან დაშორებულია 10 კმ.-ით. იგი სამთო კლიმატური კურორტია, მდებარეობს მტკვრის მარცხენა სანაპიროზე, შეფენილია ლიხის ქედზე. იგი მთლიანად მოქცეულია წიწვოვან-ნაძვნარ და შერეული ტყის შუაგულში. ქვიშხეთი ოდიდგანვე ცნობილია საკურორტო ზონად. ქვიშხეთში მდებარეობს დ. ყიფიანის სახლ-მუზეუმი. დასვენების პერიოდია ივნისი, ივლისი და აგვისტო. ტერიტორიაზე მრავლად არის ისტორიული მნიშვნელობის ძეგლები, ეკლესიები.

კულტურისა და დასვენების ობიექტები

თეატრი - 1;
მუზეუმი – 3;
საბიბლიოთეკო გაერთიანება – 25 განყოფილება;
კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები – 135;
სამუსიკო სკოლა – 3.

სკვერებისა და პარკების რაოდენობა

სკვერი – 10, სულ ფართობი - 6 015 მ^2.
პარკი – 1, სულ ფართობი – 118 258 მ^2.

ცხრილი №15. რესტორნები და სასტუმროების რაოდენობა

	2007	2008	2009
რესტორნები	**33**	**35**	**38**
სასტუმროები	**7**	**8**	**12**

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

2.5.3 ტექნიკური ინფრასტრუქტურა

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე საავტომობილო გზების შემდეგი სახეებია: საერთაშორისო – თბილისი-სენაკი-ლესელიძის ავტომაგისტრალის მონაკვეთი-33კმ. და ხაშური-ახალციხე-ვალეს ავტომაგისტრალის მონაკვეთი-20 კმ; შიდა სახელმწიფოებრივი გზები - 35 კმ. და მუნიციპალური გზები - 249 კმ.

ხაშურის მუნიციპალიტეტი ცენტრალური სარკინიგზო და საავტომობილო მაგისტრალების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკვანძო პუნქტია როგორც რეგიონში, ისე საქართველოში. მოქმედებს იმერეთის რეგიონთან დამაკავშირებელი რიკოთის გვირაბი. საზღვაო ტრანსპორტთან დაკავშირება ხდება რკინიგზის მეშვეობით. ხაშურში მთავარ სატრანსპორტო ღერძს (თბილისი-ბათუმი) უერთდება ხაშური-ახალციხის რკინიგზა.

მუნიციპალიტეტის გზები (ყველა სახის მუნიციპალური გზა):

--- მაგარსაფარიანი გზების სიგრძე 50 345 გრძ/მ.

--- მოხრეშილი გზების სიგრძე 296 307 გრძ/მ.
--- გრუნტის გზების სიგრძე 15 300 გრძ/მ.
--- სარეაბილიტაციო გზების სიგრძე 25 173 გრძ/მ.

ხიდების რაოდენობა 80, რომელთა საერთო სიგრძე შეადგენს 290 მ;
გზების ექსპლუატაციასა და მოვლა-შენახვაზე ბოლო სამი წლის განმავლობაში დახარჯულია:
2008 წელი – 1473278 ლარი;
2009 წელი – 892339 ლარი;
2010 წელი – 554673 ლარი.

ნაგავსაყრელები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე განლაგებულია ერთი ნაგავსაყრელი, რომლის საერთო ფართობი შეადგენს 2 ჰა. 2009 წლის განმავლობაში წარმოქმნილი ნარჩენების მთლიანი მოცულობა შეადგენს 36396 მ³. 2009 წ. დასუფთავებაზე დაწესებული მოსაკრებლის მოსახლეობის მიერ გადახდის მდგომარეობამ 95,16% შეადგინა.

წყალმომარაგების და კანალიზაციის სისტემა

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე განთავსებულია სასმელი წყლის სათავე ნაგებობები. ერთი მდებარეობს სოფ. ცხრამუხის სამხრეთ–დასავლეთის მხარეს, რომლითაც 1963 წლიდან მარაგდება ქ. ხაშურის მოსახლეობის დიდი ნაწილი, თუმცა მისი არსებული სიმძლავრე (40–80 ლ/წმ.–ში) სრულიად არაა საკმარისი. მეორე წყალსაქაჩს წარმოადგენს ე.წ. ხცისის წყალსაქაჩი, რომელსაც ორჯერ ჩაუტარდა რეაბილიტაცია–რეკონსტრუქცია, ერთი 2007 წელს, მეორე მიმდინარე 2010 წელს. მესამე წყალსაქაჩი განთავსებულია ქარელის რაიონის დაბა აგარის სამხრეთის მხარეს მდ. მტკვრის მარცხენა ნაპირთან და მისი აქტიური სიმძლავრეა 80 ლ/წმ.–ში, თუმცა თვით წყალსაქაჩის სატუმბი აგრეგატები და 20 კმ. სიგრძის წყალმდენი მთლიანად ამორტიზებული არიან და ეს წყალსაქაჩი აღარ ფუნქციონირებს. თვითდენითი წყლით მარაგდება დაბა სურამის წყალმომხმარებლები, რომლის ამჟამინდელი სიმძლავრე 10 ლიტრამდეა წამში და სრულად არაა საკმარისი.

ამჟამად მუნიციპალური განვითარების ფონდის დაკვეთითა და დაფინანსებით ს.ს. „საქწყალპროექტი“ აწარმოებს დაბა სურამის წყალმომარაგების სისტემის რეაბილიტაციის პროექტის შედგენას, რაც დამთავრების სტადიაშია. უახლოეს პერიოდში სავარაუდოდ ჩატარდება ტენდერი სამუშაოების შემსრულებლის გამოსავლენად, ობიექტის პროექტით იგეგმება ე.წ. „ბიჯნისის“ წყალსადენის სათავე ნაგებობისა და დაბა სურამის წყალსადენის არსებული ქსელების რეაბილიტაცია, სავარაუდოდ მისი ღირებულება იქნება 5 მილიონ ლარზე მეტი.

დაბა სურამში და ქალაქ ხაშურში 2007 წლიდან განსაკუთრებით დიდი ტემპებით მიმდინარეობს საკანალიზაციო ქსელების მოწყობის სამუშაოები. საკანალიზაციო ქსელების საერთო სიგრძე 35 კმ.–ზე მეტია.

ამ ეტაპზე სასმელი წყლით უზრუნველყოფილია ქალაქის მოსახლეობის 50%–მდე, მათაც წყალი მიეწოდებათ მკაცრი განრიგით ორ დღეში ერთხელ, ისიც 3–4 საათის ხანგრძლივობით. რაც შეეხება სოფლის მოსახლეობის სასმელი წყლით მომარაგების საკითხს, ამჟამად სოფლად

ყველგან თვითდენითი წყალმომარაგების სისტემებია მოწყობილი, რომელთა ძირითადი ნაწილი კერძო მფლობელობაშია; 2007–2010 წლებში ინფრასტრუქტურის განვითარების ხარჯების ფარგლებში ინტენსიურად მიმდინარეობს სოფლების წყალმომარაგების სისტემების რეაბილიტაცია; ამ ხაზით მიწისქვეშა წყლების კაპტაჟით წყალმომარაგების სისტემების მშენებლობები განხორციელების პროცესშია: ქვიშხეთი, ტეზერი, ბეკამი, ხცისი, მიწობი, წრომი, ქემფერი, ცედანი და სხვა.

დღის წესრიგში უნდა დადგეს აუცილებლად აგარის წყალსაქაჩის რეაბილიტაციის საკითხიც, რამდენადაც ამ წყალსაქაჩში სასმელი წყლის დიდი რესურსია (100 ლ–ზე მეტი წამში) და მისი მიტოვება დაუშვებელია.

SWOT ანალიზი

ინფრასტრუქტურა	
ძლიერი მხარეები	**სუსტი მხარეები**
ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მდებარეობს საერთაშორისო და სახელმწიფო მნიშვნელობის გზების გარკვეული მონაკვეთი მუნიციპალიტეტის მოსახლეობა მთლიანად დაფარულია ფიჭური კავშირგაბმულობით მოწესრიგებულია დასუფთავების სისტემა მდიდარი კულტურული მემკვიდრეობა	ადგილობრივი გზების უმეტესობა არ შეესაბამება მაღალ სტანდარტებს მოძველებული წყალმომარაგების სისტემა
შესაძლებლობები	**საფრთხეები**
ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების რეაბილიტაცია წყალმომარაგების სისტემის გამართვა	ხაშურის მუნიციპალიტეტი იმყოფება სეისმურად აქტიურ ზონაში, რაც მისი ინფრასტრუქტურის ძირითად საფრთხეს წარმოადგენს მოცემული მუნიციპალიტეტის ტერიტორიიდან არც ისე შორს მდებარეობს კონფლიქტის ზონა, რაც ასევე საფრთხეს უქმნის ინფრასტრუქტურის შენარჩუნებასა და განვითარებას

<u>**წყარო:**</u> ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

2.6 დარგობრივი ეკონომიკა

ხაშურის მუნიციპალიტეტში ეკონომიკა ძირითადად შემდეგი დარგების საუძველზე ვითარდება:

- მრეწველობა;
- სოფლის მეურნეობა (აგრო მრეწველობა);
- ტურიზმი;
- ვაჭრობა (კომერცია);
- ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა;
- ენერგეტიკა;
- მშენებლობა (გზები, საზოგადოებრივი შენობები, კერძო შენობები, ინფრასტრუქტურა).

2.6.1. მრეწველობა

მრეწველობის დარგებიდან ხაშურის მუნიციპალიტეტში განვითარებულია უალკოჰოლო და ალკოჰოლური სასმელების წარმოება, ხორბლის დაფქვა და პურ-პროდუქტების წარმოება (იხ. ცხრილი №16)

ცხრილი №16. მრეწველობის დარგებისა და შესაბამისი პროდუქციის მაჩვენებლები

N	პროდუქციის დასახელება	ზომის ერთეული	2007	2008	2009
1	პური	ტ.	1255	1260	630
2	ალკოჰოლური	დ./ლ.	1217	1200	490
3	უალკოჰოლო	დ./ლ.	64,9	63,3	31
5	დაფქული ხორბალი	ტ.	360	350	120

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

SWOT ანალიზი:

მრეწველობა	
ძლიერი მხარეები	**სუსტი მხარეები**
იაფი სამუშაო ძალა სამრეწველო დარგების მრავალფეროვნობა	ინვესტიციების დაბალი მაჩვენებელი საბანკო კრედიტების მაღალი პროცენტი არალიბერალური საგადასახადო კანონი
შესაძლებლობები	**საფრთხეები**
მიმზიდველი საინვესტიციო გარემოს შექმნა ლიბერალური საგადასახადო კანონმდებლობის შექმნა სახელმწიფოს მხრიდან (სხვადასხვა მექანიზმებით) კერძო სექტორის სტიმულირება; მიმზიდველი საინვესტიციო გარემოს შექმნა სახელმწიფოს მხრიდან კონკურენტული გარემოს შექმნა (ანტიმონოპოლიური რეგულირება და სხვ.)	საგადასახადო ტვირთის უფრო მეტად ზრდა საშიშროება იმისა, რომ მრეწველებმა ინვესტიციები ვერ მოიზიდონ მოსახლეობის შემოსავლების შემცირება კონფლიქტის საშიშროება ქვეყნის შიგნით სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის არასტაბილურობა ეროვნული ვალუტის კურსის რყევა მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის გავლენა

2.6.2. სოფლის მეურნეობა

ხაშურის მუნიციპალიტეტში განვითარებულია როგორც მემცენარეობა, ასევე მეცხოველეობა. მემცენარეობიდან ხდება მარცვლეული კულტურების და ხილის მოყვანა. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ასევე ხდება ყურძნის მოყვანა. მეცხოველეობიდან ხდება როგორც ხორცის, ასევე რძის და კვერცხის წარმოება. ფულად გამოხატულებაში ყველაზე მეტი ღირებულების მარცვლეულის და რძის წარმოება ხდება, ხოლო შემდეგ მოდის ხორცი და ბოსტნეული (იხ. ცხრილი №17 და №18).

ცხრილი №17. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების წარმოება

	მარცვლეული, ათასი ტონა	ხილი, ათასი ტონა	ბოსტნე ული, ათასი ტონა	ყურძენი	ხორცი	რძე	კვერცხი მლნ ცალი
2007 წ.	15,8	3,9	10,3	4,5	1,3	9,8	2520
2008 წ.	18,3	3,4	12	3	1,4	10,1	2600
2009 წ.	22,6	1,6	12,7	3	1,4	10,2	2650

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

ცხრილი №18. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების მოცულობა

	მარცვლეული, მლნ ლარი	ხილი, მლნ ლარი	ბოსტნე–ული, მლნ ლარი	ყურძენი მლნ ლარი	ხორცი მლნ ლარი	რძე მლნ ლარი	კვერცხი მლნ ლარი	სულ
2007 წ.	7,1	2,3	6,1	2,7	8,4	9,8	0,6	**37**
2008 წ.	8,2	2	7,2	1,8	8,5	10,1	0,7	**38,6**
2009 წ.	10,7	0,9	7,6	1,8	8,5	10,2	0,8	**31,5**

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

SWOT ანალიზი:

სოფლის მეურნეობა	
ძლიერი მხარეები	**სუსტი მხარეები**
ნაყოფიერი ნიადაგები ეკოლოგიურად სუფთა გარემო ორიგინალური ტრადიციები და კულტურა მრავალფეროვანი სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ჯიშები	ამ სფეროში განათლების დაბალი დონე სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურის სიმწირე და არაეფექტური მენეჯმენტი შემოსავლიანობის დაბალი დონე ახალ ტექნოლოგიებზე ხელმიუწვდომლობა ფერმერთა კოოპერაციული გაერთიანებების სიმცირე ან/და უმოქმედობა, გრძელვადიანი და იაფი საკრედიტო რესურსების ხელმიუწვდომლობა არახელსაყრელი სადაზღვევო სისტემა სოფლის მეურნეობისათვის
შესაძლებლობები	**საფთხეები**
სახელმწიფოს მხრიდან სოფლის მეურნეობის სტრატეგიულ მიმართულებად აღიარება სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიის შემუშავება შესაბამისი ინფრასრტუქტურისა და ტექნიკის რეაბილიტაცია სათესლე მეურნეობების სტიმულირება რძის და რძის პროდუქტების მწარმოებელი მძლავრი ქარხნების შექმნა გრძელვადიანი და იაფი საკრედიტო რესურსების ხელმისაწვდომობა ეფექტური სადაზღვევო სისტემა აგროტურიზმის განვითარება	ქვეყანაში და მის გარეთ პოლიტიკური არასტაბილურობა გლობალური ეკონომიკური კრიზისები გარემოს დაბინძურება სტიქია: გლობალური დათბობა, სეტყვა, გვალვა, ქარიშხალი და ა.შ.

2.6.3. ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე სატრანსპორტო გადაზიდვებს ემსახურება ოთხი კერძო ავტოსატრანსპორტო კომპანია (ერთი ტვირთების გადამზიდავი კომპანია და 3 მგზავრთა გადამყვანი კომპანია).

ხაშურის მუნიციპალიტეტში ფუნქციონირებს სახელმწიფო ფოსტის განყოფილება, რომელიც საშუალებას იძლევა მოსახლეობამ ისარგებლოს ფულადი და სხვა სახის გზავნილებთ, თუმცა ის საჭიროებს მოდერნიზაციას. ქალაქის მოსახლეობა თითქმის სრულად სარგებლობს საქალაქთაშორისო საკაბელო ტელეფონით. ხოლო ფიჭური კავშირგაბმულობით სარგებლობა შეუძლია როგორც ქალაქის, ასევე სოფლის მოსახლეობის 100%–ს. ხაშურის მუნიციპალიტეტის მაცხოვრებლებს საშუალება აქვთ ისარგებლონ ინტერნეტის თანამედროვე მომსახურებით.

SWOT ანალიზი:

ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	
ძლიერი მხარეები	**სუსტი მხარეები**
მოსახლეობის მობილურობის მაღალი დონე შედარებით განვითარებული საგზაო ინფრასტრუქტურა საბითუმო ბაზრის სიახლოვე სატრანსპორტო გადასახადების დაბალი დონე მუნიციპალიტეტის მთლიან მოსახლეობას, ტექნიკური თვალსაზრისით, შეუძლია ისარგებლოს ფიჭური კავშირგაბმულობით	მოძველებული სატრანსპორტო საშუალებები, მეორადი ტრანსპორტი უსაფრთხოება და დაბალი პროფესიონალიზმი მოუწესრიგებელი სტრუქტურები ოფიციალური გაჩერებების, ავტოსადგომების მოუწესრიგებლობა ჰაერის დაბინძურება მსხვილი სატრანსპორტო მომსახურების ორგანიზაციების არარსებობა, რაც საშუალებას მოგვცემდა გაგვეძლიერებინა ეს სექტორი საინვესტიციო რესურსებით ფოსტა და საქალაქთაშორისო საკაბელო კავშირგაბმულობის სისტემა მოძველებულია
შესაძლებლობები	**საფრთხეები**
ავტო-პარკის განახლება მომსახურების კულტურის გაზრდა, სერვისის გაუმჯობესება ტურიზმთან დაკავშირებული სატრანსპორტო ხაზების განვითარება საბაგირო ტრანსპორტის განვითარება ტურიზმისათვის საზოგადოებრივი ტრანსპორტის განვითარება, სატრანსპორტო ტარიფების რეგულირება და კონტროლი	მოსახლეობის შემოსავლების შემცირების შედეგად აღნიშნული მომსახურებით სარგებლობის შემცირება საწვავის ფასის ზრდით გამოწვეული სატრანსპორტო მომსახურების გაძვირება

შენიშვნა: სტატისტიკური ინფორმაცია წლების და დინამიკის მიხედვით ვერ იქნა მოპოვებული.

2.6.4. ტურიზმი

ტურიზმის განვითარებას ხაშურის მუნიციპალიტეტის ფარგლებში დიდი პერსპექტივა გააჩნია, რაც თავის მხრივ რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებას შეუწყობს ხელს. ტურიზმის განვითარებისათვის რეგიონში არაერთი პირობა არსებობს, პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს ჩვენამდე შემორჩენილი სხვადასხვა დროის, უამრავი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი. ასევე ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა, მდიდარი ბუნებრივი რესურსები: ლამაზი ლანდშაფტები, მდინარეები, მთები და სხვა.

სამწუხაროდ მუნიციპალიტეტში არსებული, ტურიზმის განვითარების დიდი პოტენციალი გამოუყენებელი და აუთვისებელია. ვინაიდან მოსაწესრიგებელია ტურისტული ინფრასტრუქტურა, გზები, ინფრასტრუქტურა უშუალოდ კულტურული მემკვიდრეობის

ძეგლებთან. საჭიროა ტურისტებისათვის რუკებისა და აბრების განთავსება გზებზე, კულტ. და მოსასვენებელი – კვების ობიექტის მითითებით.

ტურიზმის განვითარება თავის მხრივ შემოსავლების ზრდასა და მოსახლეობის დასაქმების ერთ–ერთი პირობაა. კერძოდ, ტურიზმისათვის აუცილებელი კვებისა და დასვენების ობიექტების-პუნქტების შექმნა, კერძო საოჯახო სასტუმროების შექმნა, კულტურულ ძეგლებთან ტურისტული ცენტრების შექმნა ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმების საშუალებას წარმოადგენს.

SWOT ანალიზი:

ტურიზმი	
ძლიერი მხარეები	**სუსტი მხარეები**
მრავალფეროვანი ლანდშაფტი, ეკოსისტემების ნაირსახეობა მემკვიდრეობა ტრადიციული ხალხური რეწვის კერების სიმრავლე მაღალი საკურორტო პოტენციალი	70%-მდე გაძარცული და განადგურებულია ინფრასტრუქტურის ობიექტები არ არის შესწავლილი მუნიციპალიტეტის ტურისტული და სარეკრიაციო შესაძლებლობები მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებული კულტურული მემკვიდრეობის აღნუსხული ძეგლების უმეტესობა მნიშვნელოვნად დაზიანებულია მუნიციპალიტეტის სატრანსპორტო პერიფერიული გზების უმეტესობა უმძიმეს მდგომარეობაშია
შესაძლებლობები	**საფრთხეები**
მუნიციპალიტეტის სარეკრიაციო-ტურისტული პოტენციალის კომპლექსური შესწავლა და მისი ოპტიმალური გამოყენებისათვის რეკომენდაციების შემუშავება (რეგლამენტირება) ტურისტული ინფრასტრუქტურის ახალი ობიექტების საპილოტო პროექტების დამუშავება მუნიციპალიტეტის საკურორტო-ტურისტულ კომპლექსზე და მის ცალკეულ საინტერესო ობიექტებზე ინტერნეტგვერდის, სარეკლამო რგოლების მომზადება და გავრცელება	არასტაბილური პოლიტიკური ვითარება არახელსაყრელი ეკონომიკური ვითარება

შენიშვნა: სტატისტიკური ინფორმაცია წლების და დინამიკის მიხედვით ვერ იქნა მოპოვებული.

2.6.5. ენერგეტიკა

მუნიციპალიტეტის დასახლებული ტერიტორიების 100%-ს მიეწოდება ელექტროენერგია, აქედან გამრიცხველიანებულია ქ. ხაშურის 9400 კომლი; დაბა სურამში ამჟამად მიმდინარეობს გამრიცხველიანების სამუშაოები (2740 კომლი), ხოლო დანარჩენ 11 ტერიტორიულ ორგანოში აბონენტთა გამრიცხველიანება არ დაწყებულა (სულ 79 სოფელი, 8777 კომლი).

მუნიციპალიტეტის დასახლებული ტერიტორიების 45%-ს მიეწოდება ბუნებრივი აირი, საიდანაც გამრიცხველიანებულია 100% აბონენტებისა. ბუნებრივი აირი მიეწოდება ქ. ხაშურის

60%-ს, დაბა სურამის 45%-ს, სოფ. ცხრამუხის 50%-ს, სოფ. ოსიაურის 10%-ს, სოფ. ბეკმის 10%-ს. ბუნებრივი აირის გარეშე დარჩენილია მუნიციპალიტეტის დასახლებული ტერიტორიის 55% (ქ. ხაშური-40%, დ. სურამი-55%, სოფ. ცხრამუხა – 50%, სოფ. ოსიაური-90%, სოფ. ბეკამი-90%, 76 სოფლის 100%. სულ – 11542 კომლი.

SWOT ანალიზი

ენერგეტიკა	
ძლიერი მხარეები	**სუსტი მხარეები**
მუნიციპალიტეტის მოსახლეობას თითქმის სრულად მიეწოდება ელექტრო ენერგია ბუნებრივი აირის მომხმარებლები 100%–ით არიან გამრიცხველიანებული	მოსახლეობის მხოლოდ 45%–ია გაზიფიცირებული ელ. ენერგიის მომხმარებლები სრულად არ არიან გამრიცხველიანებული
შესაძლებლობები	**საფრთხეები**
მოსახლეობის სრული გაზიფიცირების უზრუნველყოფა ელექტრო და მილსადენების განახლება და შემდგომი მომსახურება ტარიფების ოპტიმალურად შემცირება; მომხმარებლების გამრიცხველიანების სამუშაოების დასრულება	მოსახლეობის გადახდისუნარიანობის შემცირება მეტეოროლოგიური მიზეზებით ენერგო ინფრასტრუქტურის დაზიანება

შენიშვნა: სტატისტიკური ინფორმაცია წლების და დინამიკის მიხედვით ვერ იქნა მოპოვებული.

2.7 სოციალური მდგომარეობა

2.7.1 სოციალურად დაუცველი მოსახლეობა

საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 17 მარტის №51 დადგენილებით ქვეყანაში სიღატაკის დონის შემცირებისა და მოსახლეობის სოციალური დაცვის სრულყოფის მიზნით შეიქმნა სოციალურად დაუცველი ოჯახების მონაცემთა ერთიანი ბაზა, რომელიც ითვალისწინებს საარსებო შემწეობის მიღებას ოჯახის სოციალურ–ეკონომიკური მდგომარეობის მიხედვით. 2010 წლის 24 აპრილს საქართველოს მთავრობის №126 დადგენილებით (იგივე სათაურით) განახლებულ და სრულყოფილ იქნა პირვანდელი დადგენილება. სოციალური მომსახურების სააგენტოს მონაცემებით, ხაშურის მუნიციპალიტეტში 2010 წლის ნოემბრის მონაცემებით აღნიშნული პროგრამით სარგებლობს 2753 ოჯახი (დაახლ. 7539 ადამიანი). თუმცა აღნიშნულ ბაზაში რეგისტრირებულია 9499 ოჯახი (დაახლოებით 31416 ადამიანი). იხილეთ ცხრილი №19.

ხაშურის მუნიციპალიტეტის 2010 წლის ბიუჯეტში აგრეთვე გათვალისწინებულია ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგრამები: 100 და მეტი წლის მოხუცთა დახმარება, ომის ვეტერანთა დაკრძალვა, უპატრონო ბავშვების დახმარება, ლტოლვილთა დაკრძალვა, მზრუნველობას მოკლებულთა უფასო სასადილო. აღნიშნული პროგრამები მეტწილად ერთჯერად ფულად დახმარებას წარმოადგენს და ვერ ახდენს მდგრად ზემოქმედებას/ეფექტს მოწყვლად ფენებზე . გარდა ამისა, ადგილობრივი ბიუჯეტის მდგომარეობიდან გამომდინარე ეს დახმარებები სრულად ვერ მოიცავს ყველა სოციალურად დაუცველს.

ცხრილი №19 უმწეო მდგომარეობაში მყოფი ოჯახების მონაცემთა ერთიან ბაზაში რეგისტრირებული და საარსებო შემწეობის მიმღები ოჯახების რაოდენობა (2010 წლის ნოემბრის მონაცემებით)

მოსახ–ლეობის საერთო რაოდენობა	რეგისტრირე–ბულთა რაოდენობა		საარსებო შემწეობის მიმღებთა რაოდენობა		საარსებო შემწეობის მიმღებთა პროცენტული წილი რეგისტრირებულებთან		საარსებო შემწეობის მიმღებთა პროცენტული წილი მთელ მოსახლეობასთან	
62300	ოჯახი	სული	ოჯახი	სული	ოჯახი	სული	ოჯახი	სული
	9,499	31,416	2,753	7,539	29%	24%	17%	12%

წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო, www.ssa.gov.ge

2.7.2 იძულებით გადაადგილებული პირები

სოციალური მომსახურების სააგენტოს მონაცემების მიხედვით, უმწეო მდგომარეობაში მყოფი ოჯახების მონაცემთა ბაზაში ხაშურის მუნიციპალიტეტში 2010 ნოემბრის მონაცემებით 612 რეგისტრირებული დევნილია, რომლებიც გაერთიანებულნი არიან 216 ოჯახში. მათგან საარსებო შემწეობას იღებს 216 დევნილი (84 ოჯახი).

2.7.3 პენსიონრები კატეგორიების მიხედვით

ხაშურის მუნიციპალიტეტის პენსიონერების რაოდენობა 2010 წლის ნოემბრის მდგომარეობით კატეგორიების მიხედვით შემდეგნაირად გამოიყურება:

ასაკით პენსიონერები - 9674;

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პენსიონერები - 3544;

მარჩენალ დაკარგული პენსიონერები - 538;

პოლიტრეპრესირებული პენსიონერები - 22.

პენსიონერთა რაოდენობა მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის 22%-ს შეადგენს. ყველაზე დიდი ასაკობრივი ჯგუფი პენსიის მიმღებთა კატეგორიაში არის 70-74 წლის ასაკობრივი ჯგუფი (იხ. ცხრილი №20).

ცხრილი №20. პენსიის მიმღებთა რაოდენობა ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით

ასაკობრივი ჯგუფები	79+	75-79	70-74	65-69	60-64	სხვა	**სულ**
მიმღებ პენსიონერთა რაოდენობა	1,774	1,853	2,745	1,805	1,937	3,664	**13,778**

წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო, www.ssa.gov.ge

რაც შეეხება პენსიის სიდიდეს, პენსიის მიმღებთა ყველაზე დიდი კატეგორია იღებს თვეში 80 ლარის ოდენობის პენსიას (იხ. ცხრილი №21).

ცხრილი №21. პენსიონერთა რაოდენობა პენსიის ოდენობის მიხედვით

პენსიის რაოდენობა (ლარი)	55	56	63	70	80	84	129	სხვა	**სულ**
მიმღებ პენსიონერთა რაოდენობა	553	5	2	3,000	-	10,113	25	34	13,778

წყარო: სოციალური მომსახურების სააგენტო, www.ssa.gov.ge

2.7.4. სხვა სოციალური ფენები

სახელმწიფოს მიერ დანიშნულ საყოფაცხოვრებო სუბსიდიას იღებს ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მცხოვრები 1292 ადამიანი, რომელთაგან 878 პენსიონერია, 140 - სახელმწიფო კომპენსაციის მიმღები, 274 - სუბსიდიის მიმღები არაპენსიონერი.

სახელმწიფოს მიერ დანიშნულ სპეციალურ კომპენსაციას იღებს ხაშურის მუნიციპალიტეტში მცხოვრები 229 ადამიანი. ისინი ძირითადად ყოფილი ძალოვანი უწყებების თანამშრომლები არიან (შინაგან საქმეთა, თავდაცვის და უშიშროების სამინისტროები), რომელთაც ამოეწურათ ნამსახურების ვადა. მათგან 179 შინაგან საქმეთა სამინისტროს ყოფილ მუშაკებს განეკუთვნება, 38 - თავდაცვის სამინისტროს, 9 უშიშროების სამინისტროს, 1 პროკურატურის თანამშრომლებს, ხოლო 2 პარლამენტის წევრია.

2.8 საჯარო ფინანსები (ადგილობრივი ბიუჯეტი)

სტატისტიკური მონაცემების ანალიზიდან ირკვევა, რომ ხაშურის მუნიციპალიტეტის ადგილობრივი ბიუჯეტი სამივე საანალიზო წელს დეფიციტურია. ამასთან, საყრადღებოა შემოსულობებისა და გადასახდელების დინამიკა 2008–2010 წლებში (იხ. დიაგრამა №8). როგორც დიაგრამაზე ჩანს, ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის შემოსულობებიც და გადასახდელებიც დაახლოებით 1.5 მილიონი ლარით მცირდება. იმას, თუ როგორი იყო საანალიზო ბიუჯეტის დინამიკა და სტრუქტურა ცალ–ცალკე შემოსულობებისა და გადასახდელების მიხედვით, შეგიძლიათ გაეცნოთ შემდეგ ქვეთავებში.

დიაგრამა №8. ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის შემოსულობებისა და გადასახდელების დინამიკა 2008-2009 წლებში.

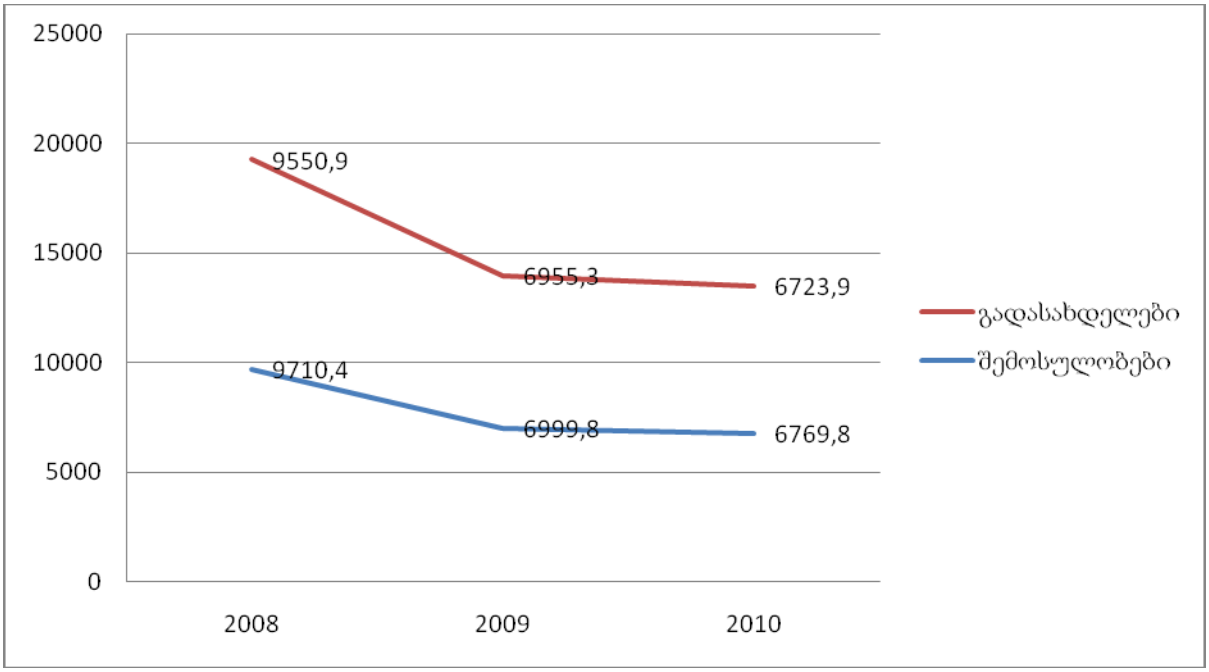

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, www.geostat.ge

2.8.1 ბიუჯეტის შემოსულობები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის 2008 წლის ბიუჯეტის შემოსულობები 9710,4 ათას ლარს შეადგენდა, ხოლო შემოსავლები – 9550,9 ათას ლარს. ბიუჯეტის შემოსულობების 80,5%-ს, ხოლო შემოსავლების 81,8%-ს გრანტები შეადგენდა, ხოლო საგადასახადო შემოსავლები შესაბამისად 10,2% და 10,4%-ს შეადგენდა. რაც შეეხება სხვა შემოსავლებს, ეს მაჩვენებელი 2008 წლის ბიუჯეტის შემოსულობებში 7,5%, ხოლო შემოსავლებში 7,7% უდრის. არაფინანსური აქტივების კლებამ 2008 წელს მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის შემოსულობებში 1,65% შეადგინა.

2009 წელს ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის შემოსულობები წინა წელთან შედარებით 28% -ით, ხოლო შემოსავლები 27%-ით შემცირდა. საგადასახადო შემოსავლები 2009 წელს წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით 23,8%-ით გაიზარდა და 2009 წლის ბიუჯეტის შემოსულობების 10,2% და შემოსავლების 10,4% შეადგინა. რაც შეეხება გრანტებს, ეს მაჩვენებელი წინა წლის მაჩვენებელთან შედარებით 35,7%-ით შემცირდა. თუმცა, 2009 წლის ბიუჯეტშიც ამ მაჩვენებელს კვლავ დიდი წილი უკავია და იგი შემოსულობების 80% და შემოსავლების 82%-ს შეადგენს. სხვა შემოსავლები წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით 5%-ით იქნა შემცირებული და მოცემული წლის შემოსულობების 7,5% და შემოსავლების 7,6% შეადგინა. 2009 წელს 72%-ით გაიზარდა შემოსავლები არაფინანსური აქტივებიდან და ამ მაჩვენებელმა მოცემული წლის შემოსულობებსა და შემოსავლებში 1,6% და 1,7% დაიკავა.

2010 წელს ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის როგორც შემოსულობები, ასევე შემოსავლები წინა წელთან შედარებით 3,3%-ით შემცირდა. საგადასახადო შემოსავლები 2010 წელს წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით 7,5%-ით შემცირდა და 2010 წლის ბიუჯეტის როგორც შემოსულობების, ასევე შემოსავლების 10% შეადგინა. რაც შეეხება გრანტებს, აღნიშნული მაჩვენებელი წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით მხოლოდ 0,45%-ითაა შემცირებული და მოცემული წლის ბიუჯეტის შემოსულობებსა და შემოსავლებში კვლავ ინარჩუნებს წამყვან როლს წილობრივი მაჩვენებლით და მას ორივე კატეგორიაში 74% უკავია. სხვა შემოსავლები წინა წლის ანალოგიურ შემოსავლებთან შედარებით 16,5%-ითაა შემცირებული და მას 2010 წლის ბიუჯეტის შემოსულობებსა და შემოსავლებში 8,6% უკავია (იხ. ცხრილი N22).

ცხრილი №22. ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის შემოსულობები

დ ა ს ა ხ ე ლ ე ბ ა	2008 ფაქტი	2009 ფაქტი	2010 გეგმა
შემოსულობები	**9710.4**	**6999.8**	**6769.8**
შემოსავლები	9550.9	6955.3	6723.9
გადასახადები	997.3	1235.2	1142.1
გრანტები	7819.3	5022.7	4999.7
სხვა შემოსავლები	734.3	697.4	582.1
არაფინანსური აქტივების კლება	159.5	44.5	45.9
ფინანსური აქტივების კლება	0	0	0
ვალდებულებების ზრდა	0	0	0

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: www.geostat.ge

2.8.2. ბიუჯეტის გადასახდელები

2008 წელს ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის გადასახდელებში ხარჯები 64%–ს შეადგენდა. ბიუჯეტის ხარჯვით ნაწილში შრომის ანაზღაურებას მთლიანად გადასახდელებსა და უშუალოდ ხარჯებში შესაბამისად 5,8% და 9% უკავია. რაც შეეხება საქონელ–მომსახურების შეძენაზე გაწეულ ხარჯებს, ის გადასახდელების 8%, ხოლო ხარჯების 13%–ს შეადგენს. სუბსიდიები ერთ-ერთი მსხვილი პუნქტია და ის გადასახდელებსა და ხარჯებში შესაბამისად 30% და 45%–ს შეადგენს. არანაკლებია მოსახლეობის სოციალურ უზრუნველყოფაზე გაწეული ხარჯები, რომელიც ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის გადასახდელების 21% და ხარჯების 32%–ს შეადგენს. რაც შეეხება სხვა ხარჯებს, მათი აბსოლუტური მოცულობაც და გადასახდელებს და ხარჯებში მათი წილიც მიზერულია (0,008% და 0,015 %).

2009 წელს ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის გადასახდელები 49,5%–ით, ხოლო ხარჯები 52,8%–ით შემცირდა. შრომის ანაზღაურებამ ამ წლის ბიუჯეტის გადასახდელების 13,3% და ხარჯების 22,3% შეადგეინა. რაც შეეხება საქონლის და მომსახურების შეძენაზე გაწეულ ხარჯებს, ის გადასახდელების 19,3%-ს და ხარჯების 32,3%-ს შეადგენს. სუბსიდიების წილი გადასახდელებში შეადგენს 16,3%–ს, ხოლო ხარჯებში 27,3%–ს. მოსახლეობის სოციალურ უზრუნველყოფაზე გაწეული ხარჯები გადასახდელებში შეადგენს 5,7%–ს, ხოლო ხარჯებში 9,5%–ს. რაც შეეხება სხვა ხარჯებს, მისი წილი გადასახდელებში 5%, ხოლო ხარჯებში 8,5%–ით განისაზღვრება.

2010 წელს ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტში გაიზარდა როგორც გადასახდელები 3.65%, ასევე ხარჯებიც 21,14%–ით. შრომის ანაზღაურებამ ამ წლის ბიუჯეტის გადასახდელების 11,2% და ხარჯების 16,1% შეადგეინა. რაც შეეხება საქონელ–მომსახურების შეძენაზე გაწეულ ხარჯებს, ის გადასახდელების 30,8% და ხარჯების 44% შეადგენს. სუბსიდიების წილი გადასახდელებში 22,6% და ხარჯებში 15,8% შეადგენს. მოსახლეობის სოციალურ უზრუნველყოფაზე გაწეული ხარჯები გადასახდელებში შეადგენს 4,2%–ს ხოლო ხარჯებში 6%–ს. რაც შეეხება სხვა ხარჯებს, მისი წილი გადასახდელებში 6,2%, ხოლო ხარჯებში 8,8%–ით განისაზღვრება (იხ. ცხრილი N23)

ცხრილი №23. ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის გადასახდელები

დ ა ს ა ხ ე ლ ე ბ ა	2008 ფაქტი	2009 ფაქტი	2010 გეგმა
გადასახდელები	**13592.7**	**6865.1**	**7116.3**
ხარჯები	8705.2	4106.9	4975.1
შრომის ანაზღაურება	791.4	918	802.4
საქონელი და მომსახურება	1121.2	1327.8	2193.8
პროცენტი	0	0	110.5
სუბსიდიები	3935.2	1122.8	1126.8
გრანტები	0	0	0
სოციალური უზრუნველყოფა	2856.3	391.3	300.2
სხვა ხარჯები	1.1	347	441.4
არაფინანსური აქტივების ზრდა	4887.5	2758.2	2141.3
ფინანსური აქტივების ზრდა	0	0	0
ვალდებულებების კლება	0	0	0
ნაშთის ცვლილება	3882.3	134.7	346.5

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: www.geostat.ge

SWOT ანალიზი:

საჯარო ფინანსები	
ძლიერი მხარეები	**სუსტი მხარეები**
ეკონომიკურ საქმიანობაზე მიმართული ხარჯების მოცულობის ზრდა 2012 წლიდან ბიუჯეტის პროგრამული დაფინანსების პრინციპზე გადასვლა	ადგილობრივი ფინანსების შემცირების ტენდენცია ბიუჯეტის საშემოსავლო ნაწილში საგადასახადო შემოსავლების მცირე ხვედრითი წილი, რაც ზრდის მის ცენტრზე დამოკიდებულების ხარისხს საგადასახადო შემოსავლების შემცირების ტენდენცია უარყოფითი სალდოს მაღალი მაჩვენებელი „არაფინანსური აქტივების ზრდის“ შემცირების ტენდენცია სოციალურ უზრუნველყოფაზე გაწეული გადასახდელების შემცირების ტენდენცია
შესაძლებლობები	**საფრთხეები**
სახელმწიფოს მხრიდან ისეთი ღონისძიებების გატარება, რომლებიც ხელს შეუწყობს საგადასახადო შემოსავლების ზრდას არაფინანსური აქტივების ზრდისთვის გაწეული გადასახდელების მაქსიმიზაცია ადმინისტრაციული ხარჯების მინიმიზაცია სოციალურ უზრუნველყოფაზე გაწეული ხარჯების მაქსიმიზაცია	მომავალ წელს საგადასახადო შემოსავლების შემცირება მომავალი წლის გადასახდელებში ადმინისტრაციული ხარჯების ზრდა მომავალი წლის შემოსულობებს და გადასახდელებს შორის უარყოფითი სალდოს ზრდა

2.9. ადგილობრივი ქონება

ხაშურის მუნიციპალიტეტს რამოდენიმე კატეგორიის ადგილობრივი ქონება გააჩნია: საბავშვო ბაღების შენობა-ნაგებობები, საცხოვრებელი სახლები და ბინები, ასევე მუნიციპალური სერვისის მისაწოდებლად საჭირო ობიექტები. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არსებული ადგილობრივი ქონების ნუსხა მოცემულია ქვემოთ (იხ. ცხრილი №24).

ცხრილი №24. ხაშურის მუნიციპალიტეტის ადგილობრივი ქონება

N	მისამართი	ქონების დასახელება	მიწის ფართობი $მ^2$
1	ხაშური, სტალინის ქ. N 30	ბინა	2036.5
2	ხაშური, თამარ მეფის ქ.N 10	ბინა	2800
3	ხაშური, გაგარინის ქ.N74	ბინა	5810
4	ხაშური, გაგრინუს ქ. N76	ბინა	1500
5	ხაშური, ი ჭაჭავაძის ქ. N2	საცხოვრებელი სახლი	796
6	ხაშური, რუსთავის ქ. N20	საცხოვრებელი სახლი	425
7	ხაშური, სააკაძის ქ.N101	საცხოვრებელი სახლი	315
8	სოფ. ალი	საცხოვრებელი სახლი	500
9	სოფ. დიდი ფლევი	საცხოვრებელი სახლი	4000
10	სოფ. დიდი ფლევი	საცხოვრებელი სახლი	600
11	სოფ. ქვიშხეთი	საცხოვრებელი სახლი	800
12	სოფ. ვაყა	საცხოვრებელი სახლი	944
13	სოფ. ტეზერი	საცხოვრებელი სახლი	572
14	სოფ.. ალი	საცხოვრებელი სახლი	475
15	სოფ.ალი	ცარიელი მიწის ფართობი	2000
16	სოფ. ცხრამუხა	საცხოვრებელი სახლი	813
17	სოფ. გომი	საცხოვრებელი სახლი	4000
18	სოფ. დუმაცხოვი	საცხოვრებელი სახლი	1000
19	ხაშური , თამარ მეფის ქ.N 1	სამუსიკო სკოლა	3001
20	ხაშური, თამარ მრფის ქ. N31	რკ.გზის ყოფილი რ–ლი კულტურის სახლი	5700
21	ხაშური, სტალინის ქ.N20 ა	ყოფილი N 109 პრო.ტექნიკური სასწავლებელი	1936.8
22	ხაშური, ლომოურის ქ. N1	N1 საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	7800
23	ხაშური, ვაჟა–ფშაველას ქ.	N2 საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	7227

24	ხაშური, ხეთაგუროვის ქ.	N3 საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	2308
25	ხაშური, გურამიშვილის ქ.	N4 საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	2967
26	ხაშური, მაისის ქუჩა	N5 საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	3050
27	ხაშური, თევდორე მღვდლის ქუჩა	N6 საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	4508
28	ხაშური, თამარ მეფის ქუჩა	N7 საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	2756
29	ხაშური, შ.ქ. დასახლება	N8 საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	9300
30	სურამი, ლესია უკრაინკას ქ	N9 საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	5465
31	სოფ. ცხრამუხა	საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	1244
32	სოფ. ალი	საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	3995
33	სოფ.ოსიაური	საბავშვო ბაგა–ბაღის შენობა–ნაგებობები	3074.4
34	ხაშური, რუსთაველი, ჩიხი II	ქალაქის კულტ.სახლის შენობა-ნაგებობა	910
35	ხაშური, რუსთაველის ქ.№38	სანეპიდსადგურის ზედამხედველობის ინსპექცია	1089
36	ხაშური, ტაბიძის ქ.№2	სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მოძრავი ქონება	–
37	ხაშური, სოფ.გომი	არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის ყოფილი ბაზის შენობა	2389.33

წყარო: ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტი.

3 . მოსახლეობის გამოკითხვის შედეგები

3.1. გამოკითხვის მეთოდოლოგია

კვლევის მიზანი და ამოცანები

კვლევის ძირითადი მიზანი იყო ხაშურის მუნიციპალიტეტში მცხოვრები დევნილი და ადგილობრივი მოსახლეობის პრობლემებისა და საჭიროებების გამოვლენა.

კვლევის კონკრეტულ ამოცანებს წარმოადგენდა;

- მუნიციპალიტეტის ძირითადი პრობლემებისა და საჭიროებების იდენტიფიცირება;
- ადგილობრივი ხელისუფლების მიმართ მოსახლეობის დამოკიდებულება;
- მუნიციპალიტეტის სამომავლო განვითარებასთან დაკავშირებით მოსახლეობის პრიორიტეტების დადგენა;
- მუნიციპალიტეტის სოციალ-ეკონომიკური პროფილის შესწავლა.

მეთოდი და ინსტრუმენტი

კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, შემუშავებულ იქნა კვლევის ოპტიმალური დიზაინი, რომელიც გულისხმობს რაოდენობრივი კვლევის ჩატარებას მუნიციპალიტეტის ზრდასრულ მოსახლეობასთან. რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში მონაცემები შეგროვდა პირისპირ ინტერვიუს მეთოდის გამოყენებით.

კვლევის ინსტრუმენტს წარმოადგენდა კვლევის მიზნების გათვალისწინებით შექმნილი კითხვარი.

საველე სამუშაოების დასრულების შემდეგ განხორციელდა ველის ხარისხის კონტროლი. მოცემული კვლევის ფარგლებში კონტროლს მიენიჭა ინტერვიუერთა მიერ შესრულებული სამუშაოს სიზუსტის დადგენა და ხარვეზების გამოვლენა; საველე სამუშაოების დამთავრების შემდგომ მიღებული შედეგები შეტანილ და დამუშავებულ იქნა სპეციალურ სტატისტიკურ პროგრამაში (SPSS). შედეგების სტატისტიკური ანალიზის საფუძველზე მომზადდა კვლევის საბოლოო ანგარიში.

სამიზნე ჯგუფი და შერჩევის არეალი

სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენდა ხაშურის მუნიციპალიტეტში მცხოვრები ზრდასრული დევნილი და ადგილობრივი მოსახლეობა.

შერჩევის ბაზა – 2002 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მონაცემები და ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროდან მიღებული მუნიციპალიტეტში ჩასახლებულ დევნილთა ოფიციალური მონაცემები.

შერჩევის მეთოდი –არაპროპორციული სტრატიფიცირებული შერჩევა.

3.2. ძირითადი მიგნებები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის მასშტაბით კვლევაში სულ მონაწილეობა მიიღო 370-მა რესპონდენტმა, მათ შორის ქალაქში გამოკითხული იქნა 131 რესპონდენტი, ხოლო სოფლად – 239. საკვლევი ერთობლიობიდან 10% წარმოადგენდა დევნილს, ხოლო 90% ადგილობრივ მკვიდრ მოსახლეობას.

დიაგრამა №9. ხაშურის მუნიციპალიტეტში გამოკითხული მოსახლეობა

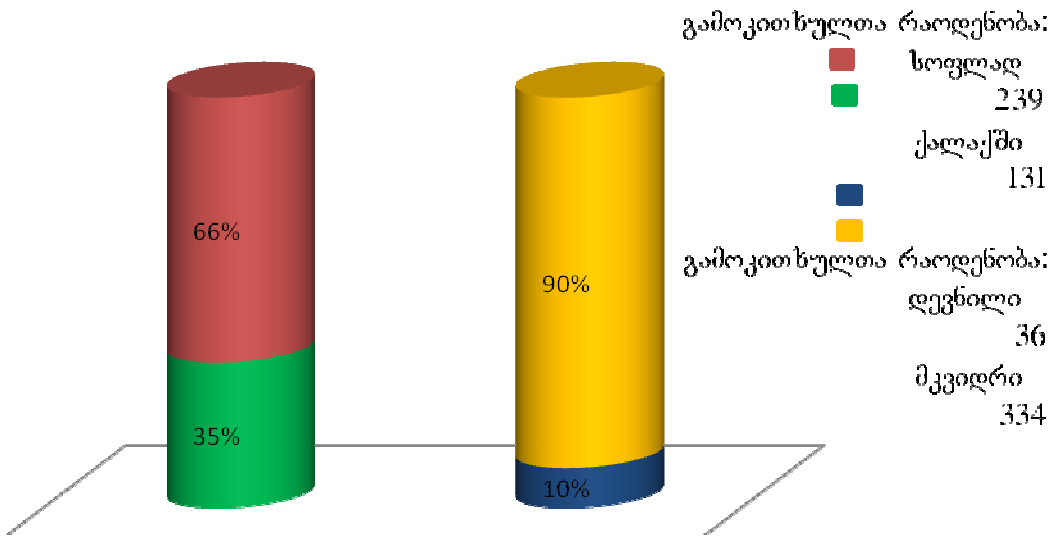

კვლევის ეტაპები და მიმდინარეობა

კვლევა განხორციელდა 2010 წლის ივნისსა და ივლისში. კვლევის ეტაპები და განხორციელების ვადები მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში

№	კვლევის ეტაპები	ივნის–ივლისი				
1	კვლევის ინსტრუმენტის შექმნა					
2	საველე სამუშაოები					
3	მონაცემთა შეყვანა					
4	მონაცემთა დამუშავება					
5	კვლევის საბოლოო ანგარიშის მომზადება					

კვლევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საგანს მუნიციპალიტეტის პრობლემებისა და საჭიროებების შესწავლა წარმოადგენდა. კვლევის შედეგად მიღებულ მონაცემებზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ ყველაზე მწვავედ მუნიციპალიტეტში დასაქმების პრობლემა დგას. ეს საკითხი რესპონდენტთა 54,6%-მა სპონტანურად დაასახელა. მოსახლეობისათვის, ასევე მწვავედ დგას გზების რეაბილიტაციის პრობლემა - რესპონდენტების (16,2%) აზრით მათ მუნიციპალიტეტში ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა სწორედ გაუმართავი, ამორტიზებული გზებია. მუნიციპალიტეტში ბიზნესის განვითარების პრობლემას ასახელებს გამოკითხულთა 11,9%, მათი აზრით მუნიციპალიტეტში საკმაოდ დაბალია ბიზნესის განვითარების დონე. რაც შეეხება მუნიციპალიტეტში გასართობი ცენტრების (კინო, თეატრი და ა.შ.) არარსებობას, მოუწესრიგებელ ქალაქის იერსახეს, სტაბილურ გაზმომარაგებას, უხარისხო სამედიცინო მომსახურებას და ტრანსპორტის პრობლემებს, მართალია აღნიშნულ საკითხებს რესპონდენტთა მხოლოდ 5%-ზე ნაკლები ასახელებს, მაგრამ ზოგადად პრობლემებს შორის, ეს საკითხები საკმაოდ აქტუალურია (იხ. დიაგრამა №10).

დიაგრამა №10 მუნიციპალიტეტის ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემები

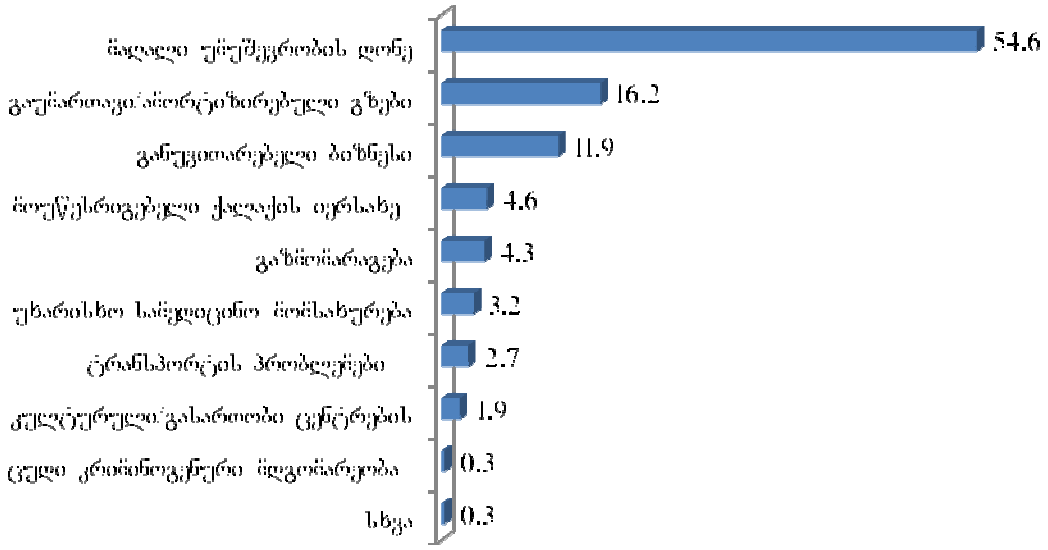

რესპოდენტების აზრით მათ დასახლებაში (უბანში) არსებული სამი ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემაა: გზების რეაბილიტაცია (35,1%), გაზმომარაგება (25,4%) და სასმელი წყლით მომარაგება (23%), რომელიც მათივე აზრით უნდა მოაგვაროს ადგილობრივმა ხელისუფლებამ. მწვავედ დგას ასევე სოციალური დახმარებების (6,2%), გარე განათებისა (3,8%) და დასუფთავების (2,7%) საკითხები. რესპონდენტების მიერ დასახელებული პრობლემების ანალიზისას ჩანს, რომ ხაშურის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობას, ძირითადად, საყოფაცხოვრებო საკითხები აწუხებთ. რაც შეეხება გზების რეაბილიტაციის, გაზითა და წყლით მომარაგების საკითხებს აშკარა პრიორიტეტია როგორც ქალაქის, ასევე სოფლის მოსახლეობისათვის (იხ. დიაგრამა №11).

დიაგრამა №11 დასახლების (უბნის) სამი ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც შესაძლებელია გადაჭრას ადგილობრივმა ხელისუფლებამ

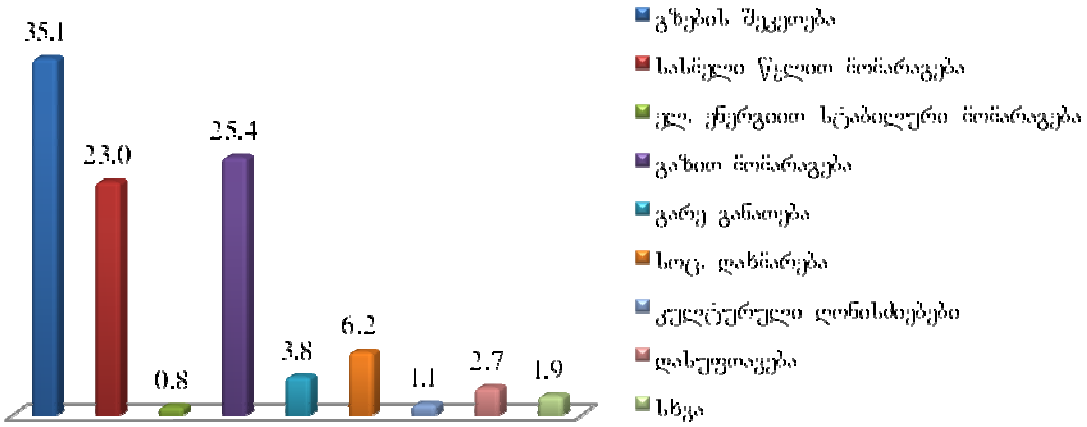

საინტერესოა, რესპონდენტთა აზრი მუნიციპალიტეტის ყველაზე მნიშვნელოვან ძლიერ მხარეებზე, დამახასიათებელ - გამორჩეულ ნიშანზე. უნდა აღინიშნოს, ხაშურის მუნიციპალიტეტის ძლიერ მხარედ, რესპონდენტები ასახელებენ მოხერხებულ გეოგრაფიულ მდებარეობას (41,5%), კარგ კლიმატურ პირობებს (29,3%), მაღალ ინტელექტუალურ რესურსებს (14,2%) და ბუნებრივი რესურსების სიუხვეს (12,8%). რესპონდენტთა აზრით მუნიციპალიტეტის

მოხერხებული გეოგრაფიული მდებარეობა გამომდინარეობს სატრანზიტო კვანძის არსებობით, სწორედ მუნიციპალიტეტზე გადის დასავლეთ და სამხრეთ საქართველოსთან დამაკავშირებელი როგორც სარკინიგზო, ასევე საავტომობილო მაგისტრალები. საინტერესოა, რომ სამ მნიშვნელოვან ძლიერ მხარეს შორის დასახელდა კარგი კლიმატური პირობები, როგორც ჩანს ადგილობრივი მოსახლეობა საკუთარ მომავალს სოფლის მეურნეობის დარგების განვითარებას უკავშირებს.

დიაგრამა №12. ხაშურის მუნიციპალიტეტის სამი მნიშვნელოვანი ძლიერი მხარე

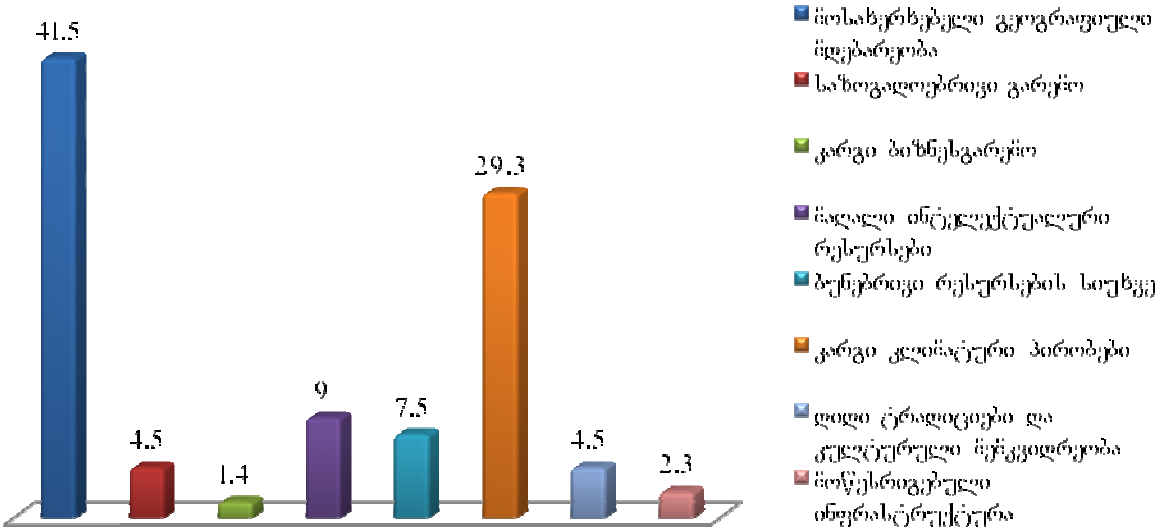

რესპონდენტები ბიზნესის განვითარებისთვის ხაშურის მუნიციპალიტეტში ძირითად ხელისშემშლელ ფაქტორად საკრედიტო ინსტიტუტების სიმცირეს ასახელებს, ასეთია გამოკითხულთა თითქმის 25%-ის აზრი (იხ. დიაგრამა №13). ასევე მნიშვნელოვან ფაქტორებად დასახელდა ბევრი მაკონტროლებელის არსებობა (23%), თანხების უქონლობა მოსახლეობაში (22,4%) და დაბალი ბიზნესგანათლება (11,6%). რესპონდენტები თვლიან, რომ ბიზნესის განვითარებისათვის აუცილებელია შემდეგი პირობების უზრუნველყოფა: ინვესტიციების მოზიდვა, ინფრასტრუქტურის მოწესრიგება, მცირე კრედიტების გაცემა და გარემოს დაცვა.

დიაგრამა №13. მუნიციპალიტეტში ბიზნესის განვითარების ხელისშემშლელი ფაქტორები

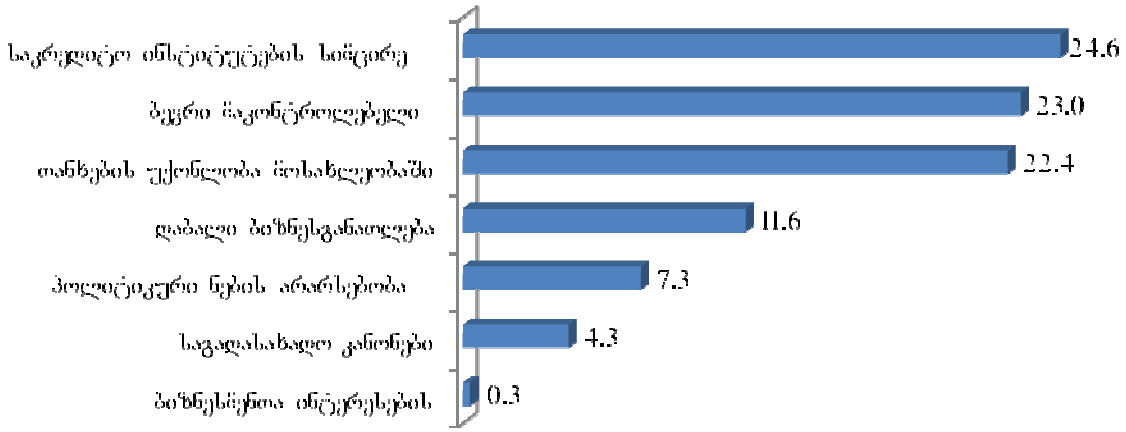

სწორედ, კითხვაზე ,,თქვენ რომ მუნიციპალიტეტის გამგებელი იყოთ, რომელ სამ ყველაზე მნიშვნელოვან ცვლილებას განახორციელებდით მუნიციპალიტეტში" რესპოდენტების 30% ფიქრობს, რომ ინვესტიციებს მოიზიდავდა, 25% მუნიციპალიტეტში ინფრასტრუქტურას მოაწესრიგებდა, 10,8% გასცემდა მცირე კრედიტებს ბიზნესისათვის, ხოლო 8,6% იზრუნებდა გარემოს დაცვაზე (იხ დიაგრამა №14).

დიაგრამა №14. მოქალაქეთა აზრი მუნიციპალიტეტში განსახორციელებელ ცვლილებებზე

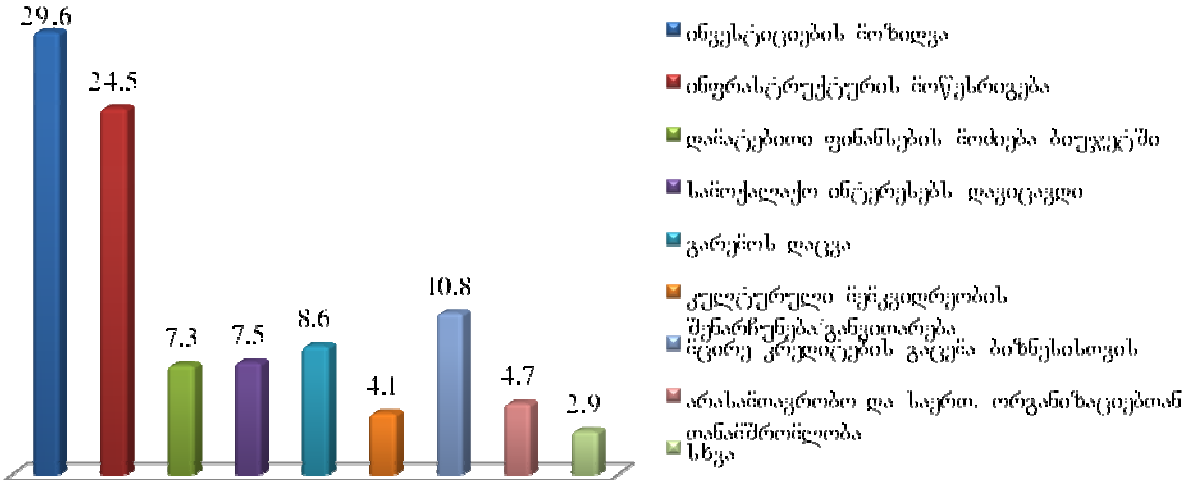

რაც შეეხება, მოქალაქეთა ინფორმირებულობას ადგილობრივი თვითმმართველობის ვალდებულებებთან დაკავშირებით, ხაშურის მუნიციპალიტეტში საკმაოდ დაბალია. რესპონდენტთა 43% საერთოდ ვერ ასახელებს ადგილობრივი ხელისუფლებისათვის კანონმდებლობით დაკისრებულ ვალდებულებებს, ხოლო რესპონდენტების 25% მუნიციპალიტეტს სხვა ვალდებულებებს აკუთვნებს (იხ. დიაგრამა №15).

დიაგრამა №15. მოქალაქეთა ინფორმირებულობა თვითმმართველობის ვალდებულებებთან დაკავშირებით

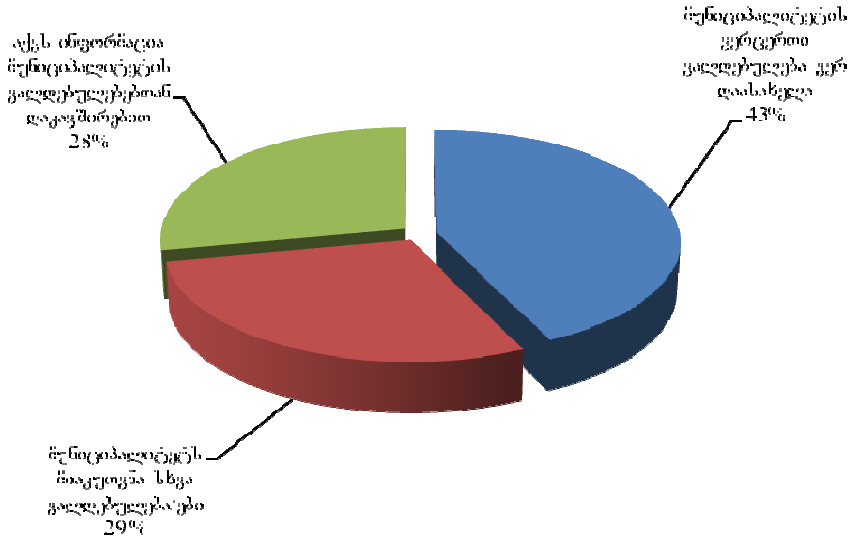

კვლევისას, ასევე დავინტერესდით, თუ კომუნიკაციის რომელ საშუალებებს ანიჭებს უპირატესობას ადგილობრივი მოსახლეობა. კითხვაზე საინფორმაციო წყაროებთან დაკავშირებით, თუ როგორ უნდა უზრუნველყოს ადგილობრივმა ხელისუფლებამ მოსახლეობა

ინფორმაციით თავისი საქმიანობისა და საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვანი საკითხების შესახებ, გამოკითხულთა უმრავლესობა უპირატესობას ანიჭებს საჯარო შეხვედრებს –24,2% (იხ. დიაგრამა №16), შემდეგ მოდის სატელევიზიო გადაცემებით _ 21,1%, მამასახლისის/სოფლის რწმუნებულის მეშვეობით – 14,4%, პრესის მეშვეობით 13,4%. კომუნიკაციის ისეთი საშუალებები, როგორიცაა რადიო, ბუკლეტები, საინფორმაციო ცენტრები, ინტერნეტი და სხვა, მოსახლეობის მოწონებას ნაკლებად იმსახურებს.

დიაგრამა №16 . ადგილობრივმა თვითმმართველობამ როგორ უნდა გაავრცელოს ინფორმაცია თავისი საქმიანობისა და საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვანი საკითხების შესახებ

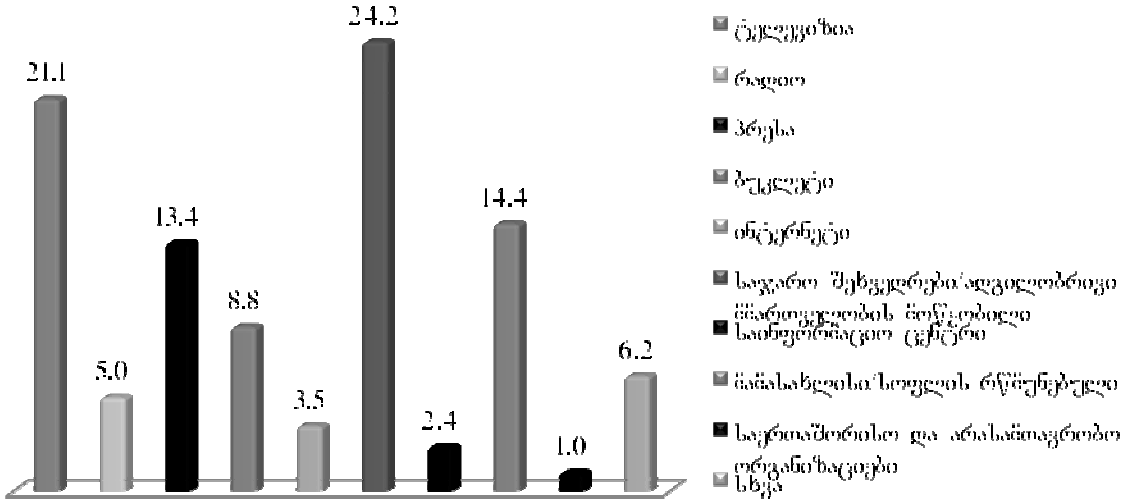

შენიშვნა: აღნიშნული გამოკითვა განხორციელებულია ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაციის მიერ.

4 . პროგრამის პრიორიტეტები, მიზნები და ამოცანები

4.1 პრიორიტეტების შერჩევის კრიტერიუმები

ხაშურის მუნიციპალიტეტის სოციალურ–ეკონომიკური მდგომარეობის გაანალიზების შედეგად გამოვლინდა შემდეგი ძირითადი პრიორიტეტული პრობლემები, რომლებიც საჭიროებენ პირველ რიგში მოგვარებას. აღნიშნული პრიორიტეტული პრობლემებია:

- ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების შენახვა, მშენებლობა და განვითარების უზრუნველყოფა;
- ეფექტური წყალმომარაგების სისტემის ორგანიზება;
- მოსახლეობის კეთილდღეობისკენ მიმართული სოციალური პროგრამების (მათ შორის ერთჯერადი სოციალური დახმარებების) განხორციელება.
- დასახლებებში ქუჩების დასუფთავება, საყოფაცხოვრებო ნარჩენების შეგროვებისა და უტილიზაციის სამუშაოთა წარმოების დაგეგმვა და განხორციელება.

პრობლემატური პრიორიტეტების შერჩევის საფუძველი და არგუმენტები არის შემდეგი კრიტერიუმები:

- მოსახლეობის გამოკითხვის შედეგები;
- თვითმმართველობის საკუთარი უფლებამოსილებები;
- რეგიონული განვითარების სტრატეგიასთან შესაბამისობა;
- ქვეყნის ძირითადი მონაცემების და მიმართულებების დოკუმენტის მიზნებთან შესაბამისობა.

I კრიტერიუმი

მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის გამოკითხვის შედეგების ანალიზისას ვნახეთ, რომ ყველაზე მწვავე პრობლემებად დასახელებულია გაუმართავი-ამორტიზებული შიდა გზები, დასუფთავება, დაბალი სოციალური დახმარება და გაზმომარაგება, რომელიც მათივე აზრით უნდა მოაგვაროს ადგილობრივმა ხელისუფლებამ. მწვავედ დგას ასევე მოსახლეობის სასმელი წყლით მომარაგებისა და გარე განათების საკითხები. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გაზმომარაგების საკითხების მოგვარება არ შედის ადგილობრივი თვითმმართველობის უფლებამოსილებებში, ამდენად ის არ შეიძლება თვითმმართველობის მოსაგვარებელ პრიორიტეტთა ნუსხაში შევიტანოთ. რესპონდენტების მიერ დასახელებული პრობლემების ანალიზისას ჩანს, რომ ხაშურის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობას, ძირითადად, საყოფაცხოვრებო პრობლემები აწუხებთ. რაც შეეხება გზების რეაბილიტაციის, დასუფთავებისა და სოციალური დახმარების საკითხებს აშკარა პრიორიტეტია როგორც ქალაქის, ასევე სოფლის მოსახლეობისათვის **(დეტალური ინფორმაცია კვლევის შესახებ იხ. მე- 3 თავში - ხაშურის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის გამოკითხვის შედეგები).**

II კრიტერიუმი

თვითმმართველობის საკუთარი უფლებამოსილებები;

საქართველოს კონსტიტუციის მე–2 მუხლის მე–4 პუნქტის ,,ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ'' ევროპული ქარტიის საფუძველზე მიღებულია ,,ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ'' საქართველოს ორგანული კანონი. ამ კანონოთ, კერძოდ მისი 16–ე მუხლით განსაზღვრულია თვითმმართველი ერთეულის საკუთარი უფლებამოსილებები, რომლებსაც ის ახორციელებს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, დამოუკიდებლად და საკუთარი პასუხისმგებლობით. ზემოთ ხსენებული კანონის 16–ე მუხლის მ–2 პუნქტის, ზ), მ), ნ), რ), ს) ქვეპუნქტების მიხედვით, ნებისმიერი თვითმმართველი ტერიტორიული ერთეულის საკუთარ უფლებამოსილებას წარმოადგენს შემდეგი საკითხების (ან მათ განხორციელებაზე მუნიციპალური შესყიდვის) ორგანიზება:

- ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების შენახვა, მშენებლობა და განვითარების უზრუნველყოფა;
- ეფექტური წყალმომარაგების სისტემის ორგანიზება;
- მოსახლეობის კეთილდღეობისკენ მიმართული სოციალური პროგრამების (მათ შორის ერთჯერადი სოციალური დახმარებების) განხორციელება;
- დასახლებებში ქუჩების დასუფთავება, საყოფაცხოვრებო ნარჩენების შეგროვებისა და უტილიზაციის სამუშაოთა წარმოების დაგეგმვა და განხორციელება.

III კრიტერიუმი

საქართველოს რეგიონული განვითარების 2010–2017 წწ. სახელმწიფო სტრატეგიასთან შესაბამისობა;

საქართველოს მთავრობის, 2010 წლის 25 ივნისის, N172 დადგენილებით განსაზღვრულია საქართველოს რეგიონული განვითარების 2010–2017 წწ. სახელმწიფო სტრატეგია. ამ დოკუმენტის მე–3 თავის: ,,მუნიციპალური მომსახურებისა და ინფრასტრუქტურის განვითარება" მიხედვით, პრიორიტეტულ ამოცანებს წარმოადგენს:

- წყალმომარაგების სექტორის განვითარება;
- მუნიციპალური ნარჩენების მართვა;
- სატრანსპორტო სისტემის განვითარება (მათ შორის ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები).

IV კრიტერიუმი

ქვეყნის ძირითადი მონაცემების და მიმართულებების დოკუმენტის მიზნებთან შესაბამისობა;

2009 წელს საქართველოს მთავრობის მიერ მიღებულია ,,ძირითადი მონაცემებისა და მიმართულებების დოკუმენტი'', სადაც მოცემულია სახელმწიფოს განვითარების საშუალოვადიანი სტრატეგია 2010–2013 წლებისთვის. ამ დოკუმენტის, კერძოდ სხვადასხვა სამინისტროს სტრატეგიულ გეგმათა ანალიზის საფუძველზე იკვეთება შემდეგი პრიორიტეტული მიმართულებები:

- ინფრასტრუქტურის, მათ **შორის სატრანსპორტო და წყალმომარაგების სისტემების განვითარება;**
- ეკოლოგიური პრობლემები, მათ **შორის დასუფთავებასა და ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული საკითხები;**
- მოსახლეობის სოციალური პრობლემების მოგვარებასთან დაკავშირებული პროგრამები, სადაც ნაგულისხმევია **ერთჯერადი სოციალური დახმარებებიც.**

აღნიშნული არგუმენტები (კრიტერიუმები) იძლევა იმის თქმის საფუძველს, რომ ხაშურის მუნიციპალიტეტის ძირითადი პრობლემატური საკითხების მოგვარება პრიორიტეტულია როგორც ადგილობრივი, ასევე ცენტრალური ხელისუფლებისათვის.

4.2 პრობლემების ანალიზი შერჩეული სფეროების (პრიორიტეტების) მიხედვით

4.2.1. ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები

4.2.1.1. ძირითადი პრობლემის აღწერა

კავკასიის ეკონომიკური და სოციალური კვლევითი ინსტიტუტის 2010 წლის კვლევების საფუძველზე ჩანს, რომ ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების ხარისხი ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე, ისევე როგორც სხვა მუნიციპალიტეტებში, არ შეესაბამება თანამედროვე სტანდარტებს. ,,ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ" საქართველოს ორგანული კანონის მე-16 მუხლის მე-2 ქვეპუნქტის თანახმად, ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების შენახვა, მშენებლობა და განვითარების უზრუნველყოფა მხოლოდ თვითმმართველი ერთეულის კომპეტენციაა (საკუთარი უფლებამოსილებაა).

მიუხედავად იმისა, რომ 2005 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის რეფორმის შემდგომ მკვეთრად გაიმიჯნა ცენტრალური ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის უფლებამოსილებები და ადგილობრივი თვითმმართველობის ბიუჯეტი დამოუკიდებელი გახდა, ადგილობრივ თვითმმართველობებს საქართველოში არც რეფორმამდე და არც რეფორმის შემდგომ რეალურად არ გააჩნიათ საკმარისი საკუთარი ფინანსური სახსრები, რათა საკუთარი უფლებამოსილებანი სრულად შეასრულონ. თვითმმართველობათა ძირითადი ნაწილი ცენტრალური ხელისუფლებისგან მიღებულ ტრანსფერებზეა დამოკიდებული და აქედან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების უმეტესი ნაწილი რეგიონებში, კონკრეტულად ამ შემთხვევაში კი ხაშურის მუნიციპალიტეტში სავალალო მდგომარეობაშია. მაგ. ხაშურის მუნიციპალიტეტის პასპორტის თანახმად, მუნიციპალიტეტის გზების მდგომარეობაა:

--- მაგარსაფარიანი გზების სიგრძე 50 345 გრძ/მ.
--- მოხრეშილი გზების სიგრძე 296 307 გრძ/მ.
--- გრუნტის გზების სიგრძე 15 300 გრძ/მ.
--- სარეაბილიტაციო გზების სიგრძე 25 173 გრძ/მ.

4.2.1.2. ძირითადი პრობლემის გამომწვევი მიზეზები

ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების თანამედროვე სტანდარტებთან შეუსაბამობის ძირითადი გამომწვევი მიზეზები შეიძლება ოთხ ძირითად ჯგუფად დაიყოს:

1. არასაკმარისი ფინანსური რესურსები;
2. საკადრო პრობლემები ადგილებზე;
3. შესაბამისი სტანდარტების არარსებობა;
4. მიმწოდებელთა კვალიფიკაციის არასათანადო დონე.

✓ **არასაკმარისი ფინანსები**

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საკუთარი შემოსავლების სიმწირის გამო მუნიციპალიტეტი ვერ ახერხებს საკუთარი უფლებამოსილებების (ამ შემთხვევაში კი ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების მშენებლობა და შენახვა), სრულად განხორციელებას. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ გზის მშენებლობა და შენახვა ადგილობრივ ინფრასტრუქტურათა შორის, განსახორციელებლად ერთ–ერთი ყველაზე ინვესტიციატევადი რესურსია და შესაბამისად, ეს სფერო ადგილობრივ თვითმმართველობებს არასაკმარისი ფინანსების პირობებში საკმაოდ მძიმე ტვირთად აწევთ.

✓ **საკადრო პრობლემები ადგილებზე**

აღნიშნული სფეროს მოუწესრიგებლობის ერთ–ერთი გამომწვევი ფაქტორია კვალიფიციური კადრების სიმცირე ადგილებზე. უმეტესად რეგიონებში ამ სფეროში დასაქმებულ ადამიანებს არ გააჩნიათ შესაბამისი კვალიფიკაცია, რაც თანამედროვე სტანდარტებთან შესაბამის სამშენებლო-საინჟინრო დაპროექტებას უზრუნველყოფდა. სამუშაოების დაგეგმვა და განხორციელება ძირითადად ძველი (შემორჩენილი) კადრების პირად გამოცდილებაზეა აგებული.

✓ **შესაბამისი სტანდარტების არარსებობა**

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების დაპროექტებისას არ არსებობს რაიმე თანამედროვე სტანდარტი ან ინსტრუქცია, რითაც შეიძლება გაიზომოს შემდგომ შესრულებული სამუშაოს ხარისხი. თვითმმართველობები უმეტესად ეყრდნობიან იმ

ერთეული პიროვნებების გამოცდილებას, რომლებიც ამ სფეროში წლებია მუშაობენ ან უკეთეს შემთხვევაში იყენებენ საბჭოთა კავშირის დროინდელ 1975-85 წლებში დამუშავებულ ე.წ. СНИП -ებს (Строительние нормы и правила). შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული ინსტრუქციები საკმაოდ მოძველებულია ტექნიკურად და არ შეესაბამება თანამედროვე მოთხოვნებს.

- ✓ **მიმწოდებელთა კვალიფიკაციის არასათანადო დონე**

მომსახურების მიმწოდებელ კომპანიათა ძირითადი ნაწილი, რომელთაც კვალიფიციური კადრები და შესაბამისი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა გააჩნიათ, ძირითადად დედაქალაქსა და მსხვილ ქალაქებშია დისლოცირებული. აღნიშნული კომპანიები შესასრულებელი სამუშაოს სიმცირის გამო რეგიონებსა და პერიფერიებში სამშენებლო-სარემონტო სამუშაოებს ნაკლებად ახორციელებენ. გამომდინარე აქედან შეიძლება ითქვას, რომ რეგიონებში მოქმედი სამშენებლო კომპანიები დაბალი კვალიფიციურობით ხასიათდებიან, რაც ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების დაბალი ხარისხიანობის ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზია.

4.2.1.3. ძირითადი პრობლემის უარყოფითი გავლენა გარემოზე

ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების თანამედროვე სტანდარტებთან შეუსაბამობა უარყოფით გავლენას ახდენს როგორც ადგილობრივ ხელისუფლებაზე, ასევე ადგილობრივ მოსახლეობასა და ბიზნესსექტორზე.

უარყოფითი გავლენა:

თვითმმართველობის სოციალურ–ეკონომიკური განვითარების შემაფერხებელი ფაქტორი - ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების მოუწესრიგებლობა მნიშვნელოვნად აფერხებს მუნიციპალიტეტით მსხვილი ინვესტორების დაინტერესებას და ზოგადად მუნიციპალიტეტის ეკონომიკურ განვითარებას;

ტურიზმის განვითარების შემაფერხებელი ფაქტორი - მოუწესრიგებელი და გაუმართავი გზები აფერხებს ტურიზმის განვითარებას მუნიციპალიტეტში. ამ პირობებში მუნიციპალიტეტი ნაკლებად მიმზიდველი ხდება ტურისტებისათვის. ამასთან, გართულებულია ტურისტული მარშრუტების დაგეგმარება;

სატრანსპორტო საშუალებების მაღალი ცვეთა - გამომდინარე იქიდან, რომ ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები მოუწესრიგებელია, მასზე მოძრავი სატრანსპორტო საშუალებები განიცდიან მაღალ ცვეთას და ხშირად გამოდიან მწყობრიდან;

მაღალი ფინანსური დანახარჯები გადაადგილებისთვის - გამომდინარე იქიდან, რომ მაღალია სატრანსპორტო საშუალებების ცვეთა ეს გარემოება აძვირებს გადაადგილების ღირებულებას;

დროის დანახარჯი - გარდა ფინანსური დანახარჯებისა, აღსანიშნავია ასევე დროის დიდი დანახარჯი, რაც მოუწესრიგებელ გზებზე გადაადგილებისას არის საჭირო;

გადაადგილების არაკომფორტული გარემო - ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების გაუმართაობა არაკომფორტულ გარემოს ქმნის როგორც ადგილობრივი მოსახლეობისთვის, ასევე ჩასული ტურისტებისათვის;

სამგზავრო გადაზიდვების არათანაბარი ხელმისაწვდომობა - გამომდინარე იქიდან თუ რამდენად დაზიანებულია ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები, შესაძლებელია

მუნიციპალიტეტის გარკვეულ სოფლებს არ გააჩნდეთ სამგზავრო გადაზიდვების ხელმისაწვდომობა.

4.2.2. წყალმომარაგება

4.2.2.1. ძირითადი პრობლემის აღწერა

თვითმმართველობაში მცხოვრები მოსახლეობა მის წინაშე მდგარ ძირითად პრობლემად სასმელი და სარწყავი წყლის მიწოდების ხარვეზს ასახელებს.

აღნიშნული პრობლემის მოგვარება 2008 წლამდე წარმოადგენდა ადგილობრივი თვითმმართველობის ექსკლუზიურ უფლებამოსილებას. კერძოდ, "ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ" ორგანული კანონის მე-16 მუხლის მ პუნქტის თანახმად წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სამუშაოთა წარმოების დაგეგმვა და განხორციელება ან მათ განხორციელებაზე მუნიციპალური შესყიდვების ორგანიზება ადგილობრივი თვითმმართველობის ექსკლუზიურ უფლებამოსილებას წარმოადგენდა. წყლის მიწოდების ტარიფების დადგენაც ადგილობრივი თვითმმართველობის მიერ ხორციელდება.

2008 წლიდან დაიწყო წყლის სფეროს დარეგულირება, რის შედეგადაც თვითმმართველობების ექსკლუზიური უფლებამოსილებებიდან ამოღებულ იქნა წყლით მომარაგებისა და შესაბამისად ტარიფის დადგენის უფლებამოსილება. წყლის მიწოდებაზე პასუხისმგებელი გახდა ახლადშექმნილი სახელმწიფო შპს ,,დასავლეთის წყალი“ და შპს ,,აღმოსავლეთის წყალი“, ხოლო სატარიფო რეგულირება საქართველოს ენერგეტიკისა და წყლის მარეგულირებელი კომისიის უფლებამოსილებად განისაზღვრა.

2008 წლის დასაწისიდან თვითმმართველობების მიერ წყლის მიმწოდებელი კომპანიებისათვის ფინანსური სუბსიდიის გაწევა არამიზნობრივ ხარჯად აღირიცხება. აღნიშნულმა კომპანიამ პირველ რიგში დაიწყო შესაბამისი ქონების საკუთრებაში აღება და მის ბალანსზე ასახვა. ამ პროცესში საკმაოდ დიდი პრობლემები წარმოიშვა, რადგან წყლის სისტემები მხოლოდ სახელმწიფო შპს-ს საკუთრებაში არ იყო და ამ სისტემების რეაბილიტაციისათვის თვითმმართველობებს საკმაოდ სოლიდური თანხები ჰქონდათ ადგილობრივი ბიუჯეტიდან გახარჯული, ხოლო შექმნილი ქონება ადგილობრივ საკუთრებას წარმოადგენდა.

დღემდე არსებობს პრობლემები ქონების გამიჯვნასთან დაკავშირებით. თვითმმართველობების ნაწილი თანახმაა აღნიშნული ქონება შპს ,,საქართველოს წყალს“ უსასყიდლოდ გადასცეს, თუმცა ,,ადგილობრივი ქონების შესახებ“ კანონის თანახმად იკრძალება ადგილობრივი ქონების სახელმწიფო შპს-ზე უსასყიდლო ფორმით საკუთრებაში ან სარგებლობაში გადაცემა. თვითმმართველობის ნაწილი კი მიიჩნევს, რომ მათ მიერ შექმნილი ქონების უსასყიდლოდ ან სიმბოლურ ფასად სახელმწიფო შპს-ზე გადაცემა თვითმმართველობის ქონებრივი ინტერესების შელახვაა და აღნიშნულ ქონებაში შპს ,,საქართველოს წყალმა“ ადგილობრივ თვითმმართველობას თანხა უნდა გადაუხადოს.

პრობლემას წარმოადგენს თვიმმართველობის სოფლებში სასმელი და საირიგაციო წყლის მიწოდების საკითხი. აღნიშნულ ტერიტორიულ ერთეულებში გაურკვეველია სასმელი წყლის და კანალიზაციის სისტემების საკუთრების ფორმა. უმეტეს შემთხვევებში ეს ქონება არავის ბალანსზე არ არის აყვანილი. სათავე ნაგებობების რეაბილიტაცია წლების განმავლობაში ადგილობრივი ხელისუფლების სახსრებით და მოსახლეობის მიერ აკრეფილი თანხებით ხორციელდებოდა. თუმცა აღნიშნული ნაგებობები სახელმწიფო საკურებაში არსებულ მიწაზე არის აგებული.

შპს ,,საქართველოს წყალი“ არ ახდენს სოფლად არსებული წყლის სისტემის საკუთარ ბალანსზე აყვანას და აღნიშნულ ტერიტორიებზე წყლის მიწოდების უზრუნველყოფას.
გაუგებარია თუ ვის პრეროგატივას წარმოადგენს სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის წყლით მომარაგება. ერთი მხრივ თვითმმართველობების უფლებამოსილებებიდან ამოღებულ იქნა მოსახლეობის წყლით უზრუნველყოფა, მეორე მხრივ კი შპს ,,საქართველოს წყალი“ არ ახდენს სოფლად არსებული წყლის სისტემის საკუთარ ბალანსზე აყვანას და მოსახლეობის წყლით მომარაგებას.
პრობლემის სიმწვავიდან გამომდინარე თვითმმართველობებს უწევთ წყლის პრობლემის მოგვარებისთვის ადგილობრივი ბიუჯეტიდან თანხების გაწევა, რაც შესაძლებელია თვითმმართველობის ,,ნებაყოფლობით“ უფლებამოსილებად იქნეს განხილული.

4.2.2.2. ძირითადი პრობლემის გამომწვევი მიზეზები

ძირითადი პრობლემის გამომწვევი მიზეზები შესაძლებელია დავყოთ 3 ძირითად ჯგუფად:

1) არასაკმარისი ფინანსები
2) ადგილობრივი ხელისუფლების არასათანადო მენეჯმენტი
3) საკანონმდებლო ბაზაში არსებული პრობლემები

არასაკმარისი ფინანსები -

როგორც 2.8. თავში აღვნიშნეთ ადგილობრივი ხელისუფლების დამოუკიდებლად განსაკარგი შემოსავლები ძირითადად მიმდინარე ხარჯების დაფინანსებას ხმარდება და არ რჩება თანხები კაპიტალური დანიშნულების პროექტების განხორციელებისათვის.
თვითმმართველობების უმეტესობაში არაფინანსური აქტივების ზრდის დაფინანსება მუნიციპალური განვითარების ფონდიდან ხორციელდება.
წყლის მიწოდების საფასურის ამოღება სოფლის მოსახლეობიდან თვითმმართველობის მიერ შეუძლებელია. წყლის სისტემის რეაბილიტაციაზე გაწეული თანხების მოსახლეობიდან საფასურის სახით კომპენსირება არ ხდება.

ადგილობრივი ხელისუფლების არასათანადო მენეჯმენტი -

თვითმმართველობაში არსებული სამსახურები არ ფლობენ საკმარის ინფორმაციას სოფლად არსებული წყლის სისტემის ხარვეზების შესახებ. ეს ნაწილობრივ გამოწვეულია ამ საკითხის თვითმმართველობების უფლებამოსილებებიდან ამოღებით.
გამგეობებში წყლის სისტემების მცოდნე კვალიფიციური კადრების მოძიება საკმაოდ რთულია, რაც გამოწვეულია თვითმმართველობების საჯარო მოხელეების დაბალი სახელფასო ბადით.
სამსახურებში არსებული ინფორმაცია მოძველებულია და მისი განახლება საკმაოდ დიდ რესურსებთან არის დაკავშირებული. შესაბამისად თვითმმართველობებს არ გააჩნიათ ზუსტი ინფორმაცია პრობლემის მოგვარებისათვის საჭირო ფინანსური რესუსრების შესახებ.
არ არსებობს წყლის სისტემის რეაბილიტაციის დროს გამოსაყენებელი სახელმწიფო სტანდარტი ან რეგულაცია.

საკანონმდებლო ბაზაში არსებული პრობლემები -

საქართველოს კანონმდებლობით არ არის ზუსტად დარეგულირებული თუ ვის კომპეტენციას წარმოადგენს სოფლად არსებული წყლის სისტემების რეაბილიტაცია და მოსახლეობის წყლით უზრუნველყოფა.

წლების განმავლობაში ვერ მოხდა ადგილობრივი წყლის რესურსის განსაზღვრა.

საკანონმდებლო დონეზე არ არის დარეგულირებული თუ როგორ უნდა მოხდეს ქალაქად, მუნიციპალურ საკუთრებაში, არსებული წყლის სისტემის შპს ,,საქართველოს წყალზე" გადაცემა.

ხშირია შემთხვევები, როდესაც ადგილობრივი ბიუჯეტიდან ხდება ჭაბურღილების და რეზერვუარის მოწყობის დაფინანსება, ხოლო მოსახლეობის მიერ წყლის ამოსაქაჩად საჭირო ელ. ენერგიის ღირებულების გადახდა. იურიდიულად გაურკვეველია თუ ვინ ითვლება წყლის მიმწოდებლად და საჭიროებს თუ არა აღნიშნული საქმიანობა ნებართვას.

4.2.2.3. ძირითადი პრობლემის უარყოფითი გავლენა გარემოზე

აღნიშნული პრობლემით ადგილობრივ მოსახლეობასთან ერთად წუხდება ბიზნესსექტორი და ადგილობრივი ხელისუფლების აღმასრულებელი და წარმომადგენლობითი ორგანო (როგორც მომხმარებელი).

უარყოფითი გავლენა:

ანტისანიტარია და მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე უარყოფითი გავლენა - წყლის არასაკამარისი რაოდენობითა და არასათანადო ხარისხით მიწოდება ზრდის მოსახლეობაში ეპიდემიის საფრთხეს. აღნიშნული კი იწვევს მოსახლეობის უკმაყოფილებას.

სასოფლო–სამეურნეო საქმიანობის წარმოების ხელისშემშლელი ფაქტორი - სარწყავი წყლის არასათანადო რაოდენობით მიწოდება მოსავლის მიღების საფრთხეს ქმნის.

ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების ხელისშემშლელი ფაქტორი - ტურისტული ინფრასტრუქტურის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს ჰიგიენური საკითხების მოგვარება, რომელიც წყლის სისტემის გამართვის გარეშე შეუძლებელია.

4.2.3. ერთჯერადი სოციალური დახმარებები

4.2.3.1. ძირითადი პრობლემის აღწერა

საქართველოში სოციალურ პროგრამებზე (მათ შორის ერთჯერადი სოციალური დახმარების პროგრამებზე) პასუხისმგებლობა ეკისრება როგორც ცენტრალურ ხელისუფლებას, ასევე ადგილობრივ თვითმმართველობის შესაბამის ორგანოებს. ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან სოციალურ პროგრამებს ძირითადად ახორციელებს სოციალური მომსახურების სააგენტო თავისი ტერიტორიული ორგანოების მეშვეობით. ხოლო ადგილობრივი ხელისუფლების მხრიდან სოციალური პროგრამების განხორციელებაზე პასუხისმგებელია ადგილობრივი ხელისუფლების შესაბამისი სამსახურები.

სოციალური დახმარებაა – ნებისმიერი სახის, ფულადი ან არაფულადი ხასიათის სარგებელი, რომელიც განკუთვნილია სპეციალური მზრუნველობის საჭიროების მქონე პირისათვის, ღატაკი ოჯახისათვის ან უსახლკარო პირისათვის.

სოციალური დახმარებების პროგრამებს საქართველოში არეგულირებს ეროვნული კანონმდებლობა. მათ შორის საქართველოს კანონი ,,სოციალურ დახმარებათა შესახებ“, სოციალური დახმარების დაფინანსების წყაროებია:

- საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი;
- აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების ბიუჯეტები;
- ადგილობრივი თვითმმართველი ერთეულების ბიუჯეტები;
- ბენეფიციარის ან მისი წარმომადგენლის მიერ გადახდილი თანხა;
- შემოწირულებები;
- სხვა წყაროები, რომლებიც დაშვებულია საქართველოს კანონმდებლობით.

ფულადი სოციალური დახმარების დაფინანსების ძირითადი წყაროა საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი. ხოლო აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის შესაბამისი ორგანოები უფლებამოსილი არიან, ამ კანონით განსაზღვრული სოციალური დახმარების სახეების შესაბამისად, დამატებით დააფინანსონ თავიანთ სამოქმედო ტერიტორიაზე ამავე კანონით განსაზღვრული სოციალური დახმარებები, რაშიც მოიაზრება მათ შორის ერთჯერადი სოციალური დახმარებები.

,,ადგილობრივი თვითმმართველობების შესახებ” ორგანული კანონის თანახმად თვითმმართველობა ვალდებულია საკუთარი უფლებამოსილების ფარგლებში განახორციელოს სხვადასხვა სოციალური პროგრამები (მუხლი 16.) და აქვე მოიაზრება ერთჯერადი სოციალური დახმარებები.

ხაშურის მუნიციპალიტეტის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის ანალიზისას გამოვლენილი ერთ-ერთი პრიორიტეტული პრობლემაა **ერთჯერადი სოციალური დახმარების პროგრამების არაეფექტურობა და გაუმჭვირვალობა.**

ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგრამები ითვალისწინებს შემდეგ ღონისძიებებს: 100 და მეტი წლის მოხუცთა დახმარება, ომის ვეტერანთა დაკრძალვა, უპატრონო ბავშვების დახმარება, ლტოლვილთა დაკრძალვა, სადღესასწაულო დღეების დახმარება, მზრუნველობას მოკლებულთა უფასო სასადილო და ა.შ. აღნიშნული პროგრამები მეტწილად ერთჯერად ფულად დახმარებას წარმოადგენს და ვერ ახდენს მდგრად ზემოქმედებას/ეფექტს მოწყვლად ფენებზე. გარდა ამისა, ადგილობრივი ბიუჯეტის მდგომარეობიდან გამომდინარე ეს დახმარებები სრულად ვერ მოიცავს ყველა სოციალურად დაუცველს.

როგორც ცენტრალური ხელისუფლების, ასევე ხაშურის მუნიციპალიტეტის 2010 წლის ბიუჯეტებში არ არის ასახული ერთჯერადი სოციალური დახმარებისათვის გასაწევი სავარაუდო ხარჯები, რაც მიანიშნებს ბიუჯეტების გაუმჭვირვალობაზე და საჯარო ფინანსების მოსალოდნელ არაეფექტურ ხარჯვაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგრამებისთვის როგორც ადგილობრივი, ასევე ცენტრალური ბიუჯეტებიდან ხდება გარკვეული ხარჯების გაწევა (ბიუჯეტის სარეზერვო ფონდებიდან), ერთი მხრივ ბუნდოვანი რჩება ერთჯერადი სოციალური დახმარებების საჭიროების მქონე ბენეფიციარების შერჩევის მექანიზმები და მეორე მხრივ ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის არ არის გამიჯნული თუ ბენეფიციართა რომელ კატეგორიას ეხმარება თითოეული მათგანი. აღნიშნული ფაქტორი განაპირობებს ხშირ შემთხვევაში ერთი და იგივე ბენეფიციარის დახმარებას ორივე მხრიდან და გამომდინარე

აქედან ბენეფიციართა ნაწილი ერთჯერადი სოციალური დახმარების მიღმა რჩება. ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე ადგილი აქვს საჯარო ფინანსების არაეფექტურად ხარჯვას, აღნიშნული პროგრამების ბენეფიციარებთან მიმართებაში სუბიექტური გადაწყვეტილების მიღების გაზრდილ ალბათობას და ერთჯერადი სოციალური დახმარების საჭიროების მქონე პირების უკმაყოფილებას.

4.2.3.2. ძირითადი პრობლემის გამომწვევი მიზეზები

როგორც აღვნიშნეთ, ხაშურის მუნიციპალიეტეტის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის ანალიზისას გამოვლენილი ერთ-ერთი პრიორიტეტული პრობლემაა **ერთჯერადი სოციალური დახმარების პროგრამების არაეფექტურობა და გაუმჭვირვალობა.** პრობლემის გაანალიზებისას გამოვლენილ იქნა ის ძირითადი მიზეზები, რომლებიც განაპირობებს აღნიშნული საკითხის აქტუალურობას. პრობლემის გამომწვევი მიზეზები კომპლექსური ხასიათისაა და დაკავშირებულია როგორც ადგილობრივი, ასევე ცენტრალური ხელისუფლების არაკოორდინირებულ ქმედებებთან. კერძოდ, აღნიშნული პრობლემის გამომწვევი მიზეზები სამ ძირითად მიმართულებად შეიძლება ჩამოყალიბდეს:

1. **ფინანსებთან დაკავშირებული საკითხები;**

   ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტში საკუთარი შემოსავლების სიმწირის გამო ვერ ხორციელდება ერთჯერადი სოციალური დახმარების საჭიროების მქონე მოსახლეობის უმეტესი ნაწილის დაკმაყოფილება;

   საერთო სახელმწიფოებრივი გადასახადებიდან მუნიციპალურ ბიუჯეტში მიემართება მხოლოდ ქონების გადასახადი, რის გამოც მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტით ვერ ხერხდება ერთჯერადი სოციალური საჭიროების მქონე მოსახლეობის პრობლემების რეალური მოგვარება;

   ერთჯერადი სოციალური პროგრამების განსახორციელებლად საჭირო სავარაუდო თანხები არ არის ასახული მუნიციპალური ბიუჯეტის გეგმაში, რაც შემდგომში ვერ უზრუნველყოფს ერთჯერადი სოციალური დახმარების საჭიროების მქონე ბენეფიციარების პრობლემების რეალურად მოგვარებას;

   ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგრამები მეტწილად ერთჯერად ფულად დახმარებას წარმოადგენს და ვერ ახდენს მდგრად ზემოქმედებას/ეფექტს მოწყვლად ფენებზე.

2. **მენეჯმენტთან დაკავშირებული საკითხები;**

   მუნიციპალურ დონეზე არ არსებობს სოციალური აგენტების ინსტიტუტი, რომელიც უზრუნველყოფდა ერთჯერადი სოციალური დახმარების საჭიროების მქონე პირების იდენტიფიცირებას;

   მუნიციპალურ დონეზე არ არსებობს ადგილობრივი სტატისტიკური მონაცემები, რაც ხშირ შემთხვევაში ვერ განაპირობებს რეალურად არსებული სიტუაციის ადეკვატურად ასახვას;

   არ არსებობს მუნიციპალურ დონეზე ისეთი მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფს ერთჯერადი სოციალური დახმარების საჭიროების მქონე ბენეფიციარებთან მიმართებაში სუბიექტური გადაწყვეტილების მიღების პრევენციას;

არ არსებობს რაიმე გამიჯვნის მექანიზმი ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგრამებზე, სოციალური მომსახურების სააგენტოს ხაშურის მუნიციპალური განყოფილება ბენეფიციართა რომელ კატეგორიაზეა ორიენტირებული და ადგილობრივი ხელისუფლება რომელზე;

3. **საკანონმდებლო საკითხები;**

საკანონმდებლო დონეზე ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის არ არის გამიჯნული თუ ბენეფიციართა რომელ კატეგორიას ეხმარება ერთჯერადი სოციალური პროგრამებით თითოეული მათგანი;

არც სახელმწიფო და არც ხაშურის მუნიციპალური ბიუჯეტის გეგმებში არ არის ასახული ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგრამებისათვის გასაწევი ხარჯების სავარაუდო მოცულობა.

4.2.3.3. ძირითადი პრობლემის უარყოფითი გავლენა გარემოზე

ზემოთ დასახელებული მიზეზები განაპირობებს ხაშურის მუნიციპალიტეტში ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგარმების არაეფექტურობას და გაუმჭვირვალობას, რასაც თავის მხრივ არაერთ უარყოფით შედეგამდე მივყავართ. პირველ რიგში ეს პრობლემა ნეგატიურად აისახება მოცემული მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის სოციალ–ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. კერძოდ, ის ძირითადი უარყოფითი შედეგები, რომლებიც გამოწვეულია ხაშურის მუნიციპალიტეტში ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგრამებთან დაკავშირებული პრობლემებით, შემდეგნაირად გამოიყურება:

მოცემული პროგრამის ბენეფიციართა დიდი უმეტესობა დახმარების გარეშე რჩება;

სახეზეა ერთჯერადი სოციალური დახმარების საჭიროების მქონე უკმაყოფილო მოსახლეობის გაზრდილი რაოდენობა;

ხშირ შემთხვევაში ერთჯერადი სოციალური დახმარებებისთვის გამოყოფილი თანხები კონკრეტულ ბენეფიციარზე ვერ უზრუნველყოფს მისი პრობლემის რეალურად მოგვარებას;

ერთჯერადინ სოციალური დახმარებების სიმცირე ვერ უზრუნველყოფს ადგილზე სოციალური ფონის გაუმჯობესებას.

4.2.4. მუნიციპალური ნარჩენების მართვა

4.2.4.1. ძირითადი პრობლემის აღწერა

ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე განლაგებულია ერთი ნაგავსაყრელი, რომლის საერთო ფართობი შეადგენს 2 ჰა. 2009 წლის განმავლობაში წარმოქმნილი ნარჩენების მთლიანი მოცულობა შეადგენს 36396მ^3. 2009წ. დასუფთავებაზე დაწესებული მოსაკრებლის მოსახლეობის მიერ გადახდის მდგომარეობა – 95,16 %.

მუნიციპალიტეტში ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული საკითხები ჯერ კიდევ დაურეგულირებელია, საბჭოთა პერიოდის დაშლის შემდეგ არ მომხდარა აღნიშნული სფეროს სისტემური რეაბილიტაცია, ამორტიზებულია ნაგვის გამტანი მანქანები, სერიოზულ პრობლემად რჩება ნაგავსაყრელის კეთილმოწყობისა და ნარჩენების უტილიზაციის

საკითხები. ასევე დაურეგულირებელია ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული ფინანსური უზრუნველყოფის საკითხები. როგორც ცნობილია, საქართველოს ორგანული კანონის ,,ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ" მე-16 მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად, მუნიციპალური ნარჩენების გატანა და მისი უტილიზაცია წარმოადგენს ადგილობრივი თვითმმართველობის საკუთარ უფლებამოსილებას, რაც გულისხმობს აღნიშნული მომსახურების უზრუნველყოფას ადგილობრივი ფინანსებით. გამომდინარე აქედან, პრობლემატურ საკითხად რჩება ხაშურის მუნიციპალიტეტში დასუფთავების მოსაკრებლის მოქნილი სისტემის შემუშავება.

4.2.4.2. ძირითადი პრობლემის გამომწვევი მიზეზები

ხაშურის მუნიციპალიტეტში ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის სფეროში პრობლემების გამომწვევი ძირეული მიზეზები შეიძლება ასე ჩამოყალიბდეს:

1) სტანდარტიზაციის (სტანდარტების) საკითხები;
2) არსაკმარისი ფინანსური რესურსები;
3) მართვის (მენეჯმენტის) პრობლემები.

სტანდარტიზაციის (სტანდარტების) საკითხები;

ეროვნულ დონეზე დასახვეწია სტანდარტიზაციის სისტემა. საქართველოში ჯერ კიდევ არ არსებობს ეროვნული სტანდარტი ნარჩენების მართვის სფეროში;

მუნიციპალურ დონეზე არ არსებობს ინსტრუქციები, ტექნიკური ხასიათის ნორმები, რომლებსაც საჭიროების შემთხვევაში შეიძლება დაეყრდნოს შესაბამისი სამსახური;

სტანდარტების გამოყენების ნებაყოფლობითობის პირობებში, შესამუშავებელია ისეთი მექანიზმი, რომლითაც გარანტირებული იქნება შემუშავებული ინსტრუქციების რეალური გამოყენება.

არასაკმარისი ფინანსური რესურსები;

მუნიციპალიტეტის საკუთარი შემოსულობის სიმწირიდან გამომდინარე არასაკმარისია ნარჩენების გატანა-უტილიზაციისთვის გამოყოფილი თანხები;

დასახვეწია ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის მოსაკრებლის ადმინისტრირების სისტემა. არ ხდება აღნიშნული სერვისის ღირებულების სისტემური (კომპლექსური) ანალიზი. შესაბამისად გადახედვას საჭიროებს აღნიშნული სფეროს მომსახურებისთვის მუნიციპალიტეტის მიერ შემოღებული ტარიფის ოდენობა.

არ არსებობს მოსახლეობიდან ტარიფის ამღების (ადმინისტრირების) ეფექტური სისტემა.

მართვის (მენეჯმენტის) პრობლემები;

მუნიციპალურ დონეზე მწირია საკადრო-რესურსული პოტენციალი, მუნიციპალიტეტის შესაბამის სამსახურებს არ გააჩნიათ ინფორმაცია, თუ რა მიდგომები და მართვის მოდელები არსებობს ევროპული ქვეყნების მუნიციპალიტეტებში ნარჩენების მართვის სფეროში;

ფიზიკურად და მორალურად გაცვეთილია ნარჩენების გატანა-უტილიზაციისთვის საჭირო ტექნიკური საშუალებები;

ნარჩენების ეფექტურად მართვის სფეროში ასევე მწირია კერძო ოპერატორების გამოცდილება და რესურსული პოტენციალი.

4.2.4.3. ძირითადი პრობლემის უარყოფითი გავლენა გარემოზე

ქვემოთ მოცემულია ის უარყოფითი შედეგები (გავლენა), რომელიც პირდაპირ თუ ირიბად წარმოიშობა ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის პრობლემის არსებობისას:

ხელი ეშლება მუნიციპალიტეტში კეთილმოწყობის ღონისძიებების განხორციელებას და სისუფთავის დაცვას;

იზრდება მუნიციპალიტეტში ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუარესების რისკი;

იზრდება სხვადასხვა სახის ეპიდემიოლოგიური დაავადებების გავრცელების რისკი;

ხელი ეშლება მუნიციპალიტეტში ტურიზმის განვითარებას;

ფერხდება თვითმმართველობის სოციალურ-ეკონომიკური განვითრება

4.3. პროგრამის მიზნები, ამოცანები, საქმიანობები

4.3.1. ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები - პრიორიტეტი №1

მიზანი 1. ხაშურის მუნიციპალიტეტში ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები შეესაბამება თანამედროვედ აღიარებულ სტანდარტებს.

ამოცანა 1.1. ფინანსებთან დაკავშირებული საკითხები გამოსწორებულია.

საქმიანობა:

1.1.1. ხაშურის მუნიციპალიტეტში გაზრდილია საკუთარი შემოსავლები;

1.1.2. გაზრდილია ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების მშენებლობასა და რემონტზე გაწეული ხარჯები.

ამოცანა 1.2. კვალიფიციურ კადრებთან დაკავშირებული საკითხები გამოსწორებულია

საქმიანობა:

1.2.1. განსაზღვრულია კონკრეტული საკვალიფიკაციო მოთხოვნები შესაბამის ვაკანტურ თანამდებობებზე ახალი კადრების მისარებად;

1.2.2. შესაბამის თანამდებობებზე მიღებულია შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე ადამიანები;

1.2.3. გაზრდილია მათი ანაზღაურება მათი მოტივაციის ამაღლებისა და კადრების გადინებისგან თავის არიდების მიზნით.

ამოცანა 1.3. შესაბამისი სტანდარტების არსებობა

საქმიანობა:

1.3.1. ეროვნულ დონეზე შემუშავებულია ზოგადი ხასიათის ის სტანდარტები და ტექნიკური რეგლამენტები, რომლებიც საჭიროა ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების მშენებლობისა და შენახვისათვის;

1.3.2. მუნიციპალიტეტის საპროექტო ორგანიზაციებში დანერგილია თანამედროვე სტანდარტები და ტექნიკური რეგლამენტაციები;

1.3.3. ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების მშენებლობა და შეკეთება სწორედ ამ სტანდარტებზე დაყრდნობით ხორციელდება.

ამოცანა 1.4. მიმწოდებელთა კვალიფიკაციის დონე გაზრდილია
საქმიანობა:

1.4.1. გაზრდილია მიმწოდებელ ორგანიზაციათა კვალიფიკაციის დონე;
1.4.2. გაუმჯობესებულია მიმწოდებელ ორგანიზაციათა მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის მდგომარეობა.

4.3.2. წყალმომარაგება - პრიორიტეტი №2

მიზანი 2. ხაშურის მუნიციპალიტეტში სასმელი და საირიგაციო წყლის მიწოდება შეესაბამება საერთაშორისოდ აღიარებულ სტანდარტებს

ამოცანა 2.1. ფინანსებთან მიმართებაში დაკავშირებული საკითხები გამოსწორებულია
საქმიანობა:

2.1.1. ცენტრალურ ხელისუფლებასთან მოლაპარაკებების გამართვა საკუთარი შემოსულობების ზრდასთან დაკავშირებით. ამ პროცესში შესაძლებელია ჩართულნი იყვნენ გუბერნატორის აპარატი და თვითმმართველობის ასოციაცია. საკითხის დადებითად გადაჭრას ხელს შეუწყობს საქართველოს მიერ თვითმმართველობის ქარტიით ნაკისრი ვალდებულების შესრულება;
2.1.2. მუნიციპალური განვითარების ფონდიდან კაპიტალური პროექტებისათვის დამატებითი სახსრების მოზიდვა. თვითმმართველობამ უნდა მოამზადოს გამართული პროექტები და მოახდინოს მათი ლობირება ცენტრალურ დონეზე;
2.1.3. საკუთარი შემოსულობების ამოღების მაჩვენებლის ზრდა. პირველ რიგში მოხდება საგადასახადოსთან ურთიერთობის აწყობა რათა საჭირო ინფორმაციის მიღება არ გართულდეს. მეორე მხრივ უნდა გაიზარდოს ადგილობრივი მოსაკრებლების მობილიზების მაჩვენებელია, რაც ადმინისტრირების გაუმჯობესებით იქნება შესაძლებელი;
2.1.4. არაფინანსური აქტივების კლებიდან მიღებული სახსრების რაციონალური გამოყენება - პრივატიზების პროცესიდან მიღებული თანხის მიმართვა უნდა მოხდეს არაფინანსური აქტივების ზრდის დასაფინანსებლად.

ამოცანა 2.2. მუნიციპალიტეტში შექმნილია მენეჯმენტის მოქნილი და სისტემური მექანიზმები
საქმიანობა:

2.2.1. სოფლად არსებული წყლის სისტემების მდგომარეობის ძირეული კვლევა - პირველ რიგში უნდა მოხდეს სოფლად არსებული წყლის სისტემების (სათავე ნაგებობის ჩათვლით) აღრიცხვა და საკუთრების ფორმის გარკვევა. შემდგომ ეტაპზე უნდა განხორციელდეს დეფექტური აქტების შედგენა და პრობლემის მოგვარების ხედვის ჩამოყალიბება;
2.2.2. მუნიციპალური სერვისების ხარისხის სტანდარტის დადგენა - აუცილებელია განისაზღვროს ტექნიკური სტანდარტები, რომელთა მიხედვითაც უნდა განხორციელდეს სარეაბილიტაციო სამუშაოები;

2.2.3. ზედამხედველობის ფუნქციის დახვეწა წყლის სიტემის რეაბილიტაციის მონიტორინგის კუთხით - შესაბამის სამსახურში უნდა არსებობდეს ადამიანი, რომელსაც გააჩნია შესაბამისი წყლის სისტემის რეაბილიტაციისათვის საჭირო სტანდარტების ცოდნა.

ამოცანა 2.3. საკანონმდებლო დონეზე განსაზღვრულია ადგ. თვითმმართველობის კომპეტენცია წყლის სისტემების რეაბილიტაციასთან მიმართებაში;

საქმიანობა:

2.3.1. ადგილობრივი წყლის მცნების საკანონმდებლო დონეზე განსაზღვრის ლობირება - ადგ. თვითმმართველობამ გუბერნიისა და თვითმმართველობის ასოციაციის მხარდაჭერით უნდა გაუწიოს ლობირება წყლის რესურსის გამიჯვნის საკითხს;

2.3.2. სოფლად წყლის მიმწოდებლის განსაზღვრა საკანონმდებლო დონეზე - ადგ. თვითმმართველობამ გუბერნიისა და თვითმმართველობის ასოციაციის მხარდაჭერით უნდა გაუწიოს ლობირება სოფლად წყლის მიმწოდებელი სუბიექტის დადგენას. თუ ეს ფუნქცია თვითმმართველობის პრეროგატივად განისაზღვრება, მაშინ აუცილებელია შესაბამისი დაფინანსების მოთხოვნა.

4.3.3. ერთჯერადი სოციალური დახმარებები - პრიორიტეტი №3

მიზანი 3. ხაშურის მუნიციპალიტეტში ერჯერადი სოცალური დახმარების პროგრამები ეფექტური და გამჭვირვალეა

ამოცანა 3.1. ფინანსებთან მიმართებაში დაკავშირებული საკითხები გამოსწორებულია.

საქმიანობა:

3.1.1. ხაშურის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტში საკუთარი შემოსავლები გაზრდილია. ამის მისაღწევად გატარებულია მთელი რიგი ღონისძიებები. მათ შორის: გაზრდილია გამოთანაბრებითი ტრანსფერების მოცულობა და აგრეთვე საკუთარი შემოსავლის ძირითადი წყაროს - ქონების გადასახადის განაკვეთი (რა თქმა უნდა, ოპტიმალური მოცულობით). ყოველივე ამის შედეგად გაზრდილია ერთჯერადი სოციალური დახმარებებით დაკმაყოფილებული მოსახლეობის რაოდენობა;

3.1.2. ერთჯერადი სოციალური პროგრამების განსახორციელებლად საჭირო სავარაუდო თანხები ასახულია მუნიციპალური ბიუჯეტის გეგმაში და ერთჯერადი სოციალური დახმარების საჭიროების მქონე ბენეფიციართა მნიშვნელოვანი ნაწილის პრობლემები მოგვარებულია;

3.1.3. თვითმმართველობის ასოციაციის ლობირებითა და წარმომადგენლობითი ორგანოსთან კოორდინირებით გაზრდილია ქონების გადასახადისა და ადგილობრივი მოსაკრებლების განაკვეთი, რითაც მიღწეულია ერთჯერადი დახმარებების უზრუნველსაყოფად ფორმირებული ფულადი ფონდის მოცულობა;

3.1.4. მუნიციპალიტეტის დონეზე შექმნილია ერთჯერადი სოციალური დახმარებების სისტემურად მდგრადი ფინანსური მექანიზმები.

ამოცანა 3.2. მუნიციპალიტეტში შექმნილია მენეჯმენტის მოქნილი და სისტემური მექანიზმები თუ ინსტიტუციები

საქმიანობა:

3.2.1. მუნიციპალიტეტში შექმნილია მუნიციპალური სოციალური სააგენტო, რომელიც დაკომპლექტებულია ადგილობრივი სოციალური აგენტებით და შესაბამისად უზრუნველყოფილია ერთჯერადი სოციალური დახმარების საჭიროების მქონე პირების ზუსტი ნუსხის არსებობა;

3.2.2. ხაშურის მუნიციპალიტეტში შექმნილია ადგილობრივი სტატისტიკური მონაცემების სამსახური, რომელიც უზრუნველყოფს ერთჯერადი სოციალური დახმარებების ბენეფიციართა ზუსტ იდენტიფიკაციას.

3.2.3. მუნიციპალურ დონეზე შექმნილია ისეთი მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფს ერთჯერადი სოციალური დახმარების საჭიროების მქონე ბენეფიციარებთან მიმართებაში სუბიექტური გადაწყვეტილების მიღების პრევენციას. კერძოდ, შექმნილია სპეციალური კომისია, რომელიც ღებულობს გადაწყვეტილებას ადგილობრივი ბიუჯეტის სარეზერვო ფონდიდან ერთჯერად სოციალურ დახმარებებზე თანხების გამოყოფასთან დაკავშირებით და ეს სხდომები საჯაროა, სადაც ესწრებიან ადგილობრივი სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები (ადგილობრივი არასამთავრობო, სათემო მედია ორგანიზაციების წარმომადგენლები.)

3.2.4. გამიჯნულია, თუ ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგრამებზე, სოციალური მომსახურების სააგენტოს ხაშურის მუნიციპალური განყოფილება ბენეფიციართა რომელ კატეგორიაზეა ორიენიურებული/პასუხისმგებელი და ადგილობრივი ხელისუფლება რომელზე.

ამოცანა 3.3. გამჭვირვალეა როგორც ცენტრალურ, ასევე ადგილობრივი ხელისუფლების ბიუჯეტებში ერთჯერად სოციალურ დახმარებებთან მიმართებაში

საქმიანობა:

3.3.1. საკანონმდებლო დონეზე განხორციელებულია ცვლილება და გამიჯნულია ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებათა შორის ერთჯერადი სოციალური დახმარების პროგრამებზე ბენეფიციართა რომელ კატეგორიაზეა პასუხისმგებელი თითოეული მათგანი;

3.3.2. როგორც სახელმწიფო, ასევე ხაშურის მუნიციპალური ბიუჯეტის გეგმებში ცალკე პუნქტად არის გამოყოფილი ერთჯერადი სოციალური დახმარებების პროგრამებისათვის გასაწევი ხარჯების სავარაუდო მოცულობა. ასევე, მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის სარეზერვო ფონდში გამოკვეთილია ერთჯერად სოციალურ დახმარებებზე გასაწევი თანხების სავარაუდო მოცულობა.

4.3.4. მუნიციპალური ნარჩენების მართვა - პრიორიტეტი №4

მიზანი 4. ხაშურის მუნიციპალიტეტში ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის (ადმინისტრირების) პროცესი შეესაბამება საერთაშორისოდ აღიარებულ სტანდარტებს (მოთხოვნებს)

ამოცანა 4.1. მოგვარებულია სტანდარტების (სტანდარტიზაციის) საკითხები

საქმიანობა:

4.1.1. ცენტრალური ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოების მიერ ერთობლივი ჯგუფის შექმნა და სტანდარტიზაციის საკითხების საფუძვლიანი კვლევა; აღნიშნულ აქტივობაში მნიშვნელოვანია სტანდარტების, ტექნიკური რეგლამენტების და მეტროლოგიის ეროვნული სააგენტოს როლი, რამდენადაც უნდა განხორციელდეს არსებული საბჭოთა სტანდარტების ძირეული გადახედვა და ევროკავშირის ქვეყნების გამოცდილებაზე დაყრდნობით შემუშავდეს ეროვნული სტანდარტი ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის სფეროში. აღნიშნულ პროცესში ასევე აქტიურად უნდა იყოს ჩართული რეგიონული განვითარების და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო და ადგილობრივ თვითმმართველობათა ეროვნული ასოციაცია.

4.1.2. მუნიციპალურ დონეზე მუნიციპალიტეტის მიერ სპეციალური ჯგუფის შექმნა და ტექნიკური რეგლამენტების შემუშავება ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის სფეროში; შემდეგ ეტაპზე მუნიციპალიტეტში შეიქმნება სპეციალური ჯგუფი, რომელიც ძირითადად დაკომპლექტებული იქნება დარგის სპეციალისტებით. ჯგუფის მიერ უნდა მოხდეს ნარჩენების მართვის სფეროში არსებული პრობლემატიკის ძირეული კვლევა და შემუშავებულ იქნეს ტექნიკური რეგლამენტები ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის სფეროში. აღნიშნული ტექნიკური რეგლამენტები შესაბამისობაში უნდა იყოს ეროვნულ დონეზე მიღებულ ჩარჩო სტანდარტთან. მუნიციპალურ დონეზე შემუშავებული ტექნიკური წესები ოპტიმალურად უნდა იყოს შედგენილი მუნიციპალიტეტის ფინანსური და სხვა სახის რესურსების გათვალისწინებით;

4.1.3. ახლადშემუშავებული ტექნიკური რეგლამენტების (ჩარჩო სტანდარტიდან გამომდინარე) რეალურად გამოყენების ეფექტური ინსტრუმენტის შექმნა; ამ შემთხვევაში ძალზე მნიშვნელოვანია სტანდარტიზაციის ნებაყოფლობითობის საკითხის ანალიზი, დღეის მდგომარეობით საქართველოში სტანდარტების გამოყენება ზოგადად ნებაყოფლობითია, აღნიშნული გარემოებიდან გამომდინარე არსებობს რისკი იმისა, რომ მუნიციპალიტეტის შესაბამისმა ორგანოებმა სხვადასხვა ფაქტორიდან გამომდინარე (მაგ.: მეტი ფინანსების ხარჯვა და სხვ.) არ ისურვონ ახლადშემუშავებული ინსტრუქციების გამოყენება. გამომდინარე აქედან, საჭიროა შემუშავდეს ქმედითი მექანიზმი, რომლითაც შესაძლებელი გახდება განხორციელდეს მუნიციპალიტეტის მიერ სტანდარტების (ტექნიკური რეგლამენტების) გამოყენების პერმანენტული მონიტორინგი, რაც შესაბამისი სამართლებრივი აქტით იქნება გამყარებული. (აღნიშნულ პროცესში მუნიციპალიტეტთან ერთად შესაძლებელია ჩაერთოს სამხარეო ადმინისტრაცია, რეგიონალური განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო);

ამოცანა 4.2. დახვეწილია ნარჩენების გატანა-უტილიზაციისთვის საჭირო ფინანსური სახსრების ფორმირების მექანიზმები

საქმიანობა:

4.2.1. მუნიციპალიტეტის საკუთრებაში არსებული ნარჩენების გატანა- უტილიზაციისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის ფინანსური ანალიზი; პირველ ეტაპზე აუცილებელია მუნიციპალიტეტის საკუთრებაში არსებული იმ ტექნიკური საშუალებების ფინანსური აღრიცხვა და მათი საბაზრო ღირებულების დადგენა, რის საფუძველზეც გაკეთდება რეალური სამოქმედო გეგმა სფეროს შემდგომი რეაბილიტაციისთვის;

4.2.2. ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის სფეროში დაფინანსების გაზრდის მექანიზმების შემუშავება; რამდენადაც მუნიციპალური ბიუჯეტი უმეტესწილად სრულყოფილად ვერ უმკლავდება ნარჩენების სისტემურად გატანა-უტილიზაციას, შესაძლებელია დამატებითი ფინანსური სახსრების გამოყოფასთან დაკავშირებით აქტიური მოლაპარაკებები წარიმართოს ცენტრალური ხელისუფლების შესაბამის ორგანოებთან (მუნიციპალური განვითრების ფონდთან და სხვ), რომელშიც ჩართული იქნება როგორც პრეზიდენტის რწმუნებულის ადმიანისტრაცია, ასევე ადგილობრივ თვითმმართველობათა ეროვნული ასოციაცია.

4.2.3. დამატებითი ფინანსური სახსრების მობილიზების მიზნით საერთაშორისო დონორ ორგანიზაციებთან მოლაპარაკებების წარმოება; ხაშურის მუნიციპალიტეტის ტურისტული პოტენციალი იძლევა საშუალებას, რომ საერთაშორისო დონორმა ორგანიზაციებმა გაიღონ ფინანსური სახსრები ხაშურის მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურული განვითარებისთვის, თუმცა ყოველივე ამისთვის საჭიროა მომზადდეს სისტემურად გაანალიზებული პროექტები (წინადადებები) და წარედგინოს საერთაშორისო დონორ ორგანიზაციებს. პროექტის მთავარი მიზანი იქნება ხაშურის მუნიციპალიტეტში ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის პრობლემის მოგვარება, რომელიც თავის მხრივ ხელს შეუწყობს ტურიზმის და საბოლოო ანგარიშით მუნიციპალიტეტის მდგრად განვითრებას.

4.2.4. ნარჩენების გატანა-უტილიზაციისთვის მუნიციპალიტეტის მიერ შემოღებული მოსაკრებლის (ტარიფის) ანალიზი და ადმინისტრირების მოქნილი სისტემის შემუშავება. აღსანიშნავია, რომ დღეის მდგომარეობით საქართველოს მუნიციპალიტეტებში (მათ შორის ხაშურში) არ არსებობს ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის მოსაკრებლის დათვლის (დაანგარიშების) თანამედროვე მეთოდოლოგია. შესაბამისად მუნიციპალიტეტში დაწესებული ტარიფი ხშირ შემთხვევაში არ შეესაბამება ნარჩენების გატანა-უტილიზაციისთვის რეალურად საჭირო ფინანსურ სახსრებს. ამდენად აუცილებელია შემუშავდეს ტარიფის დათვლის ისეთი მეთოდოლოგია, რომელშიც რეალურად იქნება გათვალისწინებული მუნიციპალიტეტში ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული ყველა ნიუანსი. გარდა სატარიფო პოლიტიკისა, პრობლემატურ საკითხად რჩება მოსახლეობიდან მოსაკრებლის ადმინისტრირების ეფექტური მექანიზმის შემუშავება. ამისათვის აუცილებელია მუნიციპალიტეტის მიერ შემუშავდეს გეგმა, რომელიც სხვადასხვა სტიმულებიდან (მაგ: მომსახურების ხარისხი და სხვ.) გამომდინარე გაზრდის მოსახლეობიდან მოსაკრებლის მობილიზების (ამოღების) მაჩვენებელს.

ამოცანა 4.3 შემუშავებულია ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის მართვის (მენეჯმენტის) ეფექტური სისტემა

საქმიანობა:

4.3.1. ადამიანური რესურსების გაძლიერება ნარჩენების მართვის სფეროში; აღსანიშნავია, რომ ფინანსური რესურსების სიმწირესთან ერთად მუნიციპალიტეტში სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს ნარჩენების მართვის სფეროში პროფესიონალი კადრების საკითხი, შესაბამის სამსახურში დასაქმებულ ადამიანებს არ აქვთ ინფორმაცია განვითარებული (ევროპული) ქვეყნების მუნიციპალიტეტებში ნარჩენების მართვის მდგომარეობის (დაგეგმარების) შესახებ, შესაბამისად არასრულყოფილია ნარჩენების მართვის სფეროში არსებული მუნიციპალური გეგმები, ხედვები (ასეთის არსებობის შემთხვევაში). გამომდინარე აქედან საჭიროა გამოცდილი ექსპერტების მიერ შემუშავდეს სპეციალური ,,ტრენინგ-მოდული" და ნარჩენების მართვის შესახებ სრულყოფილად მიეწოდოთ ინფორმაცია იმ ადამიანებს, რომლებსაც შემდგომში პირდაპირი შეხება ექნებათ ნარჩენების მართვის საკითხებთან.

4.3.2. მუნიციპალიტეტის საკუთრებაში არსებული ნარჩენების გატანა-უტილიზაციისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის ტექნიკური ანალიზი; აღნიშნულ ეტაპზე მოხდება ნარჩენების გატანა-უტილიზაციისთვის საჭირო საშუალებების ტექნიკური მდგომარეობის აღწერა (არსებული სურათის შესწავლა) , რომლის შემდეგ გაანალიზდება თუ რა ტექნიკური პოტენციალი აქვს მუნიციპალიტეტს სფეროს შემდგომი განვითრებისთვის.

4.3.3. ნარჩენების გატანა–უტილიზაციის სფეროში მოქმედი კერძო ოპერატორების კვლევა; აღნიშნული აქტივობა გულისხმობს მუნიციპალიტეტში და რეგიონულ დონეზე არსებული იმ კერძო კომპანიების ანალიზს, რომლებსაც აქვთ რესურსი შესაბამისი შეთანხმების საფუძველზე პასუხისმგებლობა აიღონ ნარჩენების გატანა-უტილიზაციაზე. ამავე დროს მუნიციპალიტეტის შესაბამისი სამსახურის მიერ უნდა მოხდეს კერძო-საჯარო პარტნიორობის ფორმების ანალიზი და აღნიშნული ალტერნატივებისგან მუნიციპალიტეტისთვის ყველაზე ოპტიმალური ვარიანტის შერჩევა.

4.4. პროგრამის განხორციელების სავარაუდო გეგმა და რესურსები

#	აქტივობა/საქმიანობა	2011				2012				2013				საჭირო რესურსები	პასუხისმგებელი უწყება
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV		
1.	**ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების მდგომარეობის მოწესრიგება**														
1.1	ადგილობრივი გზების მშენებლობაზე და რემონტზე ხარჯების ზრდა													პროგრამული და კაპიტალური ბიუჯეტი	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებულო
1.2	საკვალიფიკაციო მოთხოვნების შემუშავება ახალი კადრების მისაღებად													ადგილობრივი კადრები და მოწვეული ექსპერტები	ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური
1.3	კვალიფიციური პერსონალის შერჩევა													მოწვეული ექსპერ-ტების ანაზღაურება	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებულო
1.4	პერსონალის შრომის ანაზღაურების მოწესრიგება და მოტივაციის გაზრდა													პროგრამული და კაპიტალური ბიუჯეტი	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებულო
1.5	სტანდარტების და ტექნიკური რეგლამენტების შემუშავება													CIESR-ს შემუშავებული სტანდარტების გადახედვა და მიღება	ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური
1.6	საპროექტო ორგანიზაციებში სტანდარტების და ტექნიკური რეგლამენტების დანერგვა													ტრენინგების მასალები და ტრენერთა შრომის ანაზღაურება	ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური
1.7	მიმწოდებელ ორგანიზაციათა მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის													სატენდერო მოთხოვ-ნები და დამატებითი	მიმწოდებელ ორგანი-ზაცია მუნიციპალიტეტს

	მდგომარეობის გაუმჯობესება													ფინანსური რესურსები	მოთხოვნით
1.8	ადგილობრივი მნიშვნელობის გზების მშენებლობა და შეკეთება ახალი სტანდარტებით და რეგლამენტებით													პროგრამული და კაპიტალური ბიუჯეტი, დამატებითი ფინანსები	ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური
1.9	შესრულებული სამუშაოების მონიტორინგი და შეფასება													მონიტორინგის შერეული ჯგუფის შექმნა	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
2.	**სასმელი და სარწყავი წყლის მიწოდების გაუმჯობესება**														
2.1	ცენტრალურ ხელისუფლებასთან მოლაპარაკებების გამართვა საკუთარი შემოსავლების ზრდასთან დაკავშირებით													თვითმმართველობის ეროვნული ასოციაციის რესურსები	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
2.2	მუნიციპალური განვითარების ფონდიდან კაპიტალური პროექტებისათვის დამატებითი სახსრების მოზიდვა													პრეზიდენტის (მთავრობის) სამხარეო რწმუნებულის აპარატი	მუნიციპალიტეტის გამგეობა
2.3	საკუთარი შემოსავლების ამოღების მაჩვენებლის ზრდა													სამუშაოჯგუფი (სამსახური)	მუნიციპალიტეტის გამგეობა
2.4	არაფინანსური აქტივების კლებიდან მიღებული სახსრების რაციონალური გამოყენება													არაფინანსური აქტივების მართვის გეგმა	მუნიციპალიტეტის საფინანსოსამსახური
2.5	სოფლადარსებული წყლის სიტემების მდგომარეობის ძირეული კვლევა													სამუშაოჯგუფი და ექსპერტების დაფინანსება	მუნიციპალიტეტის გამგეობა

2.6	მუნიციპალური სერვისების ხარისხის სტანდარტის დადგენა													CIESR-ს შემუშავებული სტანდარტების გადახედვა და მიღება	ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური
2.7	ზედამხედველობის ფუნქციის დახვეწა წყლის სიტემის რეაბილიტაციის მონიტორინგის კუთხით													სამუშაოჯგუფი	ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური
2.8	ადგილობრივი წყლის მცნების საკანონმდებლო ნორმებზე განსაზღვრის ლობირება													თვითმმართველობის ეროვნული ასოციაციის რესურსები	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
2.9	სოფლის დწყლის მიმწოდებელის განსაზღვრა საკანონმდებლო ნორმებზე													თვითმმართველობის ეროვნული ასოციაციის რესურსები	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
2.10	წყლის მიწოდების ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება													პროგრამული და კაპიტალური ბიუჯეტი, დამატებითი ფინანსები	ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური
3.	**სოციალური დახმარების პროგრამების ეფექტურობა და გამჭვირვალობა**														
3.1	მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტში საკუთარი შემოსავლების გაზრდა													პრეზიდენტის (მთავრობის) სამხარეო რწმუნებულის აპარატი	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
3.2	ერთჯერადსოციალური პროგრამების განსახორციელებლადსაჭიროსავარაუდო თანხების ასახვა მუნიციპალური ბიუჯეტის გეგმაში													პროგრამული ბიუჯეტი	საფინანსოსამსახური; ჯანდაცვის, სოც. საკითხ–თა, ვეტერანთა საქმეების, ლტოლვილთა და

															იძულებით გადაადგილებულპირთა სამსახური
3.3	ადგილობრივი ქონების გადასახადისა და ადგილობრივი მოსაკრებლების განაკვეთის გაზრდა													სამუშაოჯგუფი	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებულო
3.4	ერთჯერადი სოციალური დახმარებების სისტემურად მდგრადი ფინანსური მექანიზმების შექმნა													სამუშაოჯგუფი	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებულო
3.5	ადგილობრივი სტატისტიკური მონაცემების სამსახურის შექმნა													ადგილობრივი სამსახური	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებულო
3.6	ერთჯერადსოციალურ დახმარებებზე თანხების გამოყოფასთან შექმნილი კომისიის სხდომების გამჭვირვალობა													ადგილობრივი და ცენტრალური მედია	მუნიციპალიტეტის აპარატი
3.7	საკანონმდებლო ნორმებზე ცვლილების განხორციელება და უფლებამოსილებების გამიჯვნა ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებებს შორის													თვითმმართველობის ეროვნული ასოციაციის რესურსები	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებულო
4.	**ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან**														
4.1	მუნიციპალურ ნიადაგზე სპეციალური ჯგუფის შექმნა და ტექნიკური რეგლამენტების შემუშავება													CIESR-ს შემუშავებული სტანდარტების გადახედვა და მიღება	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებულო

4.2	ახლადშემუშავებული ტექნიკური რეგლამენტების რეალურად გამოყენების ეფექტური ინსტრუმენტის შექმნა													სამუშაო ჯგუფი და ექსპერტების დაფინანსება	მუნიციპალიტეტის გამგეობა
4.3	მუნიციპალიტეტის საკუთრებაში არსებული ნარჩენების გატანა-უტილიზაციისთვის საჭირო ინფრა-სტრუქტურის და ბაზრის ანალიზი													სატენდერო მოთხოვნები და დამატებითი ფინანსური რესურსები	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
4.4	ნარჩენების გატანა-უტილიზაციის სფეროში დაფინანსების გაზრდის მექანიზმების შემუშავება													სამუშაო ჯგუფი	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
4.5	დამატებითი ფინანსური სახსრების მობილიზების მიზნით საერთაშორისო დონორ ორგანიზაციებთან მოლაპარაკებების წარმოება													თვითმმართველობის ეროვნული ასოციაციის რესურსები	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
4.6	ნარჩენების გატანა-უტილიზაციისთვის შემოღებული მოსაკრებლის ანალიზი და ადმინისტრირების მოქნილ სისტემის შემუშავება													სამუშაო ჯგუფი და ექსპერტების დაფინანსება	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
4.7	ადამიანური რესურსების გაძლიერება													ტრენინგების მასალები და ტრენერთა შრომის ანაზღაურება	მუნიციპალიტეტის გამგეობა და საკრებული
4.8	შემუშავებული სტანდარტების შესაბამისად ნარჩენების გატანა-უტილიზაცია													პროგრამული და კაპიტალური ბიუჯეტი, დამატებითი ფინანსები	ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური